

1934.

XX. ÉV

A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA ÉRTESITŐJE

SZERKESZTI

REINER JÁNOS

FŐTITKÁR

BUDAPEST

KIADJA A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA

1935

TARTALOM.

I. Ülési előadások és felolvasások.

Lapszám

A Szent István Akadémiának a Katolikus Nagygyűlés alkalmából tartott XVIII. rendes ünnepi-ülése 1934 szept. hó 22-én	
I. Elnöki megnyitó beszéd... ..	1
II. A Szentírás új magyar fordításának munkája és története ...	6
<i>A hittudományi-, bölcséleti osztály felolvasásaiból.</i>	
A pszichoanalízis és a pedagógia. Schmidt Ferenc r. tag 1934. évi március hó 9-én tartott székfoglaló előadása	18
<i>A történelem-, jog- és társadalomtudományok osztályának felolvasásaiból.</i>	
Rudnay Sándor hercegprímás bíborosi kinevezése. Meszlényi Antal r. tag tartott 1934. évi február hó 9-én székfoglalójának kivonata	21
Pordenonei Boldog Odorik napkeleti utazása a XIV. században. P. Takács Imre vendég 1934. évi február 9-én tartott felolvasásának kivonata	28
Az óbudai klarissza-apácák története. Bártfai Szabó László r. tag 1934. évi március hó 23-án tartott felolvasásának ismertetése	33
Porosz-magyar kapcsolatok a XVIII. század végén. Dr. Tewrewk-Pallaghy Attila vendég 1934. évi március 23-án tartott felolvasásának kivonata	35
II. József reformtervei egy kortárs szemében. Miskolczy István r. tag 1934. évi május hó 11-én tartott előadásának ismertetése	37
A Thököly-kor az egykori piarista krónikákban. Friedreich Endre r. tag 1934. évi november hó 16-án tartott székfoglalójának kivonata... ..	38
<i>A nyelv- és széptudományi osztály felolvasásaiból.</i>	
Pázmány Péter gráci évei. Kastner Jenő r. tag 1934. évi október hó 5-én tartott székfoglalójának kivonata	40
<i>A mennyiségtan-, természettudományi osztály felolvasásaiból.</i>	
A növények szervezete című tankönyv harmadik kiadásának bemutatása. Szabó Zoltán rendes tagtól 1933. évi december hó 15-én	44
Mendel Gergely emlékezete. Halálának 50. évfordulóján. Szabó Zoltán r. tag 1934. évi március hó 2-án tartott előadása...	45
A talaj szerepe a természetben. 'Sigmond Elek rendes tag előadása 1934. évi március hó 2-án.	55
A Zagyva alföldi medencéjének régi vízrajzi viszonyai. Fodor Ferenc rendes tagnak 1934. évi április hó 20-án tartott székfoglalójának kivonata	63
A házinyúl szőrzetének örökléstani tényezői. Éhik Gyula r. tag 1934. évi november hó 30-án tartott székfoglalójának kivonata	66
II. A Szent István Akadémia tagjai	69

III. Hivatalos rész.

A Szent István Akadémia jegyzőkönyvei.

Lapszám

Az I. osztálynak első felolvasó-ülése 1934. évi január hó 26-án ...	73
A II. osztálynak első felolvasó-ülése 1934. évi február hó 9-én	73
A III. osztálynak első felolvasó-ülése 1934. évi február hó 16-án ...	73
Első együttes-ülés 1934. évi február hó 23-án	73
A IV. osztálynak első felolvasó-ülése 1934. évi március hó 2-án	74
Az I. osztálynak második felolvasó-ülése 1934. évi március hó 9-én	74
A II. osztálynak második felolvasó-ülése 1934. évi március hó 23-án	74
A III. osztálynak második felolvasó-ülése 1934. évi április hó 13-án	74
A IV. osztálynak második felolvasó-ülése 1934. évi április hó 20-án	74
Második együttes-ülés 1934. évi április hó 27-én	75
Az I. osztálynak harmadik felolvasó-ülése 1934. évi május hó 4-én	75
A II. osztálynak harmadik felolvasó-ülése 1934. évi május hó 11-én	75
Rendkívüli együttes-ülés 1934. évi szeptember hó 14-én	76
A III. osztálynak harmadik felolvasó-ülése 1934. évi október hó 5-én... ..	76
A IV. osztálynak harmadik felolvasó-ülése 1934. évi október hó 12-én	76
Az I. osztálynak zárt ülése 1934. évi október hó 26-án	77
Ezt követi: Harmadik együttes-ülés.	77
Az I. osztálynak negyedik felolvasó-ülése 1934. évi november hó 9-én	79
A II. osztálynak negyedik felolvasó-ülése 1934. évi november hó 16-án	79
A IV. osztály negyedik felolvasó-ülése 1934. évi november hó 30-án	79
A III. osztálynak negyedik felolvasó-ülése 1934. évi december hó 7-én... ..	80

IV. Beszédék és méltatások.

Viszota Gyula osztályelnök megemlékezése Ányos Pál elhalálozásá- nak 150. évfordulója alkalmából 1934. évi december hó 7-én	80
Balanyi György osztálytitkár beszéde Huszka József r. tag ravata- lánál 1934. évi április hó 4-én	81

V. Halálozások 82

VI. Függelék.

Az Értesítőben megjelent ünnepi előadás kivonatának fordítása. The History of the New Hungariah Version of the Holy Bible. By Arnold Pataky	83
--	----

A SZENT ISTVÁN AKADÉMIAÉNAK

A KATOLIKUS NAGYGYŰLÉS ALKALMÁBÓL TARTOTT XVIII. RENDES ÜNNEPI-ÜLÉSE 1934. SZEPTEMBER 22-ÉN.

I.

ELNÖKI MEGNYITÓ BESZÉD.

A Szentírásra vonatkozó egyházi törvények.

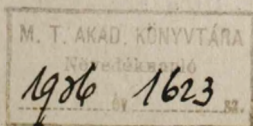
Serédi Jusztinián bíbornok-hercegprímás elnöktől.

Krisztus Urunk a hit- és erkölcsi igazságokat maga csak szóval hirdette s apostolainak, valamint ezek utódainak azt parancsolta, hogy tanítását egészen a világ végéig ugyancsak szóval hirdessék és terjesszék, úgyhogy *hitünk* voltaképen *hallásból származik* (fides ex auditu). Ennek a krisztusi paracsnak megfelelően hitünk legfőbb forrása tehát a szóbeli tanítás, a szent hagyományok, vagyis az említett igazságoknak nemzedékről nemzedékre beszéd útján való továbbadása, nem pedig az írás. Ez abból a tényből is nyilvánvaló, hogy már az Evangéliumok megírása előtt is fennállott Krisztus Egyháza, bár tagjai akkor még csupán hallásból hittek.

Azonban az isteni Gondviselés különös kegyelméből a Szentlélek Istentől megihletett férfiak a Krisztustól kinyilatkoztatott igazságok egy részét — miként az ószövetségben történt — az újszövetségben is csakhamar írásba foglalták, úgyhogy azóta a szóbeli szent hagyományok mellett az ó- és újszövetségi *Szentírás könyvei is hitünk forrásai közé tartoznak*. Hogy azonban már most melyek a Szentírás könyvei és melyik azoknak hiteles szövege : azt csak a szent hagyományokból tudjuk.

A Szentírás könyveit az Egyház mindig a legnagyobb *tiszteletben tartotta*, mert ezek a Szentlélektől sugalmazott könyvek, hiszen — mint Szent Péter apostol mondja : «Az Írásnak egy jövendölése sem származik tulajdon értelmezésből, mert sohasem emberi akaratból származott a jövendölés, hanem a Szentlélektől sugalmazva szólottak az Isten szent emberei»,¹ szent Pál pedig : «Sok rendben — úgymond — és sokféle

¹ II. Petr., I, 20—21.

módon legutóbb ezekben a napokban Fia által szólott hozzánk, kit mindenek örökösévé rendelt, ki által a világot is teremtette».¹

Mivel tehát a Szentírás mintegy Istennek az emberekhez intézett levele: annak *tekintélye* előtt mindenki meghajolni köteles. Azért, mikor az Egyház a hit- és erkölcsi kérdésekben az egyetemes zsinatok perdöntő tekintélyét ki akarta domborítani, a Szentíráshoz hasonlította őket. Szépen fejezi ki ezt a gondolatot Nagy Szent Gergely pápa, mikor 25. levelében azt mondja, hogy olyan tiszteletben tartja az első négy egyetemes zsinatot, mint a négy szent Evangéliumot. («Sicut Sancti Evangelii quattuor libros, sic quattuor Concilia suscipere et venerari me fateor»). Ez a tisztelet magyarázza meg azt az ősrégi és már I. Pelágus pápa korában (555—560) a VI. században biztosan meglevő szokást, mely szerint az Egyházban rendszeren az Evangéliumok érintésével teszik az esküt,² amint ezt az egyházi perekkel kapcsolatban több jogforrás alapján a Codex Juris Canonici is elrendeli.³

Tekintve, hogy a Szentírás az isteni kinyilatkoztatás legnagyobb részét magában foglalja: az Egyház a szent hagyományok mellett mindig különös *súlyt helyezett a Szentírás tanítására*. Sokáig főképen ebből, illetőleg ennek magyarázataiból állott a teológiai oktatás. Sőt, mikor később más tárgyak is sorakoztak melléje, eredeti fontosságát tovább is megtartotta, úgyhogy a biblicum még most is külön tanárral beállított főtárgy a teológiai főiskolákon, ahol azt minden teológiai évfolyamon tanítani kell.⁴ A biblia a papság rendes olvasmánya, melynek igen sok része imádság formájában belekerült a szentmisék szövegébe, valamint a papi zsolozsmakönyvbe, a breviáriumba. A Szentírásból oktatta és oktatja leginkább a papság a híveket vásár- és ünnepnapi, valamint többi szentbeszédeiben, ha eredményt akar elérni. A Szentírást olvasgatták és olvasgatják ma is az igazán jámbor keresztény családokban; azok pedig, akik olvasni nem tudtak, vagy nem tudnak, szintén olvashatták és olvashatják a katakombák és a keresztény templomok falaira festett képekből, melyek az ó- és újszövetség legfontosabb hit- és erkölcsi tanításait állították vagy állítják eléjük s amelyeket *biblia pauperum*, a szegények bibliájának is neveztek.

A Szentírás ekkora fontossága miatt az Egyház mindig kiváló gondot fordított annak lelkiismeretes *megőrzésére*, másolás és fordítás útján való *terjesztésére*, továbbá az eredeti, valamint a fordított szövegnek nyomtatás útján történő *sokszorosítására*, hogy belőle senkinek kára ne legyen, hanem mindenki sok lelki hasznot merítsen.

¹ Hebr. 1, 1—2.

² c. 20, C. III. q. 9.

³ can. 1622, § 1.

⁴ Can. 1365, § 2.

A könyvnyomtatás feltalálásáig főképen *kódexíró szerzetesek* másolgatták és így sokszorosították a Szentírás eredeti, vagy fordított szövegeit. Ezen utóbbiak közül a Szent Jeromos-féle latin fordítás, amely Vulgata néven ismeretes, örvendett nagy tekintélynek. A trienti szent zsinat¹ a Vulgata szövegét egyházi, zsinati és teológiai használatra hitelesnek mondja ki és általában ezt rendeli el hivatalos használatra. Mivel azonban a különböző régi kódexekben fennmaradt Vulgata-szövegbe az ismételt másolások következtében sok varians lectio csúszott be: X. Pius pápa 1907 december 3-án kelt *Delatum* kezdetű apostoli levelével² Gasquet Aidan angol bencés apát elnöklete alatt külön pápai bizottságot állított fel avégből, hogy az összes biblia-kódex-családok felhasználásával a Szent Jeromos-féle Vulgata-szöveget visszaállítsa. Ez az ú. n. *Vulgata-bizottság*, melyet XV. Benedek 1914 november 2-án kelt *Consilium a Decessore Nostro* kezdetű apostoli levelével³ megerősített, XI. Pius pedig 1933 június 15-én kelt *Inter praecipuas* kezdetű constitutiójával⁴ a bizottság munkáját a clairvauxi (Luxemburg) bencésekre bízta, kiknek számára Rómában Szent Jeromosról elnevezett apátságot állított, melynek első apátja Quentin Henrik lett, aki Gasquet apát, majd bíbornok halála óta a bizottság legfőbb irányítója.

Hogy a Szentírás hivatalos szövegét, főképen a könyvnyomtatás feltalálása óta, minden akaratlan tévedés, vagy szándékos hamisítás ellen biztosítsa az Egyház, mind az eredeti, mind pedig a fordított szövegek kiadását csak *előzetes* és kedvező *cenzúra* alapján engedi meg, amint ezt X. Leo pápának az V. Lateráni zsinaton hozott határozatára (const. *Inter sollicitudines*, 4 maii 1515)⁵ hivatkozva a trienti szent zsinat⁶ is kimondja és a zsinat rendeletére készült *Regulae Indicis* (a tiltott könyvek jegyzékére vonatkozó szabályok) a IV. szabályban részletesen kifejtik. Az említett előzetes cenzúrára vonatkozó zsinati rendelkezés az egész világon kötelező egyetemes törvény erejével bír. Alóla semmi kivétel nincs, amint ezt a kínai misszionáriusok kérdésére a S. C. de Prop. Fide 1770 december 28-ik és 1777 január 3-ik napjain hozott döntvényei kimondják.⁷ Az előzetes cenzurát Rómában a pápa Cardinalis Vicarius és a Magister S. Palatii Ap. végzi, illetőleg végezteti; az egyházmegyékben pedig a hely Ordináriusa, illetőleg a tőle megbízott cenzorok.

¹ Sess. IV, decr. de editione et usu sacrorum librorum.

² Pii X. Pont. Max. Acta, vol. IV. p. 117.

³ Acta Ap. Sedis, vol. VI. p. 665.

⁴ U. o. vol. XXVI. p. 85.

⁵ Codicis Juris Canonici Fontes, N. 68.

⁶ Sess. IV, decr. de editione et usu sacrorum librorum.

⁷ Codicis Juris Canonici Fontes, N. 4552, 4574.

A Szentírás *puszta szövege* eredeti nyelven az Ap. Szentszék, vagy a helyi Ordináriusok előzetes és kedvező cenzúrája alapján kiadható; ellenben a *puszta szöveg fordításának* kiadását csak az Apostoli Szentszék engedélyezheti. A helyi Ordinárius megfelelő cenzúra után csak akkor adhat engedélyt a Szentírás fordításának kiadására, ha az a Szentatyák és orthodox katolikus hittudósok munkáiból vett magyarázó jegyzetekkel van ellátva és a fordítás a püspökök felügyelete mellett készült. Ily értelemben nyilatkozott az Index-Kongregáció 1757 június 13-án¹ és 1864 augusztus 24-én.² Ezért 1855 március 27-én³ Genoude magyarázó jegyzetnélküli francia bibliafordítását, bár az a párisi érsek ellenőrzése mellett jelent meg, szabályellenesnek minősíti. Részletes rendelkezéseket ad idevonatkozóan XIII. Leo pápa 1897 január 25-én kelt *Officiorum ac munerum* kezdetű constitutiójának 5—8. pontjaiban,⁴ melyeket a Codex Juris Canonici is megerősít.⁵ Itt külön hangsúlyozom, hogy a helyi Ordinarius csak akkor engedélyezheti a bibliafordítás kiadását, ha a kérdéses fordításra vonatkozóan a püspöki felügyelet és a magyarázó jegyzetek *együttesen* megvannak, mert az 1391. canonban az *és* kötőszónak kapcsoló értelme van, amint ezt a Kódex-magyarázó pápai bizottság 1923 május 20-án (ad VIII) kijelentette.⁶ Ezeknek a rendelkezéseknek lelkiismeretes megtartásával készült a Szentírás új magyar fordítása.

A Szentírás tanításánál és fordításánál természetesen sokszor nehézségek merülnek fel a *szöveg helyes értelmezése körül*. Ilyen nehézségek elosztatására XIII. Leo pápa 1902 október 30-án kelt *Vigilantiae* kezdetű constitutiójával⁷ pápai *bibliikus bizottságot* állított fel, amely tanulmányozza a felmerülő nehézségeket és javaslatot tesz a pápának, akire azok elosztatása tartozik.

A Szentírás eredeti nyelvű szövegének, vagy fordításának előzetes *cenzúra nélküli kiadványa* a tiltott könyvek közé tartozik, melyet sem árusítani, sem olvasni, sem megtartani nem szabad. Aki ez ellen a tilalom ellen vétett, régebben senkinek nem rezervált excommunicatióba esett, amint ezt X. Leo pápának az V. lateráni zsinaton hozott és már említett határozata⁸ alapján a trienti szent zsinat,⁹ valamint az Indexre vonat-

¹ Codicis Juris Canonici Fontes, N. 5145.

² U. o. N. 5148.

³ U. o. N. 5147.

⁴ U. o. N. 632.

⁵ Can. 1385, § 1, n. 1, 2, § 2; 1391.

⁶ Acta Ap. Sedis, vol. XVI, p. 115.

⁷ Leonis XIII. Pont. Max. Acta, vol. XXII, p. 232.

⁸ Codicis Juris Canonici Fontes, N. 68.

⁹ Sess. IV, decr. de editione et usu sacrorum librorum.

kozó szabályok is kimondják. (Reg. IV.) IX. Pius pápának 1869 október 12-én kelt *Apostolicae Sedis* kezdetű constitutiója (§ IV, n. 4) azonban ezt a büntetést csupán az ilyen szabálytalanul kiadott könyv szerzőjére és kiadójára vonatkoztatja.¹ Ezt a megszorítást XIII. Leo pápa is fenntartja. (S. Off., 22 dec. 1880, ad II ;² Const. *Officiorum ac munerum*, 25 ian. 1897, n. 48.)³ Ugyanigy rendelkezik az új Kódex is.⁴

A Szentírás eredeti szövegét és régi katolikus fordítását, ha *nem katolikusok adják ki*, nemkülönbön ezeknek újabb fordítását, továbbá katolikusoktól kiadott, de az 1391. can. ellenére nem püspöki felügyelet alatt készült, vagy magyarázó jegyzetek nélkül szűkölködő fordítását csak azok használhatják, akik bármi módon teológiai vagy bibliai tanulmányokkal foglalkoznak, feltéve, hogy az illető kiadványok teljes és hű szöveget nyújtanak s előszavukban, vagy esetleges jegyzeteikben nem támadják a katolikus dogmákat. (Leo XIII, const. *Officiorum ac munerum*, 25 ian, 1897, n. 5, 6, 8 ;⁵ S. C. Indicis, 23 maii 1898, ad 1 ; 21 iun. 1891, ad 1 ;⁶ Codex J. C., can. 1400.) Egyébként a Szentírás kiadásával kapcsolatosan előzetes cenzúrát elrendelő egyházi törvények az ó- és újszövetségi Szentírás kritikájával és exegézisével tudományosan foglalkozó egyházi és világi katolikusokat is kötelezik. (S. Off., decr. *Lamentabili*, 4 iul. 1907, prop. 1. damn.⁷)

¹ Codicis Juris Canonici Fontes, N. 552.

² U. o. N. 1068.

³ U. o. N. 632.

⁴ Can. 1399, n. 1+2318, § 2.

⁵ Codicis Juris Canonici Fontes, N. 632.

⁶ U. o. N. 5152, 5153.

⁷ Codicis Juris Canonici Fontes, N. 1283.

II.

A SZENTÍRÁS ÚJ MAGYAR FORDÍTÁSÁNAK MUNKÁJA ÉS TÖRTÉNETE.

Pataky Arnold rendes tagtól.

Elhangzottak azok a beszédek, amelyekkel avatott ajkak méltatták az új magyar bibliafordítás irodalmi és teológiai jelentőségét. Most a krónikás veszi át a szót. Nekem jutott az a megtisztelő feladat, hogy a mai ünnepi ülésen ismertessem az új magyar bibliafordítás létrejöttét. A megbízatást nagy örömmel fogadtam, hiszen ha erről az új bibliafordításról van szó, az isteni Gondviselés kegyelméből elmondhatom: «*Quorum pars magna fui*», — a szentírásfordító bizottság elnöke: Dr. Mihályfi Ákos mellett én vagyok az egyedüli tagja a szentírásfordító bizottságnak, aki kezdettől fogva mindvégig részt vehettem a munkában, jelen voltam minden ülésen, és így közvetlen tapasztalásból ismerem e munkának minden mozzanatát annak megindulásától a szerencsés befejezésig. De nem tagadom, hogy örömömben mélységes megilletődés is vegyül. Az új magyar szentírásfordítás útja sírkövek között halad, jámbor és tudós férfiak síremlékei között, akik belevitték a munkába minden tudásukat és buzgóságukat, de a nagy mű befejezését már csak az örökkévalóságból szemlélhetik; és tegyük mindjárt hozzá: erejüket, egészségüket, életüket jó részben éppen a bibliafordítás munkája örölte meg.

* * *

Az új szentírásfordítás előzményei már idestova három évtizedre nyúlnak vissza. Tárkányi Béla, kinek ismeretes szentírásfordítása 1865-ben jelent meg, nagy, korszakra szóló munkát végzett, és érdemeit a magyar irodalomtörténet mindenkor kegyelettel fogja megőrizni. De Tárkányi munkáját is elérte az emberi alkotások közös sorsa: az elavulás. A fordítás nyelvezete már nem elégítette ki a modern embert. A fordítás alakja is elavult: az újabban megjelent külföldi bibliafordítások kivétel nélkül összefüggő szakaszokba foglalják a biblia történeti elbeszéléseit és versformába öltöztetik a költői részeket, sőt ezt a formát használják a héber, a görög és a latin szöveg újabb kiadásai is, — Tár-

kányinál pedig — a régi szokás szerint — minden bibliai vers külön bekezdés, tekintet nélkül a szövegösszefüggésre; versformát pedig még a Zsoltárok könyvében sem használ. Az idő azonban főleg a Tárkányi fordításához adott magyarázatokat haladta túl. Eltekintve attól, hogy Tárkányi magyarázata csak fordítása az Allioli-féle német bibliafordítás jegyzeteinek, a biblikus tudomány az elmúlt félévszázadban szédítő haladásra tekinthet vissza. Assurbanipal asszír király (668—626.) nagy könyvtára, a tell el-amarnai levelek, a Hammurabi-kódex, az oxyrhynchosi és az elefantinei papiruszok, Zenon egyiptomi királyi főtisztviselő levéltára a Kr. e. III. évszázadból, a Chester Beatty-féle szentírási kódexek a Kr. u. II. és III. századból, — hogy csak néhány napfényre került fontosabb emléket soroljak fel, — rengeteg új történelmi, archaeologiai, földrajzi és egyéb adattal gazdagították ismereteinket, és igen sokszor meglepő, új világosságot derítettek a szentírás elbeszéléseire, a próféták buzdító, intő és korholó beszédeire. A magyar bibliaolvasó kath. közönség joggal megkívánhatta, hogy ezek az új ismeretek, melyeknek nemcsak tudományos, hanem apologetikai értéke is felbecsülhetetlen, necsak a szaktudósok kincsei maradjanak, hanem a szentírás magyarázata révén minden érdeklődőnek közkincsévé lehessenek.

A Szent István-Társulat, mely sohasem feledkezett meg magasztos hivatásáról, felismerte a kor követelését, és a Társulatnak Istenben boldogult alelnöke, dr. Giesswein Sándor, aki maga is a magyar szentírástudománynak egyik legnagyobb úttörő munkása volt, már mintegy harminc esztendővel ezelőtt felvetette az új magyar szentírásfordítás gondolatát, sőt azt megvalósítani is igyekezett. A szentírástudományban számottevő tudósokat közös munkára hívta fel, és sokan közülük rövid idő múlva be is mutattak egyes szemelvényeket a szentírás különböző könyveinek fordításából. Az eredmény azonban azt mutatta, hogy ezen az úton az új magyar szentírásfordítás kérdését megoldani nem lehet. A különböző városokban lakó fordítóknak nem volt módjában egymással állandó kapcsolatban lenni s ezért nem is dolgozhattak egységes elvek szerint; az eredmény csak egy második Hetvenes fordítás lehetett volna, melyben szinte minden könyvnek más és más a nyelvezete meg a jellege. Ez a tapasztalat vezette dr. Giesswein Sándort arra, hogy 1912 februárjában Magyarország biblikus tanárait ebben a tárgyban közös megbeszélésre hívja össze. Ennek a megbeszélésnek lett az eredménye, hogy a Szent István-Társulat dr. Kováts Sándor csanádapátfalvi plébánost, hajdani temesvári biblikus tanárt bízta meg az új bibliafordítás elkészítésével. Kováts nagy lelkesedéssel és szaktudással kezdett hozzá a munkához és el is jutott a Királyok könyveig. Azonban nemsokára világhossá lett, hogy az egész szentírásnak lefordítása és magyarázata egy

embernek az erejét messze felülmúlja, vagy túlságosan hosszú ideig venné igénybe, hiszen 1073 ószövetségi és 257 újszövetségi fejezet lefordításáról és magyarázatáról van szó! Egy Szent Jeromos is tizenöt esztendeig dolgozott csupán az *ószövetség* protokanonikus könyveinek és mindössze két deuterokanonikus könyvének *lefordításán*, — ezeknek magyarázatáról szó sem volt. — Közbejött a világháború, mely a lelkipásztort szinte napról-napra új és égető problémák elé állította; a kommunizmus ideje minden munkakedvet megbénított; Kováts Sándornak az egészsége is megrendült, és 1920-ban a halál kiragadta kezéből a tollat. Az új bibliafordítás kérdése ismét csak megoldatlan maradt.

1921 márciusában (Túri Bélával együtt) dr. Mihályfi Ákos egyetemi nyilvános rendes tanár került a Szent István-Társulat alelnöki székébe. Nagy feladatok vártak reá, hiszen a proletárdiktatúra rémnapjai a Szent István-Társulatnak is mérhetetlen károkat okoztak, — romokat kellett eltakarítani és a romok helyébe új életet varázsolni. De Mihályfi Ákos megválasztása a Szent István-Társulat alelnökévé nagyszerűen megvalósította azt az elvet: «The right man on the right place». A kitűnő egyetemi tanár, aki egykor maga is biblikus professzor volt a cisztercita rend hittudományi főiskoláján, nemcsak nagy szervezőnek és adminisztrátornak bizonyult, hanem egyik legelső és legfőbb gondja az volt, hogy végre megvalósítsa a régi vágyat: az új magyar szentírásfordítást. Ezért már másfél hónappal alelnökké történt megválasztása után, 1921 május 12-én bizottsági ülést hívott össze, melyen megjelentek az ő elnöklete alatt dr. Székely István, dr. Kmoskó Mihály és csekélységem, egyetemi tanárok, dr. Babura László, a központi papnevelő intézet lelkiigazgatója, dr. Martin Aurél, a budai Szent Imre-kollégium igazgatója, — mindketten egykori biblikus tanárok, — valamint dr. Szinek Izidor lazarista atya is. A megjelentek egyhangúlag Mihályfit kérték fel, hogy a megalakuló szentírásfordító bizottság elnöki tisztét elvállalni szíveskedjék, és ugyancsak egyhangúlag abban állapodtak meg, hogy először az újszövetségi szentírás új fordítása jelenjék meg, és pedig a munka gyorsítása céljából két kötetben. Mindenekelőtt az újszövetség történeti könyvei: az evangéliumok és az Apostolok Cselekedetei lássanak napvilágot. A bizottság tagjai még ugyanebben az ülésben nagyjában felosztották egymás között a munkát. Székely elvállalta az evangéliumoknak és a Jelenések könyvének fordítását és magyarázatát, Martin az újszövetség többi könyveit; Kmoskó hajlandó volt lefordítani és magyarázni az ószövetség történeti könyveit, én pedig elvállaltam a zsolnárokat és az ószövetség prófétái könyveit. Az egyházi cenzurára Baburát kértük fel. Az ószövetség bölceleti könyveire nézve a bizottság egyelőre még nem határozott; ezek fordítása és magyarázata

ekkor még nem volt sürgős, és a bizottság fenntartotta magának azt a jogot, hogy önmagát a szükség szerint kiegészítse. Már előre is látható volt, hogy ez a munkaterv — az Isten segítségével — célravezető lesz: a bizottság tagjai egytől-egyig Budapesten — tehát egy helyen — laktak, egymást minden tekintetben jól ismerték, a fordításban követhető elveket esetről-esetre tartandó ülésekben közösen megbeszélhették, egyszóval a munka egyöntetűségét biztosíthatták.

Az első ülések tárgya éppen a munkában követendő alapelvek megállapítása volt. Közös akarattal megállapodtunk abban, hogy bár a munkában figyelemmel leszünk Káldi Györgynek elévülhetetlen történeti értékű fordítására, melyet Tárkányi is követett, teljesen új, modern fordítást és magyarázatot adunk. Csak az evangéliumok fordításában tartottuk helyesebbnek, ha erősebben ragaszkodunk a már három évszázad óta a katolikus hívek előtt ismeretes és emlékezetükben már szinte meggyökerezett nyelvezethez. Sőt Székely határozottan a magyar nyelv szegényebbé tételének tartotta volna a történeti mult időnek (mondá, látá stb.) teljes elhagyását, annál is inkább, mert ez az időforma általában találóan visszaadja a görög történeti multat, az aoristost. A bizottság — éppen az evangéliumoknál — óvatosságból nem akart egyszerre teljesen szakítani az eddigi magyar bibliafordításoknak szinte már patinás, régies nyelvezetével. A többi szentkönyvknél a fordítók nagyobb szabadsággal dolgoztak, és az olvasó észre is veheti, hogy a későbbi kötetek folyamán a régmult idő egyre ritkább lesz, míg végre szinte teljesen eltűnik.

A fordítás alapjául — az egyháznak a trienti szent zsinaton hozott hitfegyelmi intézkedése értelmében — a Vulgáta, az egyház hivatalos szövege szolgált. De ezt az egyházfegyelmi előírást — a modern katolikus biblikusok egyöntetű eljárása szerint — a legtágabban értelmeztük. Mind az újszövetségben, mind az ószövetségben állandóan szem előtt tartottuk az eredeti héber, illetve görög szöveget és az ószövetségnek legrégebb fordításait: a görög és a szír fordításokat, valamint az arámi Targumokat (magyarázatokat) is. Ahol a héber, az arámi vagy a görög eredeti szöveg, avagy az ószövetség legrégebb fordításai: az Alexandriai (Hetvenes) fordítás, Aquila, Theodotion és Szimmachus fordításainak fennmaradt töredékei, az arámi Targumok, avagy a szír Pešitta jobban megőrizték a szent szerző gondolatát, mint a Vulgáta, ott a legtöbb esetben ezt a szövegösszefüggésnek jobban megfelelő szövegváltozatot vittük bele a fordításba, persze dőlt betűvel, hogy az eltérést jelezzük, és a jegyzetben közöltük a Vulgáta szövegét. De még olyan esetekben is, amikor az egymástól eltérő szövegek közül a Vulgáta szövegét hoztuk a fordításban, a jegyzetben jeleztük az eredeti szöveg-

nek, sőt nem egyszer a fontosabb régi fordításoknak is az eltéréseit. Nyugodtan merem mondani, hogy ebből a szempontból a mi új bibliafordításunk páratlanul áll a külföldi szentírásfordítások között is, mert az olvasót versről-versre tájékoztatja legalább is a fontosabb szövegeltérésekről. A tudományos szentíráskommentároknál néhol szokásos, conjectura alapján álló szövegváltoztatásoktól természetesen tartózkodtunk; mindamellett néhol azért jeleztük a jegyzetekben azt, hogy az illető helyet egyes újabb magyarázók így és így «értelmezik». A szöveget összefüggő szakaszokra osztottuk.

A bizottság kifejezetten is hangsúlyozta, hogy a fordítás világos, jól érthető legyen. Megállapodtunk abban, hogy ahol szó szerint való fordítás a magyar és a latin, illetve a héber és görög nyelv eltérő jellege miatt nem volna lehetséges, használhatunk könnyítőt, a szövegbe szúrt szavakat, de ezeket mindenütt dőlt betűvel jelezzük. Így akartunk eleget tenni minden fordítás két legfontosabb követelményének: a hűségnek és a világosságnak.

Végül igen fontos dolog volt: megállapítani a magyarázatokra vonatkozó alapelveket. Szándékosan mondom «magyarázat»-ot és nem «jegyzet»-et, mert aki kezébe veszi az új fordítást, láthatja, hogy bár a magyarázatok terjedelme aránylag ugyanannyi, mint a Tárkányi-féle fordítás jegyzeteié, ezek mindenütt valósággal rövid, tömör kommentár jellegével bírnak, amennyiben kiterjeszkednek minden történelmi, földrajzi, archaeológiai, nyelvi és egyéb problémára, amelyet a magyarázandó szöveg éppen felvet. Az alapelv az volt, hogy a magyarázatokban mellőzzük az erkölcsi elmélkedéseket, de kiterjeszkedünk mindenre, amire művelt laikusoknak, sőt theologusoknak is szükségük van, hogy a szentírást megértsék, de amellett az egyszerű olvasó is megtalálhassa a szent szöveg értelmét. Hogy pedig ezt a célt még hathatósabban elérhessük, megállapodtunk abban, hogy az újszövetségnek kétféle kiadását dolgozzuk ki: a szöveg mindkét kiadásban ugyanaz lesz, de a terjedelmes magyarázattal ellátott kiadás mellett készül majd egy másik kiadás, rövidebb jegyzetekkel.

A fordítás tehát az említett alapelvek szerint 1921 májusában megindult. Többször tartottunk bizottsági üléseket is, amelyeken meghánytuk-vetettük a munka közben felmerült problémákat. Közben azonban magának a bizottságnak összetételében részint örvendetes, részint fájdalmas változások történtek. Kmoskó Mihály 1923 szeptemberében elfogadta a bölcsészettudományi kar meghívását a sémi nyelvek tanszékére, ugyanekkor Zámorba tette át lakását, és mivel idejét egészen lefoglalta az arab és szír irodalom tanulmányozása, — mely téren európai viszonylatban is maradandó munkákat alkotott, —

a szentírásfordító bizottságból mindnyájunk őszinte sajnálatára kivált. — Dr. Szinek Izidor időközben meghalt, anélkül, hogy a fordítás munkájában részt vehetett volna. Helyükbe azonban 1925-ben új munkaerők léptek: Dr. Aistleitner József, ki 1925 szeptemberében foglalta el a hittudományi karon a keleti nyelvek egyetemi tanszékét, és dr. Takáts Ernő, a Ward-kollégiumban a szentírástudomány tanára, akit Mihályfi Ákos elnökünk, mint az említett intézet érseki biztosa ismert meg és az ügynek igen nagy nyereségére a szentírásfordító bizottságba meghívott. Mindketten azonnal meg is kapták a feladatukat: Aistleitner az ószövetség bölcséleti könyveit a Zsoltárok könyvének kivételével, Takáts pedig az ószövetség régibb történeti könyveit Mózes könyveitől a Krónikák második könyvéig bezárólag.

... 1925 decemberében a bizottság szeniorának, Székely Istvának, munkaereje végleg letört. Spiritus quidem promptus erat, caro autem infirma. Évről-évre gyengülő egészséggel, de azért éjjelenként is a hajnali órákig dolgozva, még be tudta fejezni a négy evangélium fordítását és a hosszabb magyarázatok elkészítését. A szeretett tanítvány evangéliumának fordítása és értelmezése volt a legnagyobb magyar biblikus professzornak legméltóbb hattyúdala. 1926 január 20-án Székely a bizottságnak rendelkezésére bocsáthatta az evangéliumok fordítását és magyarázatát tartalmazó kéziratát, melyet Martin Aurél — akkor már szintén egyetemi tanár — két hét alatt átnézett és az 1926 február 3-án tartott első érdemleges biblikus bizottsági ülésen bemutatott. Mélységes megilletődéssel néztük mindnyájan azokat a reszkető kézzel írt kusza sorokat, amelyek — egyszerűen úgy, ahogy voltak, — a beteg test és az erős lélek heroikus küzdelmének néma és mégis minden szónál ékeesebben beszélő tanúi voltak. Egy-egy nehezebb görög vagy latin kifejezés fordításánál néha hét, sőt nyolc egymásután leírt és áthúzott szót láttunk. Az eredeti kifejezéseknek legapróbb, a laikus szem előtt alig észrevehető árnyalatait Székely fordítása hiven visszaadja. Székely önmagát állandóan ellenőrizte, revideálta, és ilyenkor a végre elfogadott szó mellé gyorsírással a «jó» szócskát szokta írni; némely szó mellett háromszor, négyszer is ott volt a «jó» jelzés. . .

Most, hogy végre a bizottság kezében volt a már majdnem öt esztendeig tartó munkának első kézzelfogható eredménye, illetve — mivel ekkor Martin is elkészült már az Apostolok Cselekedeteivel, — együtt volt az újszövetség első kötetének teljes anyaga, a bizottságnak meg kellett állapodnia abban, hogy a munka tudományos bírálatában milyen szisztémát fog követni. A bizottság a következő módszert fogadta el. Minden egyes bizottsági tag munkáját a bizottságnak valamely másik tagja nézi át és közli megjegyzéseit a szerzővel. A bírálónak

a szerző által el nem fogadott megjegyzései bizottsági tárgyalásra kerülnek, versről-versre és fejezetről-fejezetre. A bizottságilag letárgyalt könyvek a nyomdába kerülnek. A nyomdából kikerült ívek korrektúráját természetesen maga a szerző végzi (csak az evangéliumoknál osztották meg ezt a munkát a bizottság tagjai egymás között, mert Székely ekkor már képtelen volt a munkára), és az így kijavított második korrekturát megkapja az egyházi censor. Ugyanekkor azonban a második korrekturát a bizottságnak egy másik tagja is még egyszer átnézi, hogy kijavítsa az esetleg még bennmaradt sajtóhibákat. Bár az eredeti terv az volt, hogy a sajtóhibakorrektor érdemleges megjegyzéseket már ne tegyen, ezt az elvet a gyakorlatban nem lehetett keresztülvinni, és a sajtóhibakorrektor bizony sok esetben tudományos szempontokat érintő megjegyzéseket is hozott a bizottság elé. Az egyházi censor és a sajtóhibakorrektor megjegyzéseit a bizottság szintén versről-versre megtárgyalta. Az ószövetség második kötetétől kezdve ez a munka még annyival bővült, hogy a tudományos cenzurát nemcsak egy, de két bizottsági tag végezte egymásután és egymástól függetlenül, mielőtt az egyházi censor megkapta volna az így megállapított szöveget. A harmadik korrekturát még egyszer átnézte a szerző, majd a Szent István-Társulat házi korrektora (ez utóbbi csak a sajtóhibák szempontjából), és ez a végleges szöveg nyerte meg az esztergomi érseki jóváhagyást, miután még az érseki egyházi censor is kimondotta a «Nihil obstat»-ot. Nyugodtan mondhatjuk, hogy emberileg szólva mindent megtettünk, hogy az Isten szavát minél jobban fordítsuk le édes hazánk nyelvére és annak magyarázatában is a lehető legjobbat nyujtsuk az olvasónak.

A bizottsági üléseket rendszerint hetenkint kétszer: a keddi és a csütörtöki napok délutánján tartottuk a Szent István-Társulat alelnöki szobájában. Kezdetben 4-től 7-ig, sőt 8-ig is üléseztünk, — valósággal végkimerülésig, — hogy az újszövetség nagyobb és kisebb kiadása minél gyorsabban megjelenhessék. Az ószövetség bizottsági üléseit ugyancsak hetenkint kétszer tartottuk, de okulva a tapasztalatok: minden alkalommal csak 5-től 7-ig.

Az evangéliumok tudományos bírálatát (Martin említett első átnézése után) Babura László végezte. Mivel arról nem lehetett szó, hogy Babura megjegyzéseit Székely átnézhesse a bizottsági megbeszélések előtt, itt kénytelenek voltunk a censornak minden egyes megjegyzését versről-versre bizottságilag megtárgyalni. — Az Apostolok Cselekedeteinek tudományos bírálata Takáts Ernő feladata volt. Az első kötetnek egyházi cenzora a már előzetes megállapodás szerint szintén Babura László lett. A sajtóhibák ellenőrzése Aistleitnernek volt a feladata; a név- és tárgymutatót pedig nemcsak az újszövetség első

kötetéhez, hanem mindvégig, az egész újszövetséghez és az egész ószövetséghez Takáts Ernő készítette.

Az egész szentírásfordító bizottságnak örömnapja volt 1927 május 24-e, amikor az újszövetség első kötete — post tot discrimina rerum — végre napvilágot látott. Örömnünkbe azonban mélységes fájdalom is vegyült: Székely István, akinek oroszlánrésze volt ebben a kötetben, már csak az örökkévalóságból láthatta munkásságának gyümölcsét . . .

A munka most már megállás nélkül haladt tovább; de Székely halála új munkafelosztást tett szükségessé. A Jelenések könyvének fordítását és magyarázatát az új szentíráskiadás számára Székely már meg sem tudta kezdeni, bár egy hatalmas, tudományos kommentárja a Jelenések könyvéhez nyomdakészen áll. Mivel ekkorra én már erősen dolgoztam a próféták könyvein, a Jelenések könyve pedig szintén prófétai szöveg, készségesen vállalkoztam ennek a szentíratnak is a lefordítására és magyarázatára. — Az is nyilvánvalóvá lett, hogy az újszövetség összes leveleit lefordítani és magyarázni túlságosan nagy feladat egy másféle munkával is erősen megterhelt embernek, ha azt akarjuk, hogy az újszövetség második kötete lehetőleg már a következő esztendőben megjelenjék. Ezért is Martin csak a Rómaiakhoz, az Efezusiakhoz, a Filippiekhez, a Kolosszébellekhez és a Tesszalonikaiakhoz írt levelek fordítását és magyarázatát tartotta meg, míg a Korintusiakhoz, a Galatákhoz és a Zsidókhoz írt leveleket én vállaltam, a Timóteushoz, Titushoz és Filemonhoz írt levelekre Takáts Ernő vállalkozott, a hét katolikus levelet pedig Babura fordította le és magyarázta. A tudományos bírálat a következőképen oszlott meg: Martin munkáját bírálta Takáts, Takátsét Martin; Babura cenzora én voltam, míg az én munkámból a Zsidókhoz írt levélnek és a Jelenések könyvének Aistleitner, a Korintusiakhoz írt két levélnek és a Galatákhoz írt levélnek pedig Takáts volt a bírálója. Az egyházi cenzurát ismét Babura végezte, csak az általa kidolgozott résznek, a hét katolikus levélnek volt az egyházi cenzora Takáts Ernő. Itt már együtt történt a hosszabb és a rövidebb magyarázatoknak a bírálata, mind a tudományos, mind az egyházi cenzura szempontjából. Ugyanebben az esztendőben Martin elkészítette még az evangéliumokhoz szóló rövidebb magyarázatot is.

Az új munkafelosztás célhoz vezetett: 1928 május 19-én megjelent az újszövetségi szentírás második kötete, majd ugyancsak 1928 őszén az egy pengős teljes újszövetség is, a rövidebb jegyzetekkel. Ezt a szöveget tartalmazza a Palladis által nyilvánosságra bocsátott díszkiadás is.

Örömnünkbe ekkor is fájdalom vegyült: az újszövetség egy pengős kiadásának egyházi cenzurája Babura Lászlónak utolsó tudományos munkája volt. Egészségét nagyrésztben éppen ez az idegörlő, tetet-lelket

fárasztó cenzori tevékenysége ásta alá ; és amikor 1929 nagycsütörtökén elhallgattak a harangok, az ő nemes, jó szíve is megszűnt dobogni. Legyen szabad ezen a helyen holta után is kegyelettel megemlékezni róla, és az egész szentírásfordító bizottság őszinte háláját tolmácsolnom a nagytudású és rendkívül alapos, lelkiismeretes cenzornak . . .

Az újszövetség kiadása tehát 1928-ban az Isten segítségével szerencsésen befejeződött. A bizottság tagjai valósággal megedződtek az eddigi munkában, maguk is sokat tanultak és szilárd reménységgel, bizalommal tekintettek a még reájuk váró, sokkalta nagyobb feladat, az ószövetség kiadása elé. Az 1928. esztendő új munkaeerőt is állított a bizottság sorába dr. Iványi János személyében, ki ez esztendő június havában lett az ószövetségi szentírástudomány professzora és nagy örömmel vállalta az ószövetségnek eddig még «gazdátlan» újabb történeti könyveit: Ezdrás, Nehemiás, Tóbiás, Judit, Eszter és a Makabeusok könyveit. Viszont Martin Aurél 1929 folyamán egyéb nagyfokú elfoglaltsága miatt kilépett a szentírásfordító bizottságból.

Az ószövetség fordításában szintén azokat az elveket követtük, amelyek az újszövetség fordításában immár jól beváltak, kivéve éppen azt, amit már említettem, hogy a nyelvezet szempontjából nagyobb szabadsággal dolgozhattunk.

A legnagyobb elvi nehézségeket a sok ezernyi tulajdonnévnek átírása okozta. Tudvalevő, hogy a Vulgáta nem használ *k* betűt, holott a héber betűsorban megvan a hehezetes *k* (כ) és az erős, szinte torokhangú *k* (ק). A Vulgáta átírása nem tesz különbséget a héber כ, ק, כּ és כּ között. Viszont a héber szók magánhangzóinak eredeti kiejtéséhez a Hetvenes görög fordítás és ennek alapján a Vulgáta jóval közelebb áll, mint a mai, úgynevezett maszoretikus héber szöveg. A bizottság több ülésen keresztül foglalkozott a tulajdonnevek átírásának kérdésével. A magyar nyelvbe és a köztudatba már átment nevek írásában mindnyájan megegyeztünk, hogy pl. *Izsák*-ot, *József*-et, *Salamon*-t írunk, noha a Vulgáta *Isaac*-ot, *Joseph*-et, *Salomon*-t ír, míg eme nevek héber alakja *Jiszhaq*, *Joszeff*, *Selomo*. A többi tulajdonnevekre nézve végül is abban állapodtunk meg, hogy megtartjuk a Vulgáta magánhangzóit, de a mássalhangzók írásában a hébert követjük, tehát *k*-t és *s*-et írunk ott, ahol a héberben כ vagy ק, illetve כּ áll. Saul atyjának a nevét tehát *Kís*-nek írjuk, holott a Vulgáta *Cis*-t mond. Ily módon iparkodtunk a lehető legjobban megközelíteni ezeknek a neveknek eredeti hangzását.

1929 januárjában Takáts Ernő a bizottságnak rendelkezésére bocsátotta az ószövetség egész első kötetének anyagát, Mózes első könyvétől a Királyok negyedik könyvéig bezárólag. A tudományos cenzura az én feladatom volt. A bizottság az 1929. év folyamán letár-

gyalhatta az összes megjegyzéseket, úgyhogy az első kötet anyaga még 1929 végén nyomdába is kerülhetett. Az egyházi cenzurát szintén én végeztem az 1930. esztendő első hónapjaiban, a sajtóhibák cenzora pedig dr. Iványi János volt. 1929 szeptember 17-től 1930 május 21-ig tizenhét ülést tartottunk. 1930 május 21-én megjelent az ószövetség első kötete.

A nagy munka megállás nélkül haladt tovább: 1930 szeptember 25-én megkezdtük a második kötet anyagának tudományos megbeszélését, majd egyházi cenzuráját, összesen hatvanhárom ülésben.¹ Takáts munkáját (*Krón. I., II.*) mint tudományos cenzorok átvizsgáltuk én és Iványi; Iványi munkáját (*Ezdr., Neh., Tób., Jud., Eszt.*) átnézték Aistleitner és Takáts; az én munkámat (*Zsolt.*) Takáts és Aistleitner, Aistleitner munkáját (*Jób, Péld., Préd., Én. én., Bölcs., Jéz. Sir. fia*) pedig Iványi és Takáts. — Az egyházi cenzurát Iványi végezte, az ő általa készített fordítás és magyarázat cenzora pedig én voltam.

A második kötet 1932 december 15-én, karácsonyi ajándékkul, az olvasóközönségnek rendelkezésére állott.

Most már csak egy kötet volt hátra, és mindnyájan reménykedve és bizakodva vártuk a szerencsés befejezést.

A harmadik kötet anyagát ketten dolgoztuk fel: én a próféták könyveit fordítottam és magyaráztam, Iványi pedig a Makkabeusok két könyvét. A tudományos bírálókat így oszlott meg: *Izaiás* könyve, bírálók: Aistleitner és Takáts; *Jeremiás* könyve, cenzorok: Iványi és Aistleitner; *Jeremiás Siralmai*, bírálók: Iványi és Takáts; *Bárúk könyve*, cenzorok ugyanazok; *Ezekiel könyve*, bírálók: Aistleitner és Iványi; *Dániel könyve*, cenzorok: Takáts és Iványi; *a tízenkét kis próféta*, bírálók: Takáts és Aistleitner. A Makkabeusok könyveinek tudományos cenzorai Aistleitner és én voltunk. Az egyházi cenzurát ismét Iványi végezte, az általa készített munka egyházi cenzora pedig megint én voltam. A harmadik kötet anyagát a bizottság hatvanöt ülésen tárgyalta le.²

¹ Ettől a kötettől kezdve pontosan feljegyeztem az egyes biblikus bizottsági ülések napjait. A második kötet anyagának letárgyalása a következő napokon történt: 1930 szept. 25; nov. 6, 13; dec. 11, 16; 1931 jan. 15; febr. 5, 10, 12, 18; márc. 3, 5, 10, 17, 24, 25; ápr. 9, 14, 16, 23, 28; május 5, 19, 22, 26, 27; jún. 2, 8, 9, 16, 18, 20, 24; szept. 25, 29; okt. 1, 6, 8, 20, 22, 27, 29; 1932 jan. 5, 7, 8, 14, 19; febr. 4, 11, 18, 23, 25; márc. 1, 3, 8, 15, 31; ápr. 5, 7, 12, 14, 19; dec. 15.

² Az ülések napjai: 1932 szept. 20, 23, 27, 29; okt. 4, 6, 11, 21, 25, 28; nov. 8, 15, 17, 22, 24, 29; dec. 1, 13, 15, 21; 1933 jan. 24, 31; febr. 7, 14, 25, 26; márc. 9, 17, 21, 28, 30; ápr. 4, 27; május 2, 9, 23, 30; szept. 15, 19, 21, 26, 28; okt. 3, 5, 12, 17, 24, 26, 31; nov. 2, 7, 9, 14, 16, 21, 23, 28, 30; dec. 5, 12, 14, 19; 1934 jan. 9, 16; április 28.

Végre 1934 június 21-én, tizenhárom esztendei kemény munka után, a biblikus bizottság névnapi ajándéku! nyujthatta át elnökének az ószövevségi szentírás harmadik, befejező kötetének első, díszkötéses példányát . . .

Tekintetes Akadémia! Az új magyar szentírásfordítás történetének vázolásában sok nevet említettem. Az egyes munkások neve ott áll minden kötet elején, és amíg a Szent István-Társulat ezt a szentírásfordítást ki fogja adni, talán sok nemzedék fogja olvasni a mi nevünket. De van ennek a tizenhárom esztendeig tartó nehéz, fárasztó munkának egy nagy, névtelen hőse is, akinek emlékét egyetlen kötet sem örökíti meg, holott ő volt az egész munkának éltető lelke: a szentírásfordító bizottságnak kezdetétől fogva mindvégig elnöke: Dr. Mihályfi Ákos. Egyetlen, hála Istennek. rövid lefolyású betegségének idejét leszámítva, minden ülésen — körülbelül kétszázötven ülésen — ő elnökölt, a bizottság megbeszéléseiben tevékeny részt vett, a vitákat többnyire ő döntötte el, és jóságos szeretetével mindnyájunkat bátorított és serkentett a munka szerencsés befejezéséig. Illő és méltányos dolog, hogy ha a magyar közönség az új bibliafordítás minden kötetének címlapján azt olvassa, hogy a munkát «A Szent István-Társulat Szentírás Bizottsága» készítette, akkor ne felejtse el, hogy ennek a bizottságnak az elnökét Mihályfi Ákosnak hívták . . .

* * *

Tekintetes Akadémia! Jézus, Sirák fiának unokája, ki nagyatyjának iratát, az Ecclesiasticust az eredeti héber nyelvből görögre fordította, így jellemzi a saját fordító munkáját: «Legyetek . . . elnézésessel, ha a Bölcsesség képmásának követésében a szavakat nem választottuk meg helyesen, hiszen a héber kifejezések veszítenek erejükből, amikor azokat más nyelvre fordítják. Egyébként nemcsak ez a *könyv*, hanem maga a Törvény, a Próféták és a többi *szent* könyv is nem csekély eltérést mutat, ha őket *eredeti szövegben* olvassuk . . . Ezért jónak és szükségesnek láttam, hogy én is némi gondot és fáradságot szenteljek e könyv lefordítására. Sok virrasztást és tanulást szántam ez idő alatt arra, hogy a könyvet befejezzem és közrebocsássam azok használatára, kik *igazán* meg akarják érteni és tanulni, hogyan kell viselkedniök azoknak, akik az Úr törvényéhez akarják szabni életüket».¹

És a Makkabeusok II. könyvének szerzője, ki a cirenei Jázonnak öt kötetből álló történeti munkáját kivonatolta és ezzel bizonyos tekintetben a magyarázó munkáját végezte, erről a tevékenységéről így

¹ Jézus, Sirák fia könyvének Előszavából.

beszél: «Mi . . . , akik a mű összevonására vállalkoztunk, nem könnyű feladatot, hanem virrasztással meg izzadással járó munkát vettünk magunkra. *Mindazonáltal*, amint azok, akik lakomát szereznek, mások kívánságának igyekeznek megfelelni, úgy sokak kedvéért mi is örömet vállaljuk a fáradságot».¹ Ezt a fáradságot, ezeket a nehézségeket, mi is sokszorosan éreztük. Hogy meg tudtuk-e őket oldani és milyen mértékben, annak elbírálása másoknak a feladata. Azt az egyet azonban tudjuk, hogy a szentírásfordító bizottságnak minden egyes tagja a legjobb tudását, legnagyobb ügyszeretetét és lelkiismeretességét vitte bele a tizenhárom esztendeig tartó, fáradságos munkába. Legnagyobb jutalmunk az lesz, ha munkánk nyomán minél több olvasó ismeri és szereti meg az Isten igéjét, a Szentírást, és így a mi fáradságunk nyomán áldás és kegyelem fakad minél több lélekben az Úr Isten nagyobb dicsőségére. Faxit Deus!

¹ Makk. II. 2, 17—28.

A HITTUDOMÁNYI, BÖLCSELETI OSZTÁLY FELOLVASÁSAIBÓL.

A pszichoanalízis és a pedagógia.

Schmid Ferenc r. tag 1934 március hó 9-én tartott székfoglaló előadása.

A pedagógiának élénk figyelemmel kell kísérnie minden szellemi mozgalmat, mely a nevelés bármely kérdésével összefügg. Így kerül figyelmi körébe, a patológia területéről kiinduló, de csakhamar pszichológiai irányná fejlődött és végül pedagógiai diszciplinákat szolgáltató s világnézetet alakító ú. n. *pszichoanalízis*.

Prinzhorn a pszichoanalízis fejlődésének négy fokozatát állapítja meg. Ezek : 1. *A katharzis foka*, mely magában foglalja a pszichoanalízis kiinduló pontját, amikor még hipnotikus álomba merítés által végezte Freud az elnyomott komplexumok kikutatását.

2. *A szexuális elméletnek foka*. Freud azon megállapítását értjük ez alatt, hogy minden elnyomott, a tudatosságból kiszorított és traumákat okozó komplexum szexuális vágy.

3. *Az ödipus komplexum foka*. Eszerint az elnyomott s szexuális vágyakat tartalmazó traumák igen sok esetben a gyermekkorból valók és a szülőkre irányuló vágyak.

4. *A metapszichológiai fok*. Ez jelenleg a legutolsó fejlődési fokozat. Ide tartozik az Énnek széttagolása három részre : az Ős- vagy Ösztön-Énre, a nevelés és környezet által szerzett Énre és a magasabb kultúrcélokot tartalmazó Felsőbb-Énre. (Es, Ich, Überich.)

A pszichoanalízis megállapítása szerint a hisztéria és kényszerneurózis eredete a gyermekkorba nyúlik vissza. A felnőttek analizisénel ugyanis azt tapasztalták, hogy már a legkisebb gyermekkorban vannak szexuális vágyak (lásd ödipuskomplexum) és ezeknek a vágyaknak erőszakos és nem szerencsés elfojtása okozta az említett betegségeket.

A pszichoanalízis először a felnőttek analiziséből konstruálta meg a maga számára a gyermek lelki világát. Később egy-egy beteg gyermek analizisére is rátértek, majd nagy energiával fogtak hozzá az egészséges gyermekek analizálásához.

Eredményül azt állapítják meg, hogy mindenütt jelentkezik a

gyermek életében is a szexuális vágy és annak kielégítésére való törekvés. Szexuális tartalmú a mese, a játék és általában ezzel telített a gyermekszoba egész levegője.

A gyermekanalízisekkel egyidőben megindul a nevelők és oktatók megnyerése a pszichoanalitikus eszméknek. Először ezeket veszik pszichoanalitikus kezelésbe, hogy így beléjük oltsák elveiket s biztosak legyenek afelől, hogy alapjukat képező dogmákat mindenkor szentnek és sérthetetlennek fogják tartani. Az így kianalizált és kiképzett nevelőket aztán az iskolába küldik. Bár azt állítják, hogy az iskolában nincsen pszichoanalízis, mégis végeznek ilyeneket és megfigyeléseiket teljesen az ösztön és itt is csak a szexuális ösztön területén végzik. A gyermekanalíziseknél talált pánszexuálitást a nevelésbe is beleviszik és így eljárásuk már rombolás lesz.

Az iskolában való tevékenységük először csak a gyermekek figyeléséből állt, majd megindultak a gyermekanalízisek. Ezeket rohamosan követték a szexuális és az ő világnézetük szerinti felvilágosítások és végül jött a gyermekek lemeztelenítése, az ú. n. «Nacktkultura.» De ez sem volt elég, mert még ennél is továbbmenve egyes szélső irányok még a szülők levetkőztetését is kívánják. Pl. *Mária Günther* azt mondja: «Nemcsak néha lássa a gyermek szüleit meztelenül, hanem lehető gyakran. Leghelyesebb, ha a reggeli tornánál az egész család meztelenül tornázik».

Ezen törekvéseket látva, nem csodálkozhatunk azon, hogy a német katolikus tanítónők tiltakoztak a pszichoanalitikus pedagógiát hirdető: «Zeitschrift f. Psychoanalytische Pädagogik» ellen s annak minden iskolából való kitiltását követelték.

A pszichoanalízis ellensége a komoly vallásos életnek, az ilyen nevelést elnyomásnak, traumákat okozónak, maradinak mondja. Pedig a vallásos élet az alapja a lelki harmóniának. Igazi mély vallásos lélek sohasem lehet, az ő értelmezésükben magyarázva a szót, neurotikus.

A pszichoanalízisről mindezek alapján azt kell megállapítanunk, hogy nemcsak hogy nem alkalmas arra, hogy a pedagógia területére bevigyük, hanem ezen a területen egyenesen romboló hatást fejt ki. Romboló hatása materiális világszemléletéből folyó pánszexuális felfogásában nyilvánul meg a legerősebben. Erre nem szabad komoly pedagógiát építeni. A szexuális tényezők minden vonalon való felszabeditása és kihangsúlyozása nem lehet pedagógiai cél.

Ha maga a pszichoanalízis úgy, ahogy dogmatikai felépítése jellemzi, nem is lehet teljes egészében pedagógiai eljárás, teljes tárgyilagossággal, találunk benne olyan részlettényezőket, melyeket úgy a gyermekpszichológia, mint a pedagógia hasznosan értékesíthet.

Igy helyes a gyermeki életmegnyilvánulások minél bensőségesebb megfigyelése, szétszedése. Az életrajzi adatok minél részletesebb megbeszélése, analizálása sok értékes adattal gazdagíthatja a pedagógiát és gyermekpszichológiát. Ez az eljárás azonban csak teljesen tárgyilagos lehet, belemagyarázásokat, dogmatikai értelmezéseket, mint azt a pszichoanalízis teszi, nem szabad tennünk.

Elismerjük az elnyomás helytelenségének hangsúlyozását is. A pedagógia állandóan foglalkozik is ezzel a kérdéssel, anélkül persze, hogy kizárólag egyoldalú elnyomásokat értene ez alatt.

A szexuális életmegnyilvánulásokból is annyit okvetlenül el kell fogadnunk, hogy nagyobb gondot kell fordítani a gyermek ösztönéletének megfigyelésére és ennek irányítását a pedagógiának behatóbban kell a kezébe vennie. Ismételten megjegyzem anélkül, hogy ennek szexuális jellegét túlságosan kihangsúlyoznánk és minden jelenséget erre építenénk.

A TÖRTÉNELEM-, JOG- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYOK OSZTÁLYÁNAK FELOLVASÁSAIBÓL.

Rudnay Sándor esztergomi érsek bíborosi kinevezése.

Meszlényi Antal rendes tag 1934. évi február hó 9-én tartott székfoglaló előadásának kivonata.

A magasabb ívelésű emberek főképen a középszerű tehetségek világában nem mindig örvendhetnek általános népszerűségnek. Ez volt a sorsa Rudnaynak is. A hangadó közvélemény egyik jelentékeny része korán szembe fordult vele. Nem tetszett neki, hogy az egyszerű köznemesből hercegi rangra lépő primás törekszik a magyar katolicizmust kiemelni a mult század elején egyre magasabbra dagadó liberáliszmus fojtó légköréből s az elsőkélyesített hitéletet az igazi és mély vallásosság színvonalára emelni. Akik azonban ezt a törekvést időszerűnek és jónak látták, azok nemcsak értékelték munkáját, hanem személyét is a legnagyobb tiszteletben részesítették. Ferenc király megbecsülvén sokoldalú tevékenységét, buzgóságát a bíborral akarta megjutalmaztatni. E végből római követe útján kérdést intéztetett XII. Leó pápához, vajjon nem volna-e hajlandó e kiváló főpapját a bíborosok szent kollégiumába felvenni? Rudnay neve jól csengett Rómában s ezért a pápa szívesen hajtotta meg elismerése zászlaját s megígérte, hogy a Felsőházát alkalmas időben teljesíteni fogja.

Igéretét csakhamar be akarta váltani. Alig egy év mulva, 1826 március 4-én Della Somaglia bíboros-államtitkár felszólította Ostini bécsi nunciust, hogy kellő tapintattal érdeklődjék aziránt, vajjon Őfelsége megmaradt-e még mindig eredeti elhatározása mellett s ha igen, miként fogadná, ha a Szentatyá tényleg feldiszítené Rudnayt a bíborral.¹ Ferenc, mint életében gyakran, a jelen esetben is álláspontot változtatott. Kormányának a befolyására most azt felelte, hogy a maga részéről legjobb szeretné, ha Rudnay bíborosi kinevezése mindaddig függőben maradna, míg a folyamatban levő országgyűlés véget nem ér s a primás ottani magatartása szerint fog dönteni, hogy ajánlja-e vagy nem a bíborosi testületbe való felvételre.

¹ Arch. Segr. Vat. di Stato. Nunz. di Germ. 1826—28. fasc. 247. No. 14.830.

E nem várt válasz meglepte Rómát annál inkább, mert bizonyos mértékben önmaga diszkreditálását látta benne. XII. Leó ugyanis, amikor erre nézve kedvező ígéretet tett, csak a bécsi udvar kedvében akart járni s ezzel is bizonyítani, hogy a két hatalom közt mennyire óhajtja a békés megértést. De jutalmazni akarta Rudnay eddigi dicséretes főpásztori tevékenységét is, hogy a nehéz körülmények közt tovább serkentse az ernyedetlen munkára. A politikát ebből teljesen kizárta s épen azért mint elhatározó tényezőt nem engedte szóhoz juttatni. Egyházi tekintetben Rudnayt méltónak találta rá s nem is akarta elejteni. Mégis a régi szokásnak hódolva, megtette, hogy az 1826 október 2-án tartott titkos konzisztóriumban nevét nem hozta nyilvánosságra, hanem in petto megtartotta s várta az alkalmas időt, amikor Ferenc nem él semmiféle kifogással.

Rudnay tehát, ha in petto, de mégis csak jogérvényesen felvételt a biborosi kollégiumba s csak az időt kellett kivárni, hogy a kihirdetése megtörténhessék. Hogy a pápa ilyenformán kit nevez ki, az megmarad saját titkának. Erről tehát a bécsi udvar sem tudhatott meg semmit. Így abba a tudatba ringatta el magát, hogy Magyarország primásának a kinevezése az ő kezében van. Ha ez rajta mulott volna, nagy a valószínűség, hogy elesik tőle, mivel az 1825—27. évi országgyűlési szereplésével korántsem volt megelégedve. De ennek oka nem kizárólag a primásban rejlett. Ismeretes ugyanis, hogy mindjárt első felszólalását, mely pedig inkább csak köszöntőbeszéd volt, mily felzúdulással fogadták a rendek. Nem tetszett nekik s főképp az ellenzéki rétegnek, hogy mérsékletre s a trón iránt nagyobb loyaltásra szólította fel őket. A továbbiakban is, valahányszor felszólalt, mindig a megértés és nem a széthúzás húrjait pengette. Ha a méltányosság megkívánta, az ellenzék ellen fordult, de ha kellett, nem félt a kormánynak is megmondani az igazat. Ezzel népszerűtlenségét mindkét oldalon csak növelte s mikor azt látta, hogy becsületes politikai eljárása úton-útfélen a méltatlan kritikát kapja, egészen elkedvetlenedett s el is hallgatott. Ettől kezdve főrendi szereplését iparkodott a legszűkebb korlátok közé szorítani. Passzív magatartása szintén nem volt alkalmas, hogy az udvar bizalmát felgerjessze, ellenkezőleg, rosszalását vonta maga után. Személyisége az osztrák-magyar politika legmagasabb köreiből eléggé mellőzött volt, amikor XII. Leó 1827 június 25-ére kihirdette az újabb titkos konzisztóriumot. Ferenc és környezete várta, hogy a pápa újabb véleményadásra szólítja fel s ekkor azután határozott nemmel felelhet. XII. Leó azonban betartotta a szavát s nem bolygatta Rudnay biborosi kihirdetésének a kérdését mindaddig, míg az országgyűlés véget nem ér s hullámai el nem ülnek.

Ellenben másként állt a helyzet 1828-ban, amikor Leó december 15-ére tűzte ki a titkos konzisztóriumot. A pápa úgy gondolta, hogy Ferenc másfél esztendő leforgása alatt kiengesztelődhetett, hiszen Rudnay nem oly főbenjáró bűnt követett el, amiért most már végleg mellőzni kellene. Épen ezért elhatározta, hogy bíborosi kihirdetését tovább nem halogatja. De hogy ez a kölcsönös hozzájárulás jegyében történhessék meg, Bernetti államtitkár útján megbízta Spinola Hugó bécsi nunciust, aki a mondott évben a Bráziliába hasonló minőségben került Ostininek lett az utódja, hogy újból érdeklődjék az udvarnál, miként fogadná az uralkodó, ha most már a pápa tényleg feldíszitené Rudnajt a bíborral?

Spinola leírása szerint Ferenc király 1828 február 12-én hosszabb kihallgatáson fogadta, melynek kiemelkedő tárgya az örmény katolikusok siralmas helyzete Törökországban volt. De emellett szóba került Rudnay bíborossága is. Ferenc a primásról elismerte, hogy egyházi tekintetben kifogástalan főpásztor s mint egyházkormányzó elismerésre méltó munkát végez, de közjogi méltóságánál fogva, mint politikus, nem felelt meg minden hozzáfűzött várákozásnak. Szerinte az országgyűlésen nagyon ridegen viselkedett, megmutatta, hogy emberismerete nagyon csekély, fellépése sem megnyerő s ennek tulajdonítható, hogy nagyobb eredményeket nem tudott felmutatni. Ezért, amennyire tőle függ, ő nincs mellette, hogy a Szentatya bíborossá nevezze ki, egyébként ez nem az ő hatáskörébe tartozik, hanem a pápáéba, aki ebben a tekintetben azt tehet a mi neki tetszik.¹

Mivel a kifogások nem érintették Rudnay papi és főpásztori jellegét, XII. Leó nem is tekinthette olyanoknak, amelyek miatt továbbra is mellőznie kellett volna. Ő megígérte, hogy kinevezi bíborosnak, ezt már megtette, csak kihirdetését eddig nem tartotta időszerűnek, de tovább nem akart vele várni. A nunciust tehát megiratta, hogy még a decemberi konzisztóriumon megtörténik ez, de hogy a császár közönyös magatartása megváltozzék, erre nézve is utasítást küldetett neki. Nevezetesen Metternich útján meg kellett értetni vele, hogy Rudnay bíborosságát ő kezdeményezte s amikor a pápa beleegyezését adta, azt örömmel vette tudomásul. Igaz, hogy felfogása Rudnayról országgyűlési szereplése miatt megváltozott, de ez nem lehet ok arra, hogy a pápa adott szavát ne váltsa, főleg, mivel ez időközben félig-meddig nyilvánossá lett. S ha a primás tényleg elhidegült volna a tróntól, mint azt a Felség hiszi, a bíborosi kitüntetés ezen is segíteni fog. A Szentatya ugyanis ezzel alkalmat nyújt a primásnak, hogy magaviseletét megvál-

¹ Arch. Segr. Vat. di Stato. U. o. fasc. 247. No. 1923. Speriola 1828. február 21-én kelt jelentése.

toztassa, miután be kell látnia, hogy bíborossága nemcsak a pápa, hanem a császár újabb jótéteménye, tudván azt, hogy előléptetését a legnagyobb valószínűséggel épen a Felső akadályozhatta volna meg.¹

A nuncius megbízatásához képest mindezt előadta Metternichnek, aki azt közölte urával, most már maga is arra kérvén őt, hogy a pápa elhatározása után hagyja a kérdést dülőre jutni. Ferenc ezek után kijelentette, hogy részéről nem támaszt semmiféle akadályt a primás előléptetése elé.² Rudnaynak a nuncius örömmel ujságolta el, hogy a decemberi konzisztóriumon az ő vállára is ráhullik a bíborpallium s hogy ez addig késett, az nem a pápán, hanem rajta kívül eső okokon mulott. Rudnay ezzel már nem sokat törődött, hanem szívből örült a ritka papnak kijutó nagy méltóságnak. A nunciushoz intézett levelének minden sora a boldogság aransugaraiban fürdött. Szíve mélyén — úgy mond — meg van hatva attól a csodálatos, nagy és atyai jóságtól, amit a Szentatya irányába kimutatott. Minden erejét és tehetségét felhasználja, hogy továbbra is megfeleljen annak a jövélémenynek, amit róla a szentszék magának alkotott. Jól ismervén a maga csekélységét, sohasem merte remélni, hogy a hierarchiában ilyen magas fokot érjen el. Ezen új méltóságában az Isten irgalmát ismeri fel, aki erősen és kegyesen intézi az emberi sorsokat s Őszentsége lábaihoz borul, kérvén az ő apostoli áldását, hogy életének hátralevő szakán is minél eredményesebben dolgozhasson az Úr dicsőségére s az anyaszentegyház javára.³ Ugyanilyen hangú és tartalmú levelet írt közvetlenül a pápának, de megköszönte a kitüntetését Ferenc királynak is, megígérve neki, hogy a haza, a trón s a felséges család javára tovább is ernyedetlenül fog munkálkodni.

Mielőtt még a december 15-re kitűzött titkos konzisztórium elkövetkezett volna, Róma megtette az előkészületeket a pápai breve s a bíborosi kalap elküldése és átvételére vonatkozólag. Elsősorban az érdekelte, vajon a bíborosi kalapot Ferenc személyesen, Bécsben adja-e át vagy pedig megbízottja, talán József nádor útján Pozsonyban? De azzal is számolt, hogy esetleg az udvar teljesen kikapcsolja magát az ünnepekből, azért a nunciustól erre nézve pontos felvilágosítást várt. Metternich eleinte habozó feleletet adott. Lehetségesnek tartotta, hogy a Felső személyesen is résztvesz, de biztosan nem merte megígérni, indokul hozván fel ura gyenge egészségi állapotát. Rudnaynak szintén az volt a vágya, hogy a királytól vehesse át a bíborkalapot s amikor arról értesült, hogy ez nem biztos, személyesen ment fel hozzá s meg-

¹ 247. Államtikári fogalmazvány, Róma, 1828 szeptember 13.

² U. o. fasc. 247. No. 397. A nuncius 1828 október 7-iki jelentése.

³ U. o. fasc. 247. No. 429. Ugyanannak 1828 november 8-iki jelentése.

kérte, hogy tüntesse ki ezzel a magas kegyvel, amit azután Ferenc teljesített.¹

A másik kérdés az volt, hogy ki kézbesítse a pápai brevétet s ki hozza el a biborkalapot? Az elsöre a kúria gróf Filippo Neronit, a pápai testőrség kapitányát szemelte ki, a másikkra pedig a nunciatura titkárát, Domenico Lucciardit.

Bekövetkezett december 15-ike, mely Rudnay alkonyodó életének egyik legszebb napja volt. Hasonlított a nyáresti napnyugtához, amikor a nagy aranykorong lehanyatlak a láthatáron s csak szép biborszínét hagyja hátra a horizonton. A titkos konzisztórium is ily biborszínnel vont be a nagy primás életét s hogy e szín tetszett rajta mindenkinek, az nemcsak XII. Leó dicsérő allokuciójából tűnik ki, hanem a kuriális bíbornokok gratuláló leveleiből, amikkel örömmel üdvözölték őt fejedelmi testületükben.

Másnap útrakelt Neroni, hogy megvigye Bécsnek és Esztergomnak az örvendetes hírt. A kemény téli idő ellenére utazása mindössze hat napot ölelt fel s december 21-én este félhétkor már megérkezett Bécsbe. Még aznap átadta megbízólevelét Metternichnek, aki a nunciussal közölte, hogy az ünnepélyes kalapfeltevés 1829 januer 3-án megy végbe a Burg kápolnájában kezdődő szentmisével s a fogadóteremben az ünnepélyes szertartással. Mind a kettőn megjelenik Ófelsége udvari kíséretével s a kalapot személyesen teszi fel az új bíboros fejére. A pápai futár átadta a Lucciardi részére érkezett csomagot is, melyben a biborkalap volt, továbbá az uralkodóhoz, az egyes főhercegekhez és az új bíboroshoz intézett pápai brevék és a szükséges ceremonialis utasítás. Az éjszakát a nunciaturán töltötte s másnap elindult Esztergomba, hogy 23-án már ott lehessen s átadja a kinevező okmányt s a bíborzucchettót.

Útjának első állomása Neudorf volt, ahol a falu plébánosa ünnepélyesen fogadta s közölte vele az új bíboros azon kívánságát, hogy szeretné, ha december 23-án reggel 9 órakor érkezhethetne meg az ősi primás városba. Úgyis történt. Neroni beszámolója szerint az esztergomi ünnepség szokatlan fényvel ment végbe. Megérkezésére az egész város ünneplő külsőt öltött. A harangzúgással váltogatva szólt a katonai zenekar. Katonai, világi és egyházi méltóságok színétől pompázott a város. A házakon lobogtak a zászlók s hirdették a magyar katolicizmusnak nagy ünnepét. A primási palota különösképp magán viselte a jelleget. A nagyteremben ott lehetett látni Magyarország társadalmának a színejavát. Eljöttek a püspökök, az országgyűlés két kamarájának küldött-

¹ U. o. fasc. 247. No. 471. Ugyanannak 1828 december 20-iki levele.

ségei: képviselve voltak a mágnások, Esztergom városa, a megye, a primás rokonsága, teljes számban és díszben megjelent a székesfőkáptalan. Díztól és pompától csillogott minden. Az ünnepelt meghatva állt a díszes környezet közepén. Neroni rövid, keresetlen szavakban előadta megbízatását és átnyújtotta a bíborosi zucchettót. A bíboros könnyes szemmel köszönte meg a Szentatya nagy kitüntetését s Neroni gróf fáradozását, hogy elhozta azt neki.

A tulajdonképeni fénypont még csak ezután következett Bécsben, ahová Rudnay december 28-án érkezett meg.

Január 3-án elkövetkezett a várva-várt nap. A Burg kápolnája ez alkalomra bíbordrapériákkal volt bevonva, fényárban úszott a belseje, ahol a szertartás kezdetét vette. Lucciardi kíséretével fényes gálában előbb idehozta a brevét és a biborkalapot, majd innen a primás lakására hajtattott, aki már bíbortalárban várakozott reá. Innen visszamentek a Burgba, ahová megérkezett ugyancsak fényes kíséretével Spinola nuncius, aki a Felség felszólítására az ünnepi szentmisét mondotta. Az új bíboros, jobbán Lucciardival s körülötte kíséretével, elfoglalta a számára felállított emelvényt s megvárva a király, a főhercegek, főhercegnők s az udvari előkelőségek érkezését, kezdetét vette a szentmise. Ennek befejezése után körmenetileg a nagy fogadóterembe vonultak, ahol helyet foglalt a trónon a király, vele szemben felállított oltárnál pluviáléval s mitrával a fején a nuncius, a trón körül az udvari kíséret, előtte pedig az új bíboros. Miután mindenki elhelyezkedett kijelölt helyén, a szertartásmester felszólítására előlépett Lucciardi s a következő rövid beszéddel nyitotta meg a szertartást: Őszentsége, a pápa kegyes megbízásából nekem jutott az a megtisztelő szerep, hogy Felségednek átnyujtsam a Főmagasságú Hercegprimás, Esztergomi Érsek bíborosi jelvényeit, akit a Szentatya érdemeinek jutalmául a bíbornokok magas testületébe vett fel. Ha a mai napon igen nagy megtiszteltetés árad rám tisztán megbízatásomból, mennyivel inkább növeledik örömöm, mikor Apostoli Felségednek, kinek jóságát és hithűségét közvetlen tapasztalatból ismerem, átadhatom a pápai leveleket, melyek erejénél fogva dicső Magyarországnak a primása a szent bíbor jelvényével különösképen feldiszzítetik.

Felséged, amikor kiváló buzgóságából ezt a szent szertartást végzi, mely a katolikus egyház legelső fiait illeti meg, ismét fényes tanujelét adja az egyház iránt érzett tiszteletének és szeretetének.¹

A beszéd elhangzása után átnyújtotta a brevét, hogy a király azt felolvastassa. Ez azonban elmaradt, miután Ferenc kijelentette, hogy

¹ U. o. Egyik melléklet.

már átolvasta s így nincs szükség újból való felolvastatásra.¹ Majd kezébe adta a biborkalapot, a trón elé lépett Rudnay s a király fejére tette új méltóságának jelvényét. Ennek megtörténte után a jelenlevők a király vezetésével, ismét visszatértek a kápolnába, ahol a nuncius Te Deumot intonált s a hálaadási könyörgés eléneklése után az új biboros pápai áldásban részesítette a megjelenteket.

Következtek most a kihallgatások. Elsőnek Rudnay jelent meg a királynál, hogy megköszönje személyes részvételét, majd sorra járta a királyi család tagjait. Utána a Felső Neroni és Lucciardi társaságában Spinolát fogadta, akivel hosszasan elbeszélgetett s ismételten hangoztatta fiúi hűségét a Szentatya iránt. Rudnay még kétnapi bécsi tartózkodása alatt ismételten találkozott Róma fentebb említett három képviselőjével s kifogyhatatlan volt a hálálkodásban. Külön a lelkükre kötötte, hogy ne felejtsek el fiúi háláját és hódolatát a Szentatyának tolmácsolni, aki őt ily nagy méltóságra emelte.² Január 5-én utazott vissza székhelyére.

Az ünneplés végső akkordjait most már Róma adta meg. A jelentésekből Bernetti bőven tájékozódott annak lefolyásáról s ezt közölte a pápával is. Örömet keltett, hogy a király személyesen közreműködött, hiszen ebben nemcsak a szentszék s a biborosi kollégium iránti tiszteletét látta, hanem a primás újból való megbecsülését. Bernetti most utólag is kiemelte, hogy az ő főpapi buzgósága, fiúi ragaszkodása a pápához, hűsége a szentszék iránt egyaránt indokoltá tették előléptetését s megérdemelte azt az ünnepséget, amiben a császári udvar is részesítette.³

¹ La M. S. mi disse con molta benignità : non oportet legi, jam perlegi. U. o.

² U. o. Lucciardi levele.

³ U. o. Bernetti levele a nunciushoz. Róma, 1829 január 17. No. 50. 146.

Pordenonei Boldog Odorik napkeleti utazása a XIV. században.

P. Takács Ince vendég 1934 február 9-én tartott felolvasásának kivonata.

Pordenonei Odorik (megh. 1331) kínai utazása abban leli lebilincselően vonzó erejét, hogy a XIV. század primitív vagy semmilyen közlekedési eszközei ellenére vág neki szédületes kambaleki (Peking) útjának. Útját *Relatio*-jában írja le, amelyet legújabban és legkritikusabban P. Anastasius van den Wyngaert O. F. M. adott ki;¹ ennek nyomán olaszul Giorgio Pullè közölte Odorik utazását, halálának hatodik centenáriuma alkalmából.²

Utazónk az Udinetől nem messze elterülő Pordenoneban született 1265-ben (Golubovich szerint). 1280 körül belép a ferencesek közé. 25 éves korában pappá szentelik. 1296-ban Kisásziába távozik, ahol jó harminc éven keresztül vándorapostolként működik. 1325-ben Kínát veszi útjába, ahova 1327-ben megérkezik. Pekingben (Kambalek) több mint két évig tartózkodik. Onnét 1330-ban érkezik haza. Avignon felé a pápa elé vezető úton Pisában megbetegedve, Udinében 1331-ben meghal. Hősi útjának hármas inditéka van. *Niccolo* és *Maffeo Polo* velencei kereskedők 1266-i Kínából történő visszaérkezése, akik Kubilai nagykan ajánlatára száz «okos embert» szándékoztak keletre vinni. Továbbá Piancarpinei János és Rubruk Vilmos ferencesek expedíciói a mongol-tatár birodalomba, végre kortársának Montecorvinói Jánosnak O. F. M. kisázsiai sikeres működése hatott reá döntőleg. Mikor pedig Montecorvinói Pekingbe is elment, Odorik fiatalos lendülettel 1325-ben utána megy.

Szólnunk kell Odorik: 1. útjáról, 2. tapasztalatairól, 3. misszionáriusi működéséről.

1. Utirányának megrajzolása azért okoz nehézséget, mivel *Relatio*-jában nem mindig a földrajzi sorrendet követi. Útleírásának különbeni fogyatékoságait pótolni lehet a jelesebb Odorik-kutatók nyomán.

¹ *Sinica Franciscana*. I. Quaracchi, 1929. 413—496.

² *Viaggio del B. Odorico da Pordenone*. Milano, 1931.

Ilyenek: Wadding Lukács O. F. M.,¹ Henry col. Yule,² P. Teofilo Domenichelli O. F. M.,³ Henri Cordier,⁴ P. Girolamo Golubovich O. F. M.,⁵ P. Anastasius van den Wyngaert O. F. M.,⁶ Giorgio Pullè⁷ művei.

Ezek szerint a következő útirányt tette meg Boldogunk. Velencéből kiindulva Konstantinápolyon keresztül a Fekete-tengeren át érkezett Trapezuntba. Majd Örményországon és Perzsián áthaladva jutott el a Perzsa-öbölhöz. Ormuzdból huszonnyolcnapos tengeri út után elér Tana városába (Salsette, Bombay). Innét magával viszi a kevéssel előbb vértanuhalált halt B. Tolentinói Tamás rendtársának tetemét és a malabári partok mellett Ceylon sziget érintésével, Hátsóindiát délről súrolva jut el ennek keleti partjai mellett Champába (Kokinkína), onnét pedig szerinte «Felsőindiába» vagyis Délkínába. Délkínából Kantonon, Nankingen átutazva a Nagy- vagy Császáracsatornán fölfelé haladva éri el útjának végcélját, Kambaleket (Peking). P. Golubovich megállapítása szerint 1325—1328 között tartózkodott ott.

Majd útját veszi hazafelé és pedig Montecorvinói János felfogását követve szárazföldön, mivel meggyőződése szerint ez rövidebb út. Sen-si, San-si tartományokon keresztül Mongolország érintésével és Tibeten át a Góbi sivatag szélén előretörve, Khorasszánon keresztül jut általa már ismert perzsiái és örményországi tájakra. Feltételezve, hogy a Szentföldön is járt, azért talán ebből az irányból kerekedett végre haza Itáliába 1330-ban.

2. Tapasztalatai. Bár a dolgokat és tüneményeket csak egyszer és futtában látta; továbbá, mint nyugati ember a sok szertelenség szemlélésén, amik keleten szemébe ötlöttek, nem kedvezően hangolták egyéniségét ismeretközlésre, mégis figyelemreméltók megjegyzései. Az út fáradalmi és a látottak sokasága sokszor összezavarják benne a fogalmakat, mindezek ellenére számottevően működött közre abban, hogy a korabeli nyugati ember számára meglátásokat közvetítsen.

Föld- és néprajzi észrevételeiben leírja pl. Trapezunt termékenységét, Tebrisz látogatottságát, Soltanieh üde levegőjét. Említést tesz Persepolis romjairól is. Bagdadban feltűnik előtte a nők furcsa öltözete,

¹ Wadding: *Annales Minorum. Ad annum 1331. Nr. 13.* (Quaracchii kiadás. VII. 144.)

² *Cathay and the Way thither.* London, 1866.

³ *Sopra la vita e i viaggi del B. Odorico da Pordenone.* Prato, 1881.

⁴ *Les voyages en Asie au XIV-siecle du b. Frère Odoric de Pordenone.* Paris, 1891.

⁵ *Biblioteca bio-bibliografica della Terra Santa e dell Oriente Franceseano.* III. 1919. 389—91.

⁶ I. h. 382—83.

⁷ I. h. 49—73.

a Perzsa-öböl körül a datolya sokasága, megragadja továbbá egy utálatos (talán *Elephantis*) betegség. Tanában megjegyzi, hogy nem temetik el a halottakat (parszik). Beszél az indiai állatimádásról, a feleség élve eltemetéséről. Ő az első, aki Szumatra szigetéről ír. Ceylonban fölemlíti Ádám lábnyomát viselő hegyet (Adampick) és a Kandy melletti tavat. Zayton kínai városról beszéli, hogy ott két ferences kolostor van, ezek egyikébe helyezte el Tolentinói Tamás vértanu ereklyéit. A kínai tengerparton megragadja figyelmét a bűvárkacsával történő halászat. Színesen írja le Pekingben a császári palotát, a császár nyaralóhelyét, vadászatát, az udvari ünnepeket. Beszél a birodalom közlekedéséről is. Mint új dolgot említi, hogy a kínai nők szépsége lábuk kicsiségében áll. Felhozza, hogy a kínai nemesek megnövesztik körmeiket. Beszél ezenkívül Kóreáról, amelyet Cordier, Van den Wyngaert és Pullè is a Kaukázussal tévesztenek össze. Kaolit (Kórea kínai neve) ugyanis némely kódex tévesen Caspei, Caspios szóval írja, ebből kiindulva mentek a Kaspi-tó melletti Kaukázusba.

Hogy Odorik Tibetben is járt, bizonyítják a következő jónévű írók: Henri Matrod,¹ Patrizius Schlager,² Achille Leon O. F. M.,³ G. Pullè,⁴ Fredegando d'Anversa O. M. Cap.,⁵ Wolkenberg Alajos.⁶ Az utazók közül megemlíthetjük gróf Széchenyi Bélát és Sven Hedin.⁷ Ugyancsak ezt vallják P. Golubovich⁸ és P. Heribert Holzapfel ferences történetírók.⁹ Különben B. Odorik észrevételei Tibet terményeiről, a nép szokásairól (temetés), a vidék elnevezéséről is igazolják azt, hogy ő volt Tibetben.

Növény- és állattani megfigyeléseiből megemlítem azt, hogy szerinte Előindiában sok a bors, gyömbér, a Keletindiai szigeteken sok a rizs, áloe, kámforfa. Jáva szigete a legnagyobb fűszer termelő vidék. Fölhozza továbbá az indiai ugró egereket, a krokodilust, a ceyloni piócát, a kantoni ludat stb., stb.

Linguisztikai ismeretköréből olasz, mongol-tatár, arab és görög elemek kerülnek elő. Olasz szavaiból ilyeneket találunk: tramonto,

¹ Etudes Franciscaines. T. XL. 1928. 632. «Un nouveau monde s'ouvre alors devant lui le Thibet. Il eu visite, lui premier européen, la capitale.»

² Schlager O. F. M.: Mit dem seligen Odorikus v. Pordenone nach Indien und China. Trier, 1912. 112.

³ Saint François d'Assisi et son oeuvre. Paris, 1928. 233.

⁴ Pullè i. m.

⁵ I messageri di Cristo nel Tibet. Roma, 1932. 19—20.

⁶ A katolikus világmisszió könyve. 355.

⁷ Széchenyi: Keleti utazások. 851. — Sven Hedin: Ázsia sivatagjain keresztül. 171.

⁸ Biblioteca i. m.

⁹ Holzapfel: Manuale Historiae O. F. M. 230.

grosso, spago, contrada, truffa, tovalei, perla, colla stb., stb. Mongol-tatár szavai : atha (atya), balich (kínai pénz), tuman (tömény, tízezer), chidebeo (kibitka, szállás), karamoran, tagar (taghar, zsák), bigin (ital) stb., stb. Arab szótárából ilyeneket ismerünk : moschet, malik, kadi, medanum (meidan, piac), dromedar, rabani, karavan stb., stb.

A keleti kereskedelem már csak azért is feltűnő volt előtte, mivel ő is a kalmár velencei államnak volt az alattvalója. Itáliai fogalmaihoz méri a keleti városok forgalmát. Pl. állítja, hogy egész Itáliának nincs akkora kikötője, mint Kanton városának ; Tse-kiang előtte a világ legnagyobb kikötője, Tebrizről megjegyzi : hogy nagy forgalmának földrajzi fekvése az oka. Több helyen az olcsóság tűnik föl előtte : Tse-kiangban a selyem roppantul olcsó, Zaytonban egy garasnál kisebb pénzen három libra és nyolc unica cukrot lehet venni. Egy kantoni sült liba nem kerül egy garasba stb. Megfigyelte, hogy Zayton kétszer akkora, mint Bologna, Délkína (Manzi) városai mellé pedig nem helyezhetők Treviso vagy Vicenza.

A keleti vallásokat illetőleg beszél az indiai tűzimádókról, a malabári partokon a szakadár nesztoriánusok ötlenek szemébe. Említi az indiai emberáldozatokat : néha negyven hajadon vérét követeli a kegyetlen bálványimádás. Lamuri szigetnél (Hátsóindia) említi a nő- és vagonközösséget. Kínában szól a népes (3000) kolostorokról, a lélek-vándorlás hitéről, a többnejűségről stb. Leírja, hogy a tibetiek halottait tavakba, folyókba temetik stb. Látható tehát, hogy Odorik annyi-féle vallásról és vallási elfajulásról tudott-halott, hogy ez dicséretére válnék egy, az összehasonlító vallástudománnyal foglalkozó tudósnak is.

3. B. Odorik kelet misszionáriusa. Relatio-jából ez nem tűnik ki egyenesen, bár itt-ott vitatkozik más vallásuakkal. Leírása legelején mégis azt állítja, hogy lelki gyümölcsök szerzése végett ment keletre. Ellenben Pisai Bertalan O. F. M. 1398-ban határozottan állítja róla,¹ hogy a pogányok megtérésében sok eredményt ért el. Marianus Florentinus O. F. M. (XVI. sz. elején) pedig 20.000 pogánynak Odorik által eszközölt megkereszteléséről szól.² Mindezek a korabeli Chronica XXIV. Generaliumból merítették, ahol ez áll : «tizenhat év alatt, amelyben ott volt, 20.000 hitelent keresztelt meg».³ Ebből a forrásból azt is megtudjuk, hogy hazautazásának tulajdonképeni célja is az volt, hogy miszionáriusokat toborozzon a távoli kelet keresztényesítésére.

Egész vállalkozása a rettenthetetlen úttörők típusát mutatja, aki megvalósította Szent Ferenc regulájának XII. fejezetét, amely azokról

¹ Analecta Franciscana. IV. 274.

² Compendium chron. Ad annum 1331.

³ Analecta Francisc. III. 500.

szól, akik a szerencsének vagy más hitetlenek közé mennek. Egy modern misszionárius írja róla : Az ő útja kiterjedtségében felülmulta Szent Pálét, fáradalmai hasonlítanak Szent Péteréhez, Xaveréhez, Szolanói Ferencéhez és a világból való kimulása Szent Ferencéhez, akit az Isten szolgálatában való kimerültség döntött halálos ágyba.¹

Útjai, tapasztalatai, missziós működése egyaránt példának állítják Pordenonei Odorikot nemcsak a középkor fiai elé, hanem méginkább a modern kor gyermeke elé, akinek annyira szüksége van mélyhitűségre, életbátorságra és a mindenféle veszélyekkel szembeni rettenthetetlenségre.

¹ P. Otto Maas O. F. M. : Antoniusbote. XXXVIII. 1931 jan.

Az óbudai klarissza apácák története.

Bártfai Szabó László rendes tag 1934. évi március hó 23-án tartott felolvasásának ismertetése.

Kutatásai szerint az apácák ideiglenes kolostora 1243-ban a budai (Pestújhegyi) várban van, onnan mennek át Óbudára, ahol Róbert Károly harmadik felesége, Ulászló lengyel király szentéletű Erzsébet leánya építtet részükre hatalmas kolostort és saját maga részére temetkező helyet.

A kolostor a magyar főúri családok leányait neveli, a királyné 1358-ik évi levele szerint vagy 40 apáca és 100 leányka fért el benne. Ismertette a felolvasó a magyar kodexirodalomnak a klarissza kolostorokra vonatkozó részleteit, a Szent Jeromostól származó szabályzat alapján az apácák középkori életét, az óbudai kolostor kiváltságait és történetét, mely 1526 őszén rövid időre, majd 1541-ben véglegesen megszakad.

Buda elfoglalása után a kolostor lakói kiemelve sírjából alapítjuk hamvait, Pozsonyba menekülnek, ahol a város gazdasági félszerekben helyezi el őket. Várday érsek megsemmisíti a volt pozsonyi klarisszák szerződését a várossal, hogy kolostorukat kórház céljaira átengedik, s így kapják meg a ma is fennálló szép templomot és kolostort. Az elveszett birtokok helyett II. Rudolf 1600-ban a vásárhelyi birtokokkal kárpótolja őket. De nyugalmas élete a kolostornak ezután sincsen.

1605-ben Bocskay hadai elől Grácba, majd Bécsbe menekülnek. Onnan visszatérve egyesülnek a nagyszombati, majd a Margitszigetről menekült egyre kevesbedő kolostorok lakóival; 1619-ben Bethlen felkelése miatt újra Bécsben vannak. Ekkor csak a magyar nyelvű apácákat vezeti Kondé Katalin apátnő vissza Pozsonyba, a németek ott maradnak s a ma is fennálló kolostort alapítják meg. A pozsonyi kolostort és részben a templomot is Pázmány Péter építteti újból fel. 1645-ben a pozsonyi apácák Győrbe, 1653-ban a török elől Bécsújhelyre menekülnek.

A sok viszontagságon átment kolostor virágzása a XVIII. század közepére és második felére esik, az apácák négyosztályos leányiskolát állítanak fel, s abban tanítanak. II. József feloszlató rendelete ilyen

körülmények közt éri őket s 1782 augusztus 12-én, szent Klára napján 45 szomorú apáca hagyja el végleg a kolostort.

A virágzás első évében, 1714 őszén III. Károly király lehetővé teszi, hogy az óbudai kolostor utódja gyanánt a budai várban építsen a rend új hajlékot. A lejött nyolc apáca Swetgel hadbiztos házában telepedik meg, a kolostor 1719 október 18-án készül el, a templomnak Patacsics Gábor kalocsai érsek 1743 június 12-én teszi le alapkövét. Itt is négyosztályú leányiskolában tanítanak. A kolostor lakóinak száma idők folyamán az anyaházét is meghaladja, s az 1782-ik felosztató rendelet itt 53 apácát és növendéket tesz hajléktalanná.

Foglalkozott végül a felolvasó a magyar klarissza kolostorok felszereléseinek leltáraival, melyek közül kilencnek tartalmát és egymástól eltérő leírásait egybevetve úgy találta, hogy a Budán felvett készletnek csak kis töredéke származik az óbudai és margitszigeti kolostorokból. De, főként Némethy Lajos tanulmányait ismertetve arra is rámutatott, hogy a császár személyes irányításával működő bizottság (Kirchen Geräthschaften Depositen Amt) valósággal elpredálta a magyar egyházi emlékeket.

Porosz-magyar kapcsolatok a XVIII. század végén.

Dr. Tewrewk-Pallaghy Attila vendég 1934 március hó 23-án tartott felolvasásának kivonata.

A II. József-korabeli magyar társadalmat ismertette, mely meglehetősen egységes volta dacára is gyengének bizonyult az államhatalommal szemben. Az állam és társadalom közötti harcban utóbbi a küzdelmet a maga erejéből megvívni nem volt képes és így kénytelen-kelletlen külső segítség után nézett.

Ez a külső segítség Poroszország részéről kínálkozott, amelynek dynastiája akkor — és későbbben is — elkeseredett ellenfélként állt szemben a Habsburg-Lotharingiai házzal. A Törökország felosztásáért, illetőleg Konstantinápoly elfoglalásáért folyt harc csak újabb alkalmul kínálkozott arra, a két dynastia ismét szembekerüljön egymással.

Poroszország nemcsak az egyes continentális hatalmakat igyekezett maga mellé felsorakoztatni, hanem azokra a népekre és nemzetekre is esett a tekintete, amelyek a habsburgi imperium alatt elégedetlenségben éltek. Így találkozott 1788-ban és a következő évek alatt — legalább a látszat szerint — Poroszország érdeke a magyaréval és viszont.

Tévedés volna azt hinni, hogy a porosz-magyar kapcsolat csupán a felszínen mozgott. Voltak annak mélyen lenyúló gyökerei is. Protestáns ifjúságunk színe-java épenúgy, mint sokan a hazai piarista rendtartomány tagjai közül német egyetemeket látogattak, ott elsajátították az akkor új német filozófiának lényegét s hazatérve a közéletben épenúgy, mint az iskolákban terjesztették az eltanultakat. Ezért nem is csodálatos, hogy sokakat megnyertek önzetlen hazafiaink közül. De az önzetlen hazafiakhoz még nagyobb számmal csatlakoztak olyanok is, akiknek önző szándékaik tekintetében nem lehetett kétség. Ez utóbbiak voltak azok a magyar valkontensek, akik a Magyarországot valósággal elárasztó porosz ágensekkel karöltve dolgoztak.

Mert volt min dolgozni. A magyar társadalom — a koronázás mellőzése miatt — II. József mellének szegezte a «trónörökösödési fonal elszakadásának (filum interruptum successionis) az elvét. Eszerint a magyar trón megüresedett és megindult — mint előbb is, utóbb is már annyiszor — Szent István koronája számára új király és más

dynastia után a keresés. Trónpretendensekben nem volt hiány; egyike azoknak volt a Poroszország támogató pártfogását élvező Károly Ágost weimári herceg is.

Az «előkelő idegen» jelöltsége mellett Magyarországon épen elég sokan kardoskodtak. Így Franyó Remig kegyesrendi szerzetes is, akinek az ebből származott felségárulási peréből derült csak ki, hogy jóhízműségét csupán csak tájékozatlansága múlta felül. Poroszországban pedig a kalandos vállalkozás szószólói között szerepelt a porosz király, annak külügyminisztere és néhány jeles diplomatája is. Rajtuk kívül állt, hogy a terv, amelyet különben a weimári herceg államminisztere: Goethe helytelenített, nem valósult meg.

Az álmat gyors ébredés követte. II. József időközben váratlanul elhunyt s utóda, II. Lipót a porossal való mielőbbi kibékülést tűzte legelsőrangú feladatául, amit nem sokkal utóbb az úgynevezett reichenbachi conventióban el is ért. Ezzel Poroszország elejtette a magyar trónra kiszemelt jelöltjén kívül a kilátásba helyezett alkotmánygarantia eszméjét is. De még ennél is tovább ment Poroszország, egyrészt kiszolgáltatta a neki ajánlkozó magyarok névsorát, másrészt hallgatott és úgy tett, mintha neki a magyarországi mozgalomhoz soha semmi köze sem lett volna.

Valóban, nem a porosz vizeken evező magyarokon és a magyar vizeken evező poroszokon, hanem II. Lipót egyéniségén múlt, hogy a bennünket fenyegető szerencsétlenséget elkerülve, magyar állam és társadalom egymással karöltve és nem egymással szembeállítva haladhattak a XVIII. század utolsó évtizedének legelső éveiben ismét egy boldogabb magyar jövő felé.

II. József reformtervei egy kortárs szemében.

Miskolczy István r. tag 1934 május hó 11-én tartott előadásának ismertetése.

Palásthy Márton kancelláriai fogalmazó ez a kortárs, akinek Koppi Károly kegyesrendi tanárhoz, később egyetemi tanárhoz intézett levelei II. József uralkodásának első éveire vonatkozóan sok érdekes adatot tartalmaznak. Részint ismeretlen mellékkörülményeket tárnak fel, részint rámutatnak a reformok titkos rugóira. Sajnos, épen a fontos alkotmányos reformok korából nem maradtak fenn a levelek, mert ezeket lefoglalta a rendőrség, mikor Koppi belekeveredett a Martinovics-féle összeesküvésbe. Palásthy Márton, nemcsak nagy intelligenciájú ember, de az irodalomért rajongó, tüzes hazafi is. Nagy része volt egy irodalmi és tudományos kör megalapításában s e körnek ő volt az éltető lelke. Hazafias érzése összeütközésbe hozta az abszolutizmussal, miért is állásáról lemondott. Csakhamar ezután meg is halt (1789).

A Thököly-kor az egykorú piarista krónikákban.

Friedreich Endre rendes tag 1934 november hó 16-án tartott székfoglalójának kivonata.

1678-ban, mikor Thököly Imre a felkelés zászlóját kibontotta, a piaristarend tagjai már három felvidéki városban, Podolinban, Privigyén és Breznóbányán működtek. E három ház közül a podolini szenvedett legkevesebbet, mert megoltalmazta a 16 szepesi város különleges, semleges helyzete és az a körülmény, hogy Thökölynek szüksége volt a lengyeleknek, különösen a Lubomirski hercegeknek, a podolini piaristakollégium alapítóinak és kegyurainak barátságára. Sokkal veszedelmesebb volt a privigyei ház sorsa. Thököly 1678-ban elfoglalta Privigyét. A piaristák a közeli bajmóci várba menekültek és csak két fiatal klerikus maradt vissza a ház oltalmára. Ezeket a kurucok táborukba hurcolták. Itt szerencséjükre Boham francia tábornok elé kerültek, aki őket szabadon bocsátotta és a tanulmányútságot is megvédte a kurucok kegyetlenkedésétől. 1679-ben Thököly oltalomlevelet is adott a privigyei piaristának, de 1683-ban kiutasította őket és javaikat lefoglaltatta.

1681-ben Madách Péter ezredes kuruc hadai megrohanták Breznóbányát és Kincel István piaristát elhurcolták és hogy érte nagy váltságdíjat csikarjanak ki, kegyetlenül megkínózták. A podolini piaristák társuk veszedelméről értesülvén, Lubomirski lublói helytartójának, Moszynski Andrásnak pártfogásához folyamodtak. Thököly a helytartó közbenjárására Kincel Istvánt magához vitette a rozsnyói táborba, szabadon bocsátotta, gondoskodott gyógyításáról és leveleket küldött általa Szelepcsényi esztergomi érsekhez és Caprara császári tábornokhoz.

A podolini piaristákat csak 1684-ben fenyegette nagyobb veszedelem, amikor Thökölynek a lengyelekhez való viszonya megromlott, de a hadihelyzet változása megmentette őket a bajtól.

Mindezen események főforrása Kraus Mihály (1628—1703) podolini születésű piaristának *«Historia provinciae Scholarum Piarum Poloniae»* c. hatalmas krónikája, melynek egy példányát a budapesti kegyesrendi központi levéltárban őrzik.

Thököly kalandos pályafutása a külföldi irodalmat is érdekelte. Így Kalinski Damascén (1664—1726) lengyel piarista 12 énekes nagy latin eposzában (*Viennis. Varsó, 1717.*), melyben Sobieski dicsőséges

bécsi hadjáratát örökíti meg, három énekben foglalkozik a magyarországi bujdosókkal, Thökölyvel és Zrínyi Ilonával. A hadjárat leírásában Kochovski Vespasian latin munkája után (*Commentarius*. Krakó, 1684.) igazodik. Személyes élményei és emlékezései is indítékul szolgálhattak, mert 1681—1683-ig a podolini noviciátusban tanult és két évig volt tanítványa a kurucok egykori foglyának, Kincel István piaristának, akit Thököly bocsátott szabadon rozsnyói táborából.

A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYI OSZTÁLY FELOLVASÁSAIBÓL.

Pázmány Péter gráci évei.

Kastner Jenő rendes tag 1934. évi október 5-én tartott székfoglalójának kivonata.

A magyar ellenreformáció nagy vezére, Pázmány Péter a magyar szellemi élet történetében a barokk lelkeség egyik legteljesebb képviselője. Lelki fejlődésében ennek a barokk szellemnek a kialakulását a jezsuita rendben végzett tanulmányai és életmódja adják meg.

Kolozsvári, krakkói, bécsi, római tanulmányai után 1597-től 1601-ig a gráci rendházban bölcsészetet tanít, majd két évi magyarországi működés után 1603-tól 1607-ig ismét a gráci főiskolán skolasztikai teológiát ad elő. Ez volt az az idő, melyben lelkiélete kiforrott, gondolkodásmódja kialakult, új benyomásokat szerzett, amiket azután későbbi működése során felhasznált.

Grác ebben az időben nagyfontosságú központja az ellenreformációnak: az olasz katolicizmussal karöltve megindítja a rekatolizálást Németország felé. II. Ferdinánd épen Pázmány gráci tartózkodása idején szüntette meg Belsőausztria protestantizmusát kiváló segítő-társaival: Martin Brennerrel, Georg Stobaeussal és az 1572-ben megtelepített jezsuita renddel.

Grác ezen mozgalmas éveiben Pázmány munkássága a tanításban és az önképzésben merül ki. A filozófiában Aquinói Szent Tamáson keresztül ismét Aristoteleshez, a barokk kor filozófusához tér vissza, de mellette Szent Ágostonon keresztül a sztoicizmus is nagy hatással van egyénisége kialakulására. Alapos ismerője a jezsuita teológiai irodalomnak, sőt a természettudományokhoz is közelhozzák akkori tanulmányai. Teológiai és természettudományi tanulmányaiból és klasszikus olvasmányaiból egyre jobban megerősödik benne nyugodt, világos, rendretörekvő racionalizmusa és mindinkább hozzászokik a rendezéshez, a módszeres, értelemhez szóló előadáshoz. Emberideálja a bölcs, aki «jó szerencsében higgadt, igazságos, mértékletes . . . okos . . . állhatatos . . . emberismerő», aki «bír indulataival» — mint Grácból írja.

Pázmány gráci évei alatt tehát részben megszerzi, részben tuda-

tosítja azt a műveltséget, melynek fegyvereit azután hitvédő irataiban olyan fölünyes biztonsággal kezeli.

Grác szolgáltatta a mintát ellenreformátori működéséhez is. Aktív szerephez e téren ekkor még nem juthatott, pedig tanári működése nem elégitette ki teljesen, azok az előadások, melyeken alig ötven hallgatója volt, köztük csak néhány magyar. Hisz a rendi minősítés már előbb megállapította róla, hogy «*aptus ad docendum philosophiam et theologiam*», de azt is, hogy «*fortis ad gubernandum*». Így különösen gráci működésének második szakaszában visszavágyódott az otthoni hit-tértítő munkára. Rendtársai közül ekkor szerez két befolyásos benső barátot: Viller Bertalant és Lamormaini Vilmost, akik II. Ferdinándnak bizalmas emberei, éveken át nagy befolyású gyóntatói voltak. Az udvarral is közvetlen kapcsolatba jut: a jezsuita rendház közvetlenül az uralkodó palotája mellett volt és az udvar állandó érintkezésben volt a jezsuitákkal, a jezsuita kollégium és egyetem pedig élénk részt vett az udvar életében. Az istentiszteleteken ők énekeltek, az udvari ünnepeken pompás kiállítású szindarabjaikkal vettek részt, a jezsuita páterek bejáratosak voltak a palotába. Viszont a kis Habsburg főhercegek a jezsuiták intézetének nyilvános növendékei voltak, a fejedelem gyakran megtisztelte a jezsuitákat látogatásaival, sőt olykor asztalukhoz is ült. II. Ferdinánd itt ismerte meg Pázmányt és ez az ismeretség később szinte barátsággá mélyült.

Pázmány ebben a környezetben átélte a fejedelmi hatalom, vallás és jezsuita nevelés közös célban való összeforrottságának barokk eszményét. Ebben az udvari környezetben alakult ki benne a hitnek az az udvari színezete, ami későbbi műveiben érezhető. Isten a «szent Felség», «mennek, földnek ura», «királyok királya». Udvari és arisztokratikus gondolkörben szeret leginkább mozogni, antik és modern fejedelmek példájára szeret hivatkozni, udvari hasonlatokkal él beszédeiben. «Mentül méltóbb és böcsületesb személytől származik valamely cselekedet, annál nagyobb és böcsületesb» — emeli ki elvként.

Itt kapja az első indításokat a polemikus irodalom műveléséhez is. Itt győződhetett meg arról, hogy a világi fejedelemség és az egyház csak közös erővel tarthatják fenn az államot. Olvasmányai a XVII. századi uralkodó és állam vallásos koncepciójáról is erősítik benne ezt a gondolatot és meggyökeresítik benne a barokk fejedelmi eszmét. Ennek az abszolút barokk uralkodónak a megtestesülését láthatta Pázmány II. Ferdinánd személyében. II. Ferdinánd trónralépése után megtagadta a vallásszabadságot biztosító hitlevél kiadását és politikai hatalommal megkezdte az ország rekatolizálását. Pázmány gráci tartózkodása idején azonban az ellenreformációnak ez az első, politikai

korszaka már nagyjából befejeződött és új eszközökkel fogtak hozzá a rekatolizálás befejezéséhez. A munkát most Brenner püspök vezeti: a munka szolgálatába szellemi eszközöket állít, az apostolkodás, a lelkek meghódítása lép előtérbe. Brenner jövedelmeit katolikus intézmények alapítására és fejlesztésére fordítja, gondoskodik a papság erkölcsi megreformálásáról, neveléséről és számuk szaporításáról, a templomok és istentiszteletek pompájáról és a missziós munkáról. A missziós központ épen a jezsuiták rendháza. A restaurációnak ez a fajtája nagy hatással volt Pázmányra. E munkával karöltve halad a gráci polemikus irodalom erős fellendülése is, amely előkészítette a Stobaeus és Brenner cselekvésének útját. Ebben a környezetben Pázmány természetszerűleg fordul a polemikus irodalom felé és megkezdí az anyaggyűjtést hitvédelmi munkáihoz. Otthoni tartózkodása alatt Forgách Ferenc érsek ösztönzésére érdeklődése az aktuális magyar helyzet felé fordul és 1603-tól megkezdí nagyarányú irodalmi munkásságát. A *Felelet Magyar Istvánnak «Az országokban való romlásoknak okairól»*, majd a *Kempis fordítás, «Mostan támadt tudományok hamissága»*, *«Keresztyéni imádásoskönyv»* és a *«Keresztyéni felelet a megdicsőült szentek tiszteletéről»* gráci működésének eredményei és ezekkel szorosan kapcsolódik a gráci vitairodalomhoz.

Hazai viszonyokra alkalmazva itt gyökeresedik meg benne az a meggyőződés, hogy Magyarország rekatolizálását csak Habsburg fejedelemtől várhatja. Természetesen ő maga is belátta, hogy a rendi alapokon nyugvó Magyarországon a restauráció munkáját nem lehet a gráci abszolútizmus eszközeivel végezni, de az abszolutisztikus barokk uralkodó képe mindvégig eszménye marad, sőt 1628-ban előterjesztést ír a politikai eszközökkel való rekatolizálás módszereiről. Tekintettel azonban a magyar viszonyokra, a szellemi eszközökkel való restauráció mellett foglal végleges állást. Az az ösztönzés, amit Brenner püspök példája Pázmány lelkében fakasztott, élénken érezteti hatását magyarországi működésében. Intézményei alapításaiban több jelenség a gráci példára vezethető vissza. Grácból visszatérve mindjárt egy jezsuita kollégium felállításán fáradozik Nagyszombatban; az általa alapított intézményeket igyekezik a saját rezidenciájával összekapcsolni. A nagyszombati kollégium mellé nemesi konviklust alapít és a gráci Ferdinandeum mintájára internátust létesít szegény papnövendékek befogadására. A kollégium egyetemmé fejlesztésének terve is a gráci egyetem példájára történik, amit bizonyít a két egyetem alapító oklevele is. A római Germanicum — Hungaricum mellett a gráci Ferdinandeumban is állandóan gondoskodik ösztöndíjas helyekről magyar papnövendékek számára.

Gráci éve alatt Pázmány tehát teljesen beleélte magát egy udvari gondolkör barokk valóságába. Meggyőződött róla, hogy a rekatolizálás művét sikeresen csak a fejedelmi tekintély segítségével lehet véghezvinni. Működésében látta ennek irodalmi, politikai és nevelési eszközeit, megfigyelte módszereit. Amit azután a maga igen erős valóságérzetével a magyar talajon alkalmazhatónak ítelt, értékesítette kellő helyen, időben és változatban.

A MENNYISÉGTAN-TERMÉSZETTUDOMÁNYI OSZTÁLY FELOLVASÁSAIBÓL.

«A Növények Szervezete» című tankönyv harmadik kiadásának bemutatása.

Szabó Zoltán r. tagtól 1933 december hó 15-én.

A tankönyv fenntartotta az előző kiadások beosztását és rendszerét, aminek helyessége mellett szól az a körülmény, hogy egy évtized alatt harmadik kiadását éri meg a könyv. A jelenlegi kiadás az előzőknél valamivel bővebb: 508 oldal. A könyv megírásánál alapelvül fektette le, hogy egységes egészé olvasztva tárgyalja a belső és külső alaktant és az élettant olyképpen, hogy a sejt tárgyalásával kezdi meg az anyagot, a sejt alakjánál együtt a sejt életműködését is tárgyalja, tehát a hallgató és olvasó mindjárt az elején az életműködésekkel tisztába jön, miáltal a sejttan utáni általános szövettan érthetőbbé válik. A belső differenciálódás után a test differenciálódását, azaz a külső és belső alaktant, vagyis az egyes szerveket azok működésével együtt tárgyalja olyképpen, hogy az egysejtűektől kezdve a virágos növényekig haladó progresszív differenciálódás menetét ismerteti. Eszerint e tárgyalásmód egyúttal a rendszertan elemeit is tartalmazza. Végezetül az utolsó részben az élettan és az életmódtan összefoglalása következik. Befejezésül a természetes rendszer és a gazdasági rendszer áttekintése zárja be a könyvet.

Szabó Zoltán r. tag ismerteti a tíz év előtt megalapított közgazdaságtudománykari mezőgazdasági növénytan intézetben folyó munkálatokat, kifejti a gazdasági növénytan öncélúságát, a növények gazdasági értékének kutatását és a gazdasági növények ismeretének fejlesztését. Bemutatja a saját, az intézet segédszemélyzete és a hallgatóság által készített dolgozatokat.

Suták József r. tag osztályelnök elismerő szavakkal üdvözli Szabó Zoltánt tankönyve harmadik kiadásának megjelenése, valamint intézete évtizedes működésének ismertetése alkalmából, sikert kívánva a további fejlődéshez.

Mendel Gergely emlékezete. Halálának 50. évfordulóján.

Szabó Zoltán r. tag 1934 március 2-án tartott előadása.

A brünni ágostonrendi kolostor előtti tér örökzöld fenyőfáinak mély hátteréből csillogó fehéren emelkedik ki a régi monarchiának egyik legszebb márványszobra. Az ágostonrendi szerzetesek egyszerű köntösében fenséges nyugalommal áll a szobor főalakja, keresetlen bájjal nyúl kezével a márvány-sövény stilizált borsónövényei közé, átszellemlült arcának távolbanéző tekintete pedig mintha a messze jövő nagy alkotásait látná, amelyek az ő felfedezései nyomán sarjadnak. A szobor talapzatán ifjú férfi és ifjú nő füzérrel összekapcsolt aktja nyújt egymásnak kezét. Ez az egybekapcsolt édeni emberpár azt jelképezi, hogy a fehér szerzetes felfedezte *nagy örökléstudományi alaptörvények minden élő lényre egyaránt érvényesek*; a teremtés koronája, az ember is épügy alá van vetve a törvényeknek, mint az ég madarai vagy a rét virágai. Mert e törvények az élet törvényei, a Mindenható akaratának megnyilvánulásai.

A szobor felirata arany betűkkel hirdeti: *«Dem Naturforscher P. Gregor Mendel, 1822—1884, errichtet von Freunden der Wissenschaft»*.

A félszáz évvel ezelőtt elhunyt Mendel Gergelynek állította ezt a szobrot a világ minden részéből zászlaja alá sorakozó természettudósok serege. Annak a Mendel Gergelynek, akit életében senki sem ismert el, akinek megállapításait akkor még senki értékelni nem tudta, sőt végül már saját maga sem gondolt arra, hogy éles szemével, kitartó következetes kísérleti rendszerével régen keresett titoknak jött a nyomára.

Ezt a titkot ott kereste a brünni kolostor kertjében, amikor szóba ereszkedett a sövényre csavarodó paszullyal, a konyhakert borsójával, a harangvirággal, oroszlánszájjal, acattal, hölgymállal, szegfűvel, gyujtványfűvel, mécsvirággal, sarkantyúkával és még sok más vad és kerti növényvel. Ő kérdezett és a növények feleltek. A kérdés a kísérlet volt, a keresztezés kísérlete, a felelet pedig a keresztezés eredményeként létrejött ivadék egyedeinek nagy tarkasága, összevisszasága. Ebben az összevisszaságban találta ő meg a kivezető fonalat.

Ezt a fonalat már nagy elődök keresték. Mint Mendel írja 1866-

ban¹ a brünni természetbúvárok egyesületének folyóiratában megjelent főművében, már *Kölreuter*, *Gärtner*, *Herbert*, *Lecoq*, *Wichura* és mások sok munkát és esztendő t áldoztak a tulajdonságok átöröklésének tanulmányozására, de általános érvényű törvényt nem sikerült megállapítaniok, bármennyire értékes adatokat nyújtottak is. Ennek oka az volt, hogy Mendel elődei tulajdonképpen csak tapogatóztak és kísérleteiket nem állították be kellő céltudatossággal és szabatossággal. Az már régen nyilvánvaló volt a biológusok előtt, hogy az átöröklés menetét csak akkor lehet megfigyelni, ha az utód örökletes sajátságokban eltérő szülők származéka, vagyis «keresztelés»-nek köszöni létét. Ily keresztelési kísérletek már jóval Mendel előtt is elég kiterjedt mértékben folytak. Sőt a természetes keresztelések származékai (hibridek, basztardok) ismeretesekek voltak a növényországból épúgy, mint az állatországból, sőt az emberfajták között is. Tudták azt is, hogy e hibridek származékai ismét egymástól eltérő egyének lesznek, amelyek más-más elődre ütnek vissza. Ennek ellenére sem tudták azonban az öröklés menetét és a visszaütés módját megmagyarázni és az észleletekből általános érvényű szabályt megállapítani.

Mint *Illtis*,² Mendel Gergely életírója írja, Mendel születésének ideje körül a londoni «Horticultural Society»-ben két előadás hangzott el *Setton* és *Gosstól*. Mindketten borsókeresztelési kísérleteket végeztek, tehát ugyanaz a növény szolgált kísérleteik eszközéül, mint Mendelnek. Goss le is írta azokat a jelenségeket, amelyekből később a *dominantia* és az *uniformitas*, valamint a *szélválás* törvényét megállapították. A XIX. század elején rajtuk kívül több kutató közeledett az öröklési titkok nyitjához, de e kérdések háttérbe szorultak a fajkeletkezési elméletek és nagy viták megett. A kereszteléseket is a fajkeletkezések módjának kutatása és nem a tulajdonságok öröklésének menete érdekében végezték. Módszerük eltávolította őket az öröklés megismerésének lehetőségétől, mert oly növényeket kereszteltek, amelyek igen sok tulajdonságban tértek el egymástól. Amikor pedig e kutatók ezt tapasztalták, hogy a hibrid utódai részben visszaütnek az elődökre, részben «elfajzanak», vagyis a keresztelés első ivadéka nem válik állandó jellegű új fajjává, abbahagyták e jelenségek további firtatását.

Mendel Gergely volt az, aki határozott tervszerűséget vitt a kísérletezésbe és lehetőleg kikapcsolta azokból az eddigi kísérletek hibaforrásait. A régebbi kutatók főhibaforrása ugyanis az volt, hogy a kereszte-

¹ Versuche über Pflanzenhybriden. Verhandlungen des Naturforschenden Vereins in Brünn. Bd. 4. S. 3. 1866. — Neudruck Bd. XLIX. 1911.

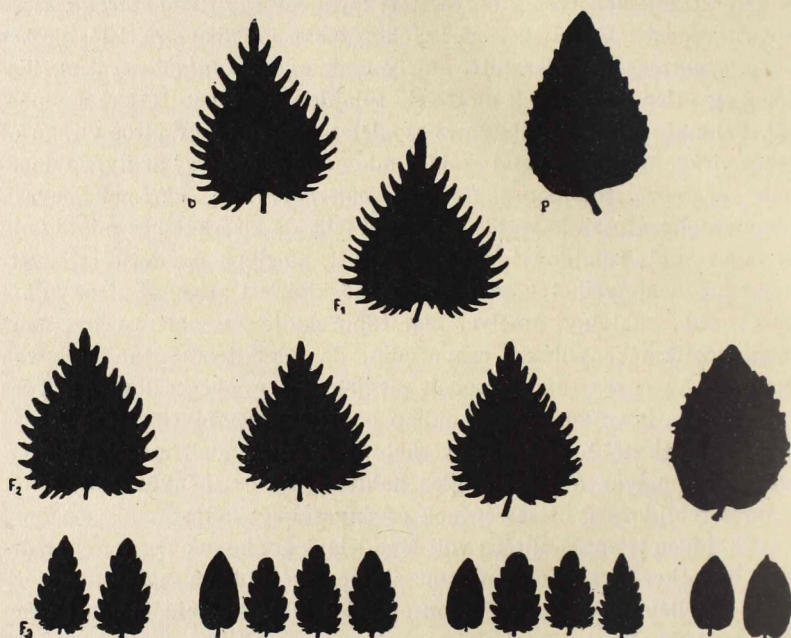
² Hugo Illtis: Gregor Johann Mendel, Leben, Werk und Wirkung. Berlin, Springer, 1924. 426. l.

zésre használt növényegyedek már *önmaguk is hibridek*, vagyis keresztezés eredményei voltak. Mendel kísérleteinek egyik alapfeltétele volt az, hogy a kiinduló egyedek tiszta, keresztezésmentes párosodás szülőit legyenek. Hogy erről meggyőződjék, több ivadékon át magamegtermékenyítéssel tenyésztette a kiválasztott növényt és csak akkor végzett vele keresztezést, ha a származéksor tisztasága beigazolódott, vagyis az egyes ivadékok egymással minden tulajdonságban megegyezők voltak. A keresztezést két ilyen kitenyésztett fajta egy-egy *tiszta származéksora* között végezte. E műveletben is fokozatosan haladt előre. Először két oly származéksort választott, amely csak *egyetlen tulajdonságban*, illetőleg egyetlen egymásnak megfelelő tulajdonságpárban tért el egymástól. Például gömbölyű magvú és szögletes magvú, vagy piros virágú és fehér virágú növény. A mai örökléstudomány (*genetika*) az ily, egymásnak megfelelő tulajdonságpárt *«allelomorfi»*-párnak, *allel*-nek nevezi. Mendel fokozatosan haladt a több allel felé, de kísérleteihez mindig oly anyagot és oly tulajdonságokat választott, amelyek egymástól függetlenül jól megfigyelhetők voltak. Kitűnő kísérleti anyagul bizonyult a borsó, bab, bükköny, amelyet már több elődje használt e célra, mert magamegtermékenyüléssel szaporodik, de keresztezés után is bőven szapora. Az egyes tulajdonságok megjelenése és megoszlása az egyes egymásután következő ivadékokban pontosan megfigyelhető és ezáltal lényegesen tisztább kép volt nyerhető, mint a Mendelt megelőző kísérletekből, amelyek a szülők egész habitusának összbenyomását, tehát számos tulajdonság összességének érvényesülését keresték az utódban. További igen jelentős újítása volt Mendelnek az, hogy az egyes egymásután következő ivadékokban nemcsak megállapította a szülők tulajdonságának fellépését és ezen tulajdonságok különféle kombinációját, hanem igen pontosan figyelemmel kísérte ezek *mennyiségi előfordulását, gyakoriságát*. Éppen az ivadékok egyedeinek ez a számszerű értékelése vezette Mendelt legfontosabb törvényei megalkotásához, valamint az utána következő kutatókat leglényegesebb felfedezéseik magyarázatához. Végezetül kísérleteinek megbízhatóságát és exaktságát még azáltal biztosította, hogy mindig *egyedekkel dolgozott és nem tömegekkel*. Minden ivadék minden egyénének magvát külön aratta és külön vetette, az egyéneket külön bírálta el. Mindezek a módszerek az előző kísérletezőkkel szemben az exaktság értékét adták Mendel kísérleteinek és kifogástalan alapjául szolgálhattak az *analízisnek*, ami az ezelőtti módszerekkel még nem volt lehetséges.

Legcélszerűbb lesz, ha *Bateson-t*¹ követve a legegyszerűbb kísér-

¹ Bateson: Mendels Vererbungstheorien. Aus dem englischen übersetzt von A. Winckler. Teubner, Leipzig—Berlin, 1914.

leten mutatjuk be Mendel felfedezésének lényegét. Kiválasztott két fajtát. Az egyik fajta állandóan, örökletesen magas termetű (kb. 2 m), a másik pedig törpe (kb. 30 cm). A kettőt keresztezte egymással, pl. a törpét megporozta a magas virágporával. A megtermékenyítés eredményeképpen fejlődött magból létrejött utód, az ú. n. első hibrid-ivadék csakis az egyik szülő, még pedig a magas fajta jellegét mutatta, vagyis kb. 2 m magas lett. Ebből a jelenségből azt következtette Mendel,

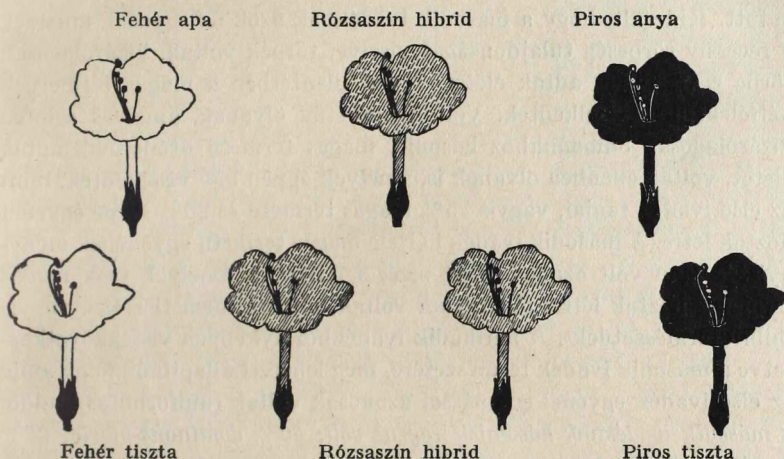
1. kép. A domináns öröklés példája *Correns* nyomán.

Felül balról a csalán fogaslevelű, jobbról éplevelű faja. Alattuk középen F_1 a fogaslevelű hibrid. Ennek a hibridnek kétféle származéka van (F_2), fogaslevelű és éplevelű, 3 : 1 arányban. E második ivadékok közül a balszélső fogas-tiszta, a jobbszélső ép-tiszta, a két középső ismét 3 : 1 arányban szétváló harmadik ivadékokat hoz létre.

hogy a keresztezéskor összekerülő tulajdonságpár (magas-törpe) két tagja közül az első ivadékokban csak az egyik, jelen esetben a magas jelentkezik, ez a tulajdonság a domináns, míg a másik, a törpeség a rejtett, recessív. Ezt a szabályt szokták volt «dominantia szabály»-nak mondani. Mendel óta végzett számtalan kísérlet beigazolta azonban, hogy az első ivadékok viselkedésében nem az a lényeg, hogy a két tulajdonság közül az egyik domináns, a másik recessív, hanem az, hogy az első ivadékok minden egyes egyéne egymással azonos, tehát a fentebbi példa szerint

mind magas termetű és egy sem törpe. A vizsgálatok szerint ugyanis az is gyakran előfordul, hogy az első ivadék egyedei nem az egyik szülő tulajdonságával felruházottak, hanem a két szülő tulajdonságai közötti *közbülső (intermediaer)* helyet foglalják el. (V. ö. 1. és 2. kép.)

Mendel nem állapodott meg az első ivadék tanulmányozásánál, hanem, ami szintén lényeges eltérés elődeitől, ezt az első ivadékot, vagyis a hibridet magamegtermékenyítéssel tovább tenyésztette. Ez a továbbtenyésztés adhatott csak felvilágosítást arra vonatkozóan, hogy az első ivadék egyenei milyen tulajdonságokat vettek át a keresztezésre felhasz-

2. kép. Az intermediaer öröklés példája *Correns* nyomán.

A csodavirág fehér és piros virágú fajtájának hibridje rózsaszín. Ennek háromféle utóda van a következő arányban: 1 fehér, 2 rózsaszín, 1 piros.

nált szülőktől, vajjon megvan-e bennük rejtetten az a tulajdonság, ami külsejükön nem mutatkozik. A mellékelt 1. kép. a dominans, a 2. kép az intermediaer típus egy-egy példáját szemlélteti.

A hibrid magvaiból fejlődő második ivadék sajátosság jelenséget mutatott. Voltak közöttük magas termetűek is, törpe termetűek is. Eszerint a második ivadékban már mindkét szülő sajátossága külön-külön megjelent. Összeszámlálva a magas és törpe egyedeket, kiderült, hogy ezek nem egyenlő mennyiségben vannak meg, hanem a dominans sajátosságot mutató magas termetűek háromszor annyian vannak, mint a törpék, vagy amint mondani szoktuk, 75% dominans esik 25% recessivre.

Mendelt gondolkodóba ejtette a második ivadék viselkedése. Elsősorban feltűnő volt az, hogy a második ivadékban ismét napfényre

került oly sajátság, amely az *elsőben hiányzott*, vagyis a törpeség. Nyilvánvaló volt, hogy ez a tulajdonság is benne volt az első ivadéokban, de nem jutott érvényre a dominans magas termetűség miatt. Feltűnő volt az is, hogy a magas termetűek oly tetemesen felülmulják gyakoriság dolgában a törpéket. E jelenségnek csak úgy lehet nyitjára jönni, ha a második ivadékot ismét tovább tenyésztí magamegporzással (beltenyésztéssel). E célból ezen ivadék minden egyes egyedét ismét megporozta saját virágporával. A létrejött magvakból származott a harmadik ivadék.

E harmadik ivadék egyedeinek elemzése ismét meglepetést tartogatott. Kiderült, hogy a második ivadéknak azok az egyedei, amelyek a recessiv törpeség tulajdonságát viselve, törpék voltak, kizárólagosan törpe egyedeknek adtak életet. Ezzel ellentétben a magas termetűek kétféleképpen viselkedtek. Voltak közöttük olyanok, amelyek szintén kizárólagosan önmagukhoz hasonló, magas termetű utódoknak adtak életet, voltak ellenben olyanok is, amelyek éppen úgy viselkedtek, mint az első ivadék tagjai, vagyis 75% magas termetű és 25% törpe egyedek hoztak létre. A második ivadék kétféle magas termetű egyénének mennyisége nem volt azonos, mert azok a «tiszták», amelyek csak magas termetűt hoztak létre, félannyian voltak, mint a «nem tiszták», vagyis «hibridtermészetűek». A harmadik ivadékból ilyképpen visszakövetkeztetve a második ivadék természetére, meg lehetett állapítani, hogy amíg az első ivadék egyenei egymással azonosak voltak (uniformitas), addig a második ivadéknak háromféle egyéne volt: 50% dominans-hibrid, 25% dominans tiszta, 25% recessiv-tiszta. (1. kép.)

E kísérletek beigazolták, hogy az egyetlen eltérő tulajdonságpr esetén, a keresztezés révén létrejött ú. n. mono-hibrid nem konstans öröklésű fajta, hanem ennek egymásután következő ivadékaiban ismét kiválnak oly tiszta (nem hibrid) egyedek, amelyek a kiinduló szülőkkel azonosak. Így a második ivadéknak csak a fele hibrid, másik fele fele részben az egyik, felerészben a másik szülő sajátságát viselő tiszta egyed. Nyilvánvaló tehát, hogy a hibridben (első ivadék) egyesült tulajdonságok az utódokban ismét szétválhatnak és a háromféle egyén (apai, anyai, hibrid) határozott számarányban keletkezik (*szétválás szabálya*). Ezt az eredményt igazolja a további ivadékok sorsa, amelyeknek magamegtermékenyítéssel szaporodott ivadékaiban a hibridek állandóan 3 : 1 arányban szétváló utódokat adnak. Ennek egyenes természetes következménye a *hibridek állandó csökkenése a tiszta egyedekkel szemben*. Könnyen kiszámíthatjuk, hogy az egymásután következő ivadékokban mindig félannyi a hibridek viszonylagos száma, mint az előző ivadéokban, mert az 1. ivadéokban valamennyi egyén hibrid volt: 100%, a 2-ban

csak a fele volt hibrid (50%), a 3-ban 25%, a 4-ben 12.5% és így tovább. Ennek megfelelően nő a tiszta (apai és anyai) egyedek mennyisége: a 2. ivadékbán 50%, a 3.-ban 75%, a 4.-ben 87.5% és így tovább. Végeredményben *a keresztezés utáni ivadékokban a hibridek* (helytelenül korcok) *mennyisége fokozatosan csökken és az ivadékok visszatérnek a keresztezésben résztvevő két szülőre.* Ezt a sokszor hangoztatott és alkalmazott tételt, amely a Mendel-féle szabályok egyenes következménye, csak bizonyos megszorításokkal szabad általánosítanunk olyan esetekre, amikor a szülők csak egyetlen tulajdonságban térnek el egymástól és az utódok kizárólagosan öntermékenyítéssel szaporodnak.

E szétválásnak és számszerűséget mutató jelenségeknek magyarázatát is adni akarta Mendel. Meg is találta ezt abban a feltevésben, hogy az első, hibrid ivadék egyéneiben egyesült két ellentétes tulajdonság (allel) nem öröklődik együttesen, hanem *a hibrid egyén ivarsejtjeinek keletkezésekor ezen ivarsejtbe csakis az egyik tulajdonság kezdeménye (gén-je) jut.* A választott példában tehát a hibrid egyénnek kétféle virágporszeme (hímivarsejtje) volt; olyan, amelyik a magas termet és olyan, amelyik az alacsony termet génjét tartalmazta. Hasonlóképpen kétféle nőivarsejtnek is kell lennie a magkezdeményekben: magas és törpe. Mind a kétféle hím- és kétféle nőivarsejt azonos mennyiségben keletkezik a sejtosztódás szabályossága miatt. Ezen ivarsejtek az önmegporzaskor négyféle módon egyesülnek: magashím $\times$ magasnő, magashím $\times$ törpenő, törpehím $\times$ magasnő, törpehím $\times$ törpenő. Mivel a magas dominál a törpe felett, a négy fogamzás eredménye három magas és egy törpe. A három magas közül egyetlen lesz tiszta (magashím $\times$ magasnő) és kettő megint hibrid (magashím $\times$ törpenő és a törpehím $\times$ magasnő).

Mendel feltevése, amely szerint az ivarsejtek sohasem tartalmaznak génpárokat, hanem mindig ezek tagjainak egyikét, mert e génpárok tagjai az ivarsejtek keletkezésekor egymástól elválnak, megmagyarázza teljesen azt a számszerűséget, amely az előbb vázolt kísérletekben megnyilvánult, de megmagyarázza azokat a bonyolultabb viszonyokat is, amelynek a több tulajdonságban különböző egyedek közötti keresztezés ivadékait jellemzik. Mendelnek ezt a feltevését, amelyet még a megtermékenyítés lefolyásának, valamint a sejtosztódásnak és sejtmegosztódásnak mikroszkópos ismerete előtt hangoztatott és kísérletileg bizonyított, mainap az átöröklés alaptételeként, mint «a gaméták tisztaságának törvényét» általános érvényűnek ismeri el a biológia. Ebből a tételtől vezethető le az átöröklés minden egyéb tétele, szabálya, megállapítása, vonatkozzék az növényre, állatra, emberre. Maga Mendel számos kísérlettel több tulajdonságpárra vonatkozóan is levezette ennek a tételnek alapján az átöröklés menetét. Ezekkel az eredményekkel e

helyen természetesen már részletesen nem foglalkozhatunk, csak azt emeljük még ki, hogy *több tulajdonságpár esetén ezen tulajdonságok vagy tulajdonságcsoportok egymástól függetlenül öröklődnek*, ami megmagyarázza az egyes ivadékokban a kiinduló szülőpár tulajdonságainak új kombinációit és ezek öröklését, vagyis új, konstans fajták keletkezését.

Ezek a Mendel-féle megfigyeléseken és megállapításokon épült fel az örökléstudomány mai hatalmas palotája, kiegészítve Mendel vizsgálatait a kutatók nagy sorának statisztikai, kísérleti és sejtani kutatásaival. Ezek a kutatások a *«mendelizmus»* általános érvényűnek ismerték el az élők egész világában, beigazolván e tudomány elméleti, de egyzersmind nagy gyakorlati (növénynevelési, állattenyésztési és eugenikai) értékét is. Ezen igazolást azonban Mendel nem érte meg. Felfedezéseinek első közlése (1866-ban) a jelentéktelen brünni folyóiratban meglehetősen ismeretlen maradt, de akik megismerték, azok sem tulajdonítottak neki nagy jelentőséget. Akkor a származásemelletek, főképpen a darwinizmus láza izgatta a természetbúvárokat. Az idő még nem volt érett az exakt öröklési kísérletek értékelésére. *«Szerencsére»* maga Mendel nem érezte a mellőzésnek vagy félreértésnek, meg nem értésnek súlyát. Nem érezte azért, mert későbbi kísérleteit a hírneves botanikus, *Naegeli* tanácsára a hölgy-mál-(*Hieracium*-) fajtákkal végezte. Ez a növény pedig semmiképpen sem akarta igazolni az ő szépen beigazolt szabályait és megállapításait. Kétségtelennek látta, hogy az ő szabályai, amelyeket a borsó, a paszuly, a bükköny és több más növény még hét tulajdonságpárral is igazolt, nem általános érvényűek, tehát nem is érdemelnek nagyobb elismerést. Ebben Mendel önhibáján kívül tévedett. Nem tudta, mert akkor még nem is tudhatta, hogy a hölgy-mál magvai gyakran nem ivaros fogamzás termékei, hanem egy sajtáságos ivartalan folyamaté, tehát nem is szolgálhat igazolással, nem képes *«mendelezni»*, ahogy az ivadékok számszerű szétválását mainap nevezzük.

Ezzel Mendel felfedezései el is tűntek a hatvanas években az érdeklődés szeme elől. Amikor pedig a XX. század első esztendejében új kutatók *újra felfedezték* ugyanazt, amit Mendel már 35 évvel azelőtt felfedezett, az ő szelleme már sokkal nagyobb titkok és rejtélyek megoldásán gyönyörködött, teste pedig a brünni temetőben porladozott.

1822 július 22-én született Mendel János Heinzendorfban, Morvaország határvidékén, Német- és Lengyelország találkozásának sarkához közel. A Gergely nevet akkor vette fel, amikor 1843-ban az ágostonrendbe lépett. Egyszerű, paraszt szülők gyermeke volt. Ősei közül nem egy kertészkedéssel foglalkozott, amit életirói az ő kertészkedő természetének forrásául tekintenek. A troppai gimnázium hat osztályát

kitűnően végezte (1840), bár szülei tönkremenvén, önmagát kellett fenntartania. Súlyos betegséggel küzdve, nővére segélyével sikerült 1842-ben Olmützben befejeznie gimnáziumi tanulmányait, 1843-ban tanára ajánlatára Óbrünn ágostonrendi kolostorába vonult. Ez a kolostor akkoriban az országész kulturális életének központja volt, benne a híres-neves férfiak egész kara működött. Mendel 1845-ben kezdte meg noviciátusát s négyéves teológiai tanulmányait, amelyeket keleti nyelvekkel és mezőgazdasági studiumokkal egészített ki. Már 1847-ben áldozópap lett, 1849-ben Znaimba küldték gimnáziumi helyettes tanárnak: 1850-ben kísérelte meg a tanárvizsgát, de a természetrajzi írásbeli dolgozata nem sikerült, fizikai szóbeli vizsgája sem. Ennek ellenére 1851-ben sikerrel helyettesítette a brünni technikai iskola természetrajz tanárát, majd ugyanebben az évben a bécsi egyetem hallgatója lett. Természetrajzi tárgyakat hallgatott Bécsben, ahonnan 1853-ban tért vissza véglegesen Brünnbe, hogy elfoglalja helyettesként a reáliskola természetrajzi-fizikai tanszékét. Tizennégy évig működött itt oly nagynevű társakkal, mint Zawadsky, Makowsky, Oborny, akik botanikai fejlődésére igen nagy hatással voltak.

Ittis idézett Mendel-kötetében egész sorozatát közli azoknak az anekdotáknak, történeteknek, amelyeket még Mendel tanítványainak ajkáról gyűjtött össze. Ezek mind végtelen szelidségéről, szeretetreméltóságáról, igazságosságáról, természetes humoráról, nagy tanítói készségéről, szép, megragadó előadómódozóról beszélnek. A kolostor udvarán többféle szelid állatot tartott; kertjét, üvegházát félf szeretettel gondozta, mutogatta; méhesét mintaszerűen kezelte. Kortársai feljegyzései szerint a legjobb tanárok egyike volt, de még sincs nyoma annak, hogy tanári vizsgáját sikerrel letette volna. Bécsben, 1856-ban úgy látszik, ismét sikertelenül próbálkozott a vizsgával, mert továbbra is helyettes tanár maradt, amíg csak prelátus nem lett. A bécsi vizsgán állítólag a botanikus tanárral tűzött össze és ekkor határozta el azt, hogy kereszteszési kísérleteket fog végezni. Tizenöt évig ebben lelte örömét és erre fordította minden gondját (1856—1871.). A kolostor könyvtárában összegyűjtötte a biológiai, főképpen származástani és örökléstani műveket, amelyek azután megteltek Mendel jegyzeteivel. Darwin műveit aprólékosan tanulmányozta. Habár Darwin művének megjelenése előtt kezdte meg kísérleteit, mégis hatással volt ez törekvésére. Nem látta megoldva a fajkeletkezés problémáját, nagy hibákat látott Darwin elméletében és ezt akarta helyettesíteni az ő örökléstani kutatásaival.

Nagy küzdelmeit a kísérleti nehézségekkel, vívódásait a rejtélyes számviszonyok megoldásában hiven visszatükrözi az akkori világhíres müncheni professzorral, *Naegeligel* folytatott levélváltása. Némelyik

levele még fontosabb adatokat tartalmazott, mint eredeti értekezése. Sajátságos, hogy Naegeli, az akkori idők egyik legnagyobb biológus gondolkodója, nem látta meg eléggé Mendel felfedezéseinek jelentőségét. Azok az ellentmondások, amelyek a származáselmélet és az örökléstan között már akkor mutatkoztak, háttérbe szorították az exakt kísérleti eredményeket és a legnagyobb kutatók is szívesebben hódoltak a romantikusabb elméletek előtt. Mendel művét hamarosan befedte a feledés pora, különösen azóta, amióta (1871) prelátusi hivatása teljesen lekötötte minden idejét és kertjében magára maradt növényei lassan elpusztultak . . .

Mendelnek ötven évvel ezelőtt, 1884 januárius 6-án súlyos vesebajból kifolyólag bekövetkezett halála után jelent meg *Naegeli* híres műve: *Mechanisch-physiologische Theorie der Abstammungslehre* (München, 1884), de egyetlen szót sem szentel a nagy kutató eredményeinek, bár Mendel gondolatai mintha felcsillámlanának *Naegeli idioplazmaelméletében*.¹ Amit elmulasztott *Naegeli*, azt bőven helyrehozta *Correns*, *Tschermak*, *De Vries*, *Bateson*, *Johannsen*, *Baur*, *Morgan* és még egész nagy sora az örökléstudomány² mestereinek, akik Mendelt vallják a biológiai kutatás legnagyobb törvényhozójának.

¹ Iltis i. m. 133.

² Punnet: Az átöröklés. Ford.: Soós Lajos. Természettud. Társulat. Budapest, 1928.

A talaj szerepe a természetben.

'*Sigmond Elek* r. tag 1934 március 2-án tartott előadása.

A talaj fogalmát ma nagyon sokféleképp határozzák meg: a geológus azt mondja, hogy a talaj a föld külső szilárd kérgének elmállott része; a talajfizikus azt mondja, hogy a talaj különböző diszperziójú részecskék változó keveréke; a talajkémikus a különböző kőzetek mállási és az elhalt szerves anyag bomlási termékeinek változatos keverékét látja benne; a talajbiológus a talajban élő mikro- és makoflora és fauna otthonát és tápanyagraktárát kutatja, a gazda pedig az egyik legfontosabb termelési tényezőt. Ezek mindenike magán viseli a talaj természetes szerepének egy-egy jellegzetes oldalát, de egyik sem fejezi ki magában, sőt valamennyi összesítve sem a talaj szerepét és jelentőségét a természetben, legfennebb egyes szűkebbkörű viszonyait tárja fel a természetben.

Ha azonban azt kutatjuk, hogy mi is a talajnak szerepe — mondhatnók a Teremtő által beállított rendeltetése — a természetben, akkor mindenekeelőtt megállapíthatjuk, hogy *a talaj az összekötőkapocs az élettelen és élő világ között.*

A talajban alakul át minden élettelen, szervetlen és szerves anyag a szárazföldi, magasabbrendű klorofiltartalmú növények nélkülözhetetlen tápanyagaivá. Ilyen szempontból nézve tehát a talaj a növények táplálkozásában azt a szerepet tölti be, mint a magasabbrendű állatokban a gyomor és az egész emésztési csatorna. A talaj szabályozza egy-szersmind a szárazföldi növények egész vízfelvételét, mert csak nagyon kevés az a vízmennyiség, mely a növények földfeletti részein, mint harmat és egyéb felületi nedvesség felszívódik és a növény hasznára válik. A talaj továbbá az a biztos kapaszkodási alap, melybe a szárazföldi növények belekapcsolódnak és amelyben szilárd biztosítékot szereznek. Ezekkel a talajnak csak néhány fontosabb viszonylatát és feladatát domborítottam ki annak a megvilágítására, hogy miként lesz a talajon át az élettelen anyagból élő anyag.

Azt is könnyű belátni, hogy a földünkön élő világban, az ú. n. bioszférában létező élő szerves anyag zömét a szárazföldi növényzet szolgáltatja, ennek anyaga pedig mind a levegő széndioxidjából, a talaj

tápanyagaiból és a vízből adódik a nap sugárzó energiájának felhasználásával. Ezek az elsődleges, élő szerves anyagok tehát mind élettelen és szervesetlen vegyületekből képződnek a növényekben és ezekből lesz a többi élő világ összes szerves anyaga, mert sem az állatok, sem az ember nem képes tisztán szervesetlen vegyületekből szerves vegyületeket felépíteni. A szárazföldi növényzet pedig ezeket a szükséges szervesetlen tápanyagokat a talajból veszi fel gyökérszerve útján.

Azt mondhatjuk tehát, hogy nem tekintve a karboniumot és a víz elemeit, a többi alkotóelem, mely az egész élő világ testét felépíti, végelemzésben mind a talajból ered. De végeredményben ide is tér vissza. Mert minden szerves anyag előbb-utóbb megint a földre, a talajba kerül vissza, ott a talaj mikrokozmoszának táplálékul szolgálva, fokozatosan egyszerűbb vegyületekre bomlik, míg végül egyszerű szervesetlen vegyületekké és ismét a növény tápanyagává válik. Ezt a nagy körfolyamatot tünteti fel könyvem bevezető részében a 2. ábra.

Ámde a szén és víz körfolyamata a természetben részben szintén a talajon keresztül történik. Úgyhogy azt mondhatjuk, hogy az egész bioszférában szereplő anyagok körfolyamatai a talaj munkája nélkül el sem képzelhetők. A talajban napról-napra megismétlődik az, amiről hamvazószerdán megemlékezünk, hogy porból lettünk és porrá leszünk.

A talajöv az ú. n. pedoszféra, a litoszféra, ill. atmoszféra közé ékelődik. A talaj közvetíti az anyagot a litoszférából a bioszférába, viszont a bioszférának és atmoszférának a litoszférára való hatásából keletkezik a talaj, a görög *«edaphos»*. Ma edafonnak a talajban élő szerves világot nevezik. Ez az elnevezés is a talaj görög nevéből ered és azt hirdeti, hogy a talajnak szoros kapcsolata van az élő világhoz.

Valóban a talajban állandó élet folyik, egész kis világ működik benne, melyet a talaj népeiségének (angolul *«Soil Population»*) nevezünk. Ez igen találó megjelölés, mert a talajban és talajból élő mikrokozmosz ugyan a talajhoz tartozik, akárcsak a talaj nedvesség- vagy levegőtartalma, így tágabb értelemben a talaj alkotórészeihez tartozik, de magával a talajjal nem azonosítható. A talaj ugyanis nemcsak közép-helyet foglal el az élettelen és élő világ között, de maga is élettelen és élő anyagok szervesen összekapcsolt rendszere. A talajban nemcsak a benne élő népeiség, de az élettelen szerves és szervesetlen anyagok is az adott körülmények közt ható tényezők együttműködése szerint, állandóan változó, tehát *dinamikai rendszert* alkotnak. Ebben tehát lényegesen különbözik a kőzetek vagy ásványok stabil rendszerétől és hasonlít az élők világhoz, amelyben az élő sejtek állandó munkája folyik.

Minden talaj egy-egy sajátos dinamikai rendszer, de nem olyan

zárt egység, mint akár a növényzet vagy állat. A talaj életének ugyanis nincs zárt körfolyamata, mert a rajta kívül álló tényezők állandóan módosíthatják, sőt egészen átalakíthatják. A növényre, állatra, sőt emberre is a külső tényezők szintén nagy hatást gyakorolnak, de lényegét, fajjellegét, át nem alakíthatják.

Már a talajok keletkezése is egészen eltér az élő szervezetek eredetétől. A talaj anyagának két forrása van: egyik a szervesetlen kőzet vagy ásványvilág, a másik az elhalt szerves világ. Igaz, hogy ezen kiindulási anyagok minősége és mennyisége sokszor döntő befolyást gyakorol a keletkezett talaj egész dinamikai jellegére, ámde igen sokszor a külső tényezőknek sokkal döntőbb hatásuk van a kialakuló talaj jellegére, mint a kiindulási anyagnak. Ezért a talajok igazi jellegét, egész dinamikai berendezését kellőleg meg sem ismerhetjük, ha nem ismerjük a talaj képződési tényezőit.

Ezzel foglalkozik talajtanom I. része a *talajképződéstan vagy genetika*. Én a talaj képződésében szereplő összes tényezőt nyolc csoportba osztottam és tárgyalom, úgymint:

1. a geológiai és petrográfiai tényezők,
2. az éghajlati tényezők,
3. hely- és vízrajzi tényezők,
4. a természetes növényzet,
5. a talajok mikrokozmosza,
6. az állatvilág szerepe a talajképződésben,
7. a talajok kora és
8. az ember szerepe a talaj alakításában.

Ezek együttvéve irányítják és szabályozzák azokat a sajátos reakciókat, melyek a talajokat létrehozzák és melyek a talajokban állandóan munkálkodnak.

Ezek a genetikai tényezők tehát nemcsak azért érdekesek, mert fényt derítenek a talaj eredetére, hanem ezek egyszersmind a talajban állandóan működő dinamikai tényezők is. A talaj képződésében és fejlődésében nincs megállás vagy befejezés, mint pl. a növény életében az érettség állapota. A búzamazgából, ha elvetjük, kikél a búzanövény; előbb levézetet, majd szárt nevel, ezen kalász fejlődik s abban képződik a mag, mely, ha megérett, a búzanövény élete kifejlődött. A talaj fejlődésében olyan előre megszabott irány és a működés befejeződése nem fordulhat elő. A talaj fejlődésének iránya a képződési tényezők dinamikai hatásának együttes eredménye. Mindaddig ez az irány nem változik, míg a hatótényezők erőviszonylatai meg nem változnak. Sőt egy már jellegzetesen kialakult talajtípusban is a dinamikai tényezők erőviszonyai bizonyos *mozgó egyensúlyi állapotba jutottak*. Az a kialakult

mezőségi fekete föld pl. jelenleg is ugyanazon dinamikai tényezők hatása alatt áll, mint amelyek hatására képződött és talán beláthatatlan időig nem fog észrevehetőleg változni, mégis a benne működő dinamikai tényezők nem szünetelnek, hanem bizonyos mozgó egyensúlyi állapotba jutottak, ami a talaj kémiai, fizikai és biológiai ismérveiben jut kifejezésre. Ezért van az, hogy ezek az ismérvek állandóak lehetnek akkor is, ha a talajban ható dinamikai erők nem szünetelnek és a talajban magában állandó kémiai, fizikai és biológiai változások fordulnak elő.

Célszerű ennek a mozgó egyensúlyi állapotnak lényegét egy külön példán megvilágítani, mert ez sok, eddig félreértett helyzetet és feltevést megvilágít és új beállításban tüntet fel. Tétélezzük fel, hogy egy alföldi fekete mezőségi talajunkban az én salétromos oldási módszeremmel csak 30 mg könnyen oldható foszforsavat (P_2O_5) találunk 100 g talajra számítva. Ez azt jelenti, hogy az uralkodó viszonyok közt az én eljárásommal 30 mg foszforsav oldódik ugyan, de ez egy mozgó egyensúlyi állapot, melyből, ha a növényzet felvesz bizonyos hányadot, a következő esztendőben a nehezen oldható foszforsavból megint annyi oldódik, hogy a könnyen oldható mennyiség érezhető változást nem szenved. Hasonlóképp, ha gyorsan ható foszforsavtrágyával megrágyázzuk is ezt a talajt, az oldhatósági egyensúly ezt a többletet alig érzi meg és 1—2 év elteltével e talajon megint csak foszfortrágyára lesz szükség, hogy igényesebb növényeink tápanyagigényeit kielégítsük. Ezt könnyen megérthetjük, ha kissé számotvetünk azzal, hogy 1 ha. 30 cm mélységig 3000 m^3 talajnak felel meg. Ha a talaj térfogategységének átlagos súlya $1,5, 1\text{ m}^3$ talaj súlya 1500 kg, tehát 3000 m^3 -é $4,5$ millió kg. Minthogy pedig a fenti esetben 1 kg 300 mg old. foszforsavat tartalmaz, a $4,5$ millió kg talajban 1350 kg oldódik. Ha most egy év búzatermése (mag + szalma) kivesz a talajból 30 kg foszforsavat, ez az oldható részt aránylag csak kis mértékben csökkenti még akkor is, ha az uralkodó dinamikai tényezők folyamán semmi utánpótlás az összfoszforsav kárára nem történék. Ez esetben is 1320 kg maradna oldható. Ámde, ha a talaj összfoszforsava csak 0,150%, ez a könnyen oldhatónak ötszöröse, vagyis ha-onként 6750 kg, ebből évenként könnyen pótlódhat, és ha a talaj dinamikája egyensúlyban van, képződik is annyi oldható foszforsav, hogy 1 év elteltével a kivitt 30 kg oldható foszforsav nem hiányzik. Másfelől, ha ebbe a talajba gyorshatású foszforsavtrágyával évenként 45 kg foszforsavat vittünk be, ebből a terméstöbblettel együtt már az első termelési év végén kivitt kb. 35—40 kg foszforsavat. A visszamaradt 10—5 kg részben oldhatatlan lett, részben a következő év termésében teljesen elhasználódik és a talaj könnyen oldható foszforsavkészlete megint csak

egyensúlyba jött, vagyis ugyanaz maradt. Ha természetesen évente vagy kétévenként rendszeresen trágyázunk foszforsavval, akkor 10—20 év alatt észrevehető szaporulat állhat be a könnyen oldható készletben is azáltal, hogy az eredeti mozgó egyensúlyi állapotot mesterségesen megváltoztattuk.

A talaj dinamikai rendszerében azonban nemcsak emberi beavatkozásra, de más dinamikai tényezők változása folytán is előállhat dinamikai eltolódás. Így pl. az erdőtalajok övében a mészdús kőzetekben rendzina képződik. Ez a dinamika azonban csak addig hat, míg a talajkilúgzás folytán CaCO_3 -tartalom annyira lepad, hogy a savanyú kilúgzás hatása kezd érvényesülni. Ettől kezdve a rendzina fokozatosan degradálódik hidrogéntalajjá. Ennek a változásnak oka az, hogy a savanyú reakciót közömbösítő mész elapadt.

Amidőn tehát a talajokat kémiai, fizikai, vagy biológiai szempontból vizsgáljuk, sohase feledjük, hogy a kapott kép csak egy keresztmetszet egy mozgó dinamikájú rendszerben, mely éppen azért jellemző a talajra, mert belőle a talaj multját megismerve, jelenlegi dinamikai állapotára is következtethetünk és jövő alakulásáról képet alkothatunk magunknak. Ilyen értelemben tárgyalja könyvem II. része a talajok fizikai, kémiai és biológiai sajátosságait. Ez a rész az, melyet jogosan *talajismerettannak* (agronómia) nevezhetünk.

Az általános talajtan szempontjából itt azok az ismérvek lényegesek, melyekből megint a talaj dinamikai rendszerének típusát ismerhetjük meg. Az orosz iskolának típusai nem azért váltak a talajrendszer-tan alapköveivé, mert sokszor egész éghajlati öveket foglalnak el és az uralkodó éghajlattal és természetes növényzettel szoros kapcsolatban állanak. Azért sem bírnak döntő jelentőséggel, mert a típusból gyakran a talaj eredetére következtethetünk. Hanem azért olyan becsesek a talajrendszer-tan szempontjából, hogy minden talajtípus egy határozott dinamikai rendszer kifejezője. A genetikai típusból ma már dinamikai típusok lettek. Ma nem azt kutatjuk és vitatjuk, hogy a talált típus adott esetben hogyan képződött, hanem a fizikai, kémiai és biológiai ismérvekből meghatározzuk a talaj általános dinamikai jellegét vagy típusát, ebből aztán következtethetünk nemcsak jelenére, de multjára és jövőjére is.

Ezért midőn talajtanom megírásakor az elé a feladat elé kerültem, hogy az ismert talajtípusokat rendszeresen tárgyaljam, olyan talajrendszer-tan kellett szerkesztenem, mely dinamikai alapon nyugszik. Ez alkotja munkám III. részét. Eddig nagyon különböző talajosztályozási rendszerekkel találkozunk a szakirodalomban, de egyik sem elégíti ki azt az általános követelményt, hogy a föld felületén található vala-

mennyi talaj egy szervesen kiépített rendszerbe foglalható legyen. Az én rendszerem általános, mert abban minden talaj helye pontosan megjelölhető és szervesen kiépített fokozatokból áll, melyek egymásból természetszerűleg következnek és valamennyi fokozatnak alapját a talajok dinamikai természete alkotja. Nyolc fokozatba osztottam be a talajdinamika leglényegesebb sajátságait. Ezeknek részletezésével itt nem foglalkozhatom, mert igen messze vezetne tulajdonképpeni tárgyamtól. Különbösen is erről más helyen már többször értekeztem. Itt csak azt emelem ki, hogy mivel talajrendszerem alapját a talajban szereplő dinamikai jelenségek alkotják, rendszerem természetes és nem mesterkéltné. Szorosan összefügg tehát a rendszertan is a talaj természetes szerepkörével és teljesen független attól, hogy a talaj természetes sajátságait a gyakorlati élet hogyan értékeli vagy értékesíti. Viszont a talajok gyakorlati értékelése is helyet talál benne, de egyszersmind rendszeres és tudományos háttérrel és biztosabb alapot nyer. Az eddigi gyakorlati talajosztályozások statikai alapon nyugszanak, tehát olyan szemzőkből jellemzik a talajokat, mely a talajok dinamikai természetének nem felel meg.

Igy pl. a talajok eddig követett fizikai osztályozási rendszerei a talaj bizonyos állandó állapotán alapulnak. Minthogy azonban a talaj fizikai sajátságai éppúgy változók és állandóan módosulnak, akár csak a kémiai vagy biológiaiak, ezért ezek a fizikai állandók nem is jellemezhetik jól a talajokat a dinamikai alap híján. Így pl. két agyagos talaj kb. azonos agyagtartalommal a valóságban egészen elütően viselkedik a szerint, hogy az agyagtalaj mezősegi, vagyis kalciummal telített, vagy erdőtalaj, tehát hidrogéntalaj, vagy éppen szikes, azaz nátriumtalaj. Mert első esetben az agyagos rész koagulált állapotban van, ami azt vonja maga után, hogy a talajmorzsák állandóak, a talaj jól szellőződő, jól ereszti át a vizet és száraz időben kapilláris vízemelőtehetsége is jó. Az ilyen agyagtalaj jól mivelhető, vízgazdálkodása jó és morzsás szerkezete állandó. Már a hidrogéntalajokban az agyag többé-kevésbé telítetlen, ami az agyagos résznek vízzel való keveredésekor erősebb peptizálást eredményez. Minden nagyobb eső tehát megromthatja a megműveléssel előteremtett morzsalékos szerkezetet, hamarabb kiszárad és többszöri megmunkálást igényel. A szikes esetében még nagyobb az agyagos rész peptizálódó tehetsége. Tudjuk, hogy a legszerencsésében sikerült szántás is egy nagyobb esőzés után szétfolyik és kiszáradva olyan sima lapot ad, mintha meg se szántották volna. Pedig lehetséges, hogy mind a három talaj mechanikai összetétele a szokásos eljárásokkal meghatározva csaknem megegyező, tehát ennek alapján azonos osztályba tartoznék. Ha azonban az általános dinamikai rendszerbe beosz-

szuk, akkor a három említett talaj egészen más-más helyre kerül. Az a sok tapogatózás és ellentmondás a talajok fizikai vizsgálata és a természetben tapasztalt viselkedése között nagyrészt erre a körülményre vezethető vissza. Ezért újabban igyekeznek a talajok fizikai viselkedését dinamikai alapon jellemezni. Már *Atterberg* rájött arra, hogy a talajok fizikai jellemzésére igen alkalmasak a szilárdsági görbék alakjai, melyek azt tüntetik fel, hogy miként változik a szilárdság a talaj nedvességtartalmával. Az úgynevezett agregatanalízis, a különböző strukturfaktorok mind már ezekkel a dinamikai jelenségekkel számolnak és valódi fizikai osztályozást csak akkor fogunk kapni, ha a talajrendszerem VII. fokozatába olyan fizikai ismérveket sikerül csoportosítani, melyek a talaj dinamikai természetével összhangban állanak.

Ugyanez áll a VIII. fokozatra, vagyis a talajok tápanyagállapotának jellemzésére. Ma már nemcsak a magam tapasztalatai, de másoknak újabb kísérletei is beigazolták, hogy a talaj lúgossági fokával változik az a határérték, ahol már az igényesebb növényeink tápanyagpótlásra szorulnak. Ez az alapelv ma abban az irányban tökéletesíthető, hogy a különféle talajtípusokra külön megvizsgáljuk és megállapítjuk a keresett hátértékeket. Dinamikai alapon ma már könnyen érthető, hogy egészen más értéke van a tápanyagállapot megítélésére, hogyha a könnyen oldható tápanyagmennyiség mellett a talaj típusát, vagyis dinamikai jellegét is ismerjük. Pl. a fent említett 30 mg 'Sigmond szerint oldható foszforsav mezősegi talajban kevés, de egy savanyú erdőtalajban elég lehet a növényeink tápanyagszükségletének kielégítésére. Mert a mezősegi talajból nemcsak nehezebben tudja felvenni a gyökérzet a foszforsavat, mint a savanyú erdőtalajból, hanem ha egy erdőtalaj az állandóan működő savanyú kilúgzás ellenére még most is 30 mg oldható foszforsavat tartalmaz, az erdőtalajban nagy foszforgazdaságra vall. Mezősegi talajok esetében ez már vagy eredeti szegénységre, vagy nagyfokú tápanyagkivitelre vezethető vissza. Hasonló megfontolások alapján a kálium és nitrogéntápanyagok dinamikája is csak akkor jellemezhető, ha a pillanatnyi tápanyagállapot mellett a talaj dinamikai jellegét vagyis típusát ismerjük. Ilyen beállításról a tápanyagállapotot rögzíti meg, de annak dinamikai változásait is jellemzi.

Vége munkám IV. része a talajok ábrázolásának törvényszerűségeivel foglalkozik. A talajnemek és talajtípusok földrajzi elterjedése fényes bizonyítéka annak, hogy a talaj dinamikai rendszere nem a vak véletlennek, hanem a természeti tényezők harmonikus együttműködésének eredménye. Ezt világosan igazolja Európa talajtérképe, melyre a talajrendszerem szerint a talajnemeket alkalmaztuk. Ezt a törvényszerű előfordulást nem gyöngíti az a tapasztalás, hogy nem minden kalcium-

talaj fordul elő zonálisan vagy regionálisan. Az sem mond ellent, hogy még az oroszországi nagy talajzónákon belül is találunk kisebb-nagyobb foltokat, melyek a helyi talajképződési viszonyokhoz képest más talajdinamikát eredményeztek és így úgynevezett komplexzónákat alkotják. A helyi előfordulásokban különösen a domborzati és vízrajzi viszonyok, továbbá az anyakőzet változása lényeges eltéréseket okozhat. De ez nem kisebbíti azt a törvényszerűséget, hogy minden talaj egy-egy olyan dinamikai rendszer, melyben az összes talajképződési tényezők, mint hatóerők működnek és ezek harmónikus együttműködéséből alakul ki az a dinamikai egyensúlyi állapot, mely a helyi talajelőfordulást létrehozta és valóban jellemzi. Erre vezetett a talaj természetes szerepének felismerése. Ez pedig azért oly nagyjelentőségű, mert a talajokat mint dinamikai egységeket jellemzi, ami a talajok valódi működésének jobban megfelel, mint a régi statikai nézőpont, mikor azt kutattuk, mi az állandó a talajban. Ma a helyzet éppen az, hogy az a jellemző a talajra, ami nem állandó, hanem bizonyos dinamikai szabályok szerint változik. Ebben lényegesen különbözik talajtanom az eddigi talajtani munkák zömétől. Mert én a talajt minden vonatkozásában, mint dinamikai rendszert vizsgálom és a statikai megállapításokat úgy tekintem, mint egy-egy keresztmetszetet a dinamikai rendszer működéséből.

A Zagyva alföldi medencéjének régi vízrajzi viszonyai.

Fodor Ferenc r. tag 1934 április hó 20-án tartott székfoglalójának kivonata.

Teljes joggal szólhatunk a Zagyva alföldi medencéjéről, mint külön vízrajzi egységről. Már idősb Lóczy Lajos is rámutatott arra, hogy az Alföld peremén lokálisan mély részek helyezkednek el. Ezek minden valószínűség szerint a medencefenék általános beszakadásában nagyobb intenzitással résztvevő süllyedékek. Az Alföld Zagyva menti része már felszíni viszonyaiban is mélyebb terület, amely egyrészt a Tápió vidékének magasabb homoktérzinére, továbbá a Mátra törmeléklejtőjére és a Zagyvát a Tiszától elválasztó magasabb peremre támaszkodik. A Mátra lábához simuló törmeléklejtőn eredetileg konzekvens folyással siettek le a Galga, Gyöngyös, Zagyva és Tarna, de ezek beérkezve ebbe a süllyedékbe, elvesztik konzekvens folyásukat és úgy látszik, folyási irányuk is lényegesen megváltozott a történelmi idők folyamán is. Ez a terület csak a legdurvább értelemben vehető síkságnak, valójában egy kis teknőszerű mélyedéssel van dolgunk, amelynek nyílása Szolnok felé vezet ki. A Mátra törmeléklejtője nem egyenletesen esik le a Tiszáig, hanem annak középvonalában elhelyezkedett hossz tengely mentén teknőszerű horpadás mélyedt be, amely az eredetileg konzekvens vízfolyásokat megváltoztatta. Ennek következtében a Zagyva folyása keletre, a Tarna folyása az eredeti helyzetétől nyugatra tolódott el és terelődött bele ebbe a kis lokális medenceképződménybe. Az eredeti vízfolyások nemcsak a terület legrégibb térképei alapján, hanem magán a térszínen is, ma is jól rekonstruálhatók.

Hogy itt egy ma is tartó lokális süllyedéssel és medenceképződéssel van dolgunk, azt nemcsak a régi vízrajzi viszonyok megváltozása és általában a felületi térszíni viszonyok bizonyítják, hanem más tények is. Így pl. közzismert tény, hogy Jászberény környéke erősen földrengéses terület. Figyelemre méltók azok az adatok is, hogy egyes mélyfúrásokban elért és nagyjából azonosítható rétegek a medence különbözőpontjain különböző mélységben találhatók meg.

Az itteni süllyedési jelenségek a legutóbbi időkben bekövetkezett változásokkal is bizonyíthatók. Így pl. igen fontos tény, hogy a múlt század vége felé megmért szintezési alappontok mintegy 40 év múlva

újra méretvén, olyan különbségeket találtak a két mérés eredményei között, amelyek arra mutatnak, hogy ezeknek az alappontoknak magassága észrevehetőleg megváltozott. Az egyes alappontokon megfigyelt változások különböző mértéke megint arra vall, hogy itt tényleg egy, napjainkban is tartó kis lokális medenceképződéssel állunk szemben. Legerősebben mutatkozik a süllyedés egy olyan görbe mentén, amely Vámosgyörk tájáról kiindulva Jákóhalmán át Szolnok felé vezet. E vonaltól mind északkeletre, mind délnyugatra kisebb a süllyedés mértéke.

Egyébként a környéken kijelölt törésvonalak elhelyezkedése is olyanféle, hogy lehetséges itt egy lokális süllyedés. Ezek a törésvonalak kellőleg magyarázzák, hogy miért van Jászberény táján egy rengési központ, ahol 1773 óta ismeretes erős rengések fordultak elő.

Mindezen tények kellőleg alátámasztják azt a hipotézist, hogy itt valóban egy állandóan tartó medenceszerű süllyedés megy végbe és ennek tudható be, hogy az eredeti vízrajzi viszonyok rendkívül erősen megváltoztak. A XVIII. század végén itt annyira elvizenyősödött volt a terület, hogy egy kiszáradóban levő tófenékhez hasonlított, holott itt nem egy megszűnő, hanem egy előrehaladó elvizenyősödési folyamattal állunk szemben.

Kimutatható, hogy a Zagyva egyrészt nyugatról keletre, másrészt azonban délről északra is hátrált, a történelmi idők folyamán is, és úgy futott bele a jászberényi legerősebb süllyedésű területbe. Az Ős-Zagyva folyási iránya és elhagyott medre Felsőszentgyörgytől kezdve pontosan követhető. Valamikor a berényi Hajta-mocsáron vezetett át e folyó és úgy futott le egyenesen délre Farnos és Abony felé és nyugatról közelítette meg a Tiszát Szolnoknál, nem úgy, mint ma, északról. Az egyes ősmedrek kanyargóinak méretei pontosan bizonyítják, hogy valóban a Zagyva elhagyott folyásával állunk szemben. Általában minél nyugatibb vagy délibb fekvésű egy-egy Ős-Zagyvaág, annál régiebbnek mondható.

Teljes bizonyító erővel kimutatható a táj másik főfolyójáról, a Tarnáról is, hogy keletről nyugatra tartva hátrált bele a jászberényi süllyedésbe. Eredetileg Jászdósától egyenesen délnek futott, és a Millér nevű régi vízfolyás is kétségtelenül egykori Tarna-meder.

Igy az a nagy mocsárvilág tehát, amely a múlt század végén végrehajtott nagy lecsapoló munkálatokig a Jászság közepét elfoglalta, fokozatos süllyedés folytán alakult ki, amikor a két nagyobb folyó odaterelődött. Ennek a süllyedési folyamatnak tudható be az is, hogy a Csörszárok elfogta az északról idefutó patakokat, mint a Szarvágyat, Gyöngyöst. A Gyöngyös patak ma Árokszállástól Visznekig a Csörsz-

árok medrében folyik, sőt ebben, de ezzel szemben folyik az árok keleti szakaszán egy darabon a Tarna is.

Végül a Zagyvának a térszín alá a különböző szakaszokon való különböző mértékű bevágódása is egy különböző mértékű süllyedésre mutat.

Összefoglalásként megállapíthatók tehát az alábbiak :

1. A Zagyva alföldi medencéjében egy fiatal süllyedési folyamattal állunk szemben.

2. Ez a medenceképződési folyamat ma sem szűnt meg.

3. A medenceképződés tengelye nagyjából észak-déli irányú.

4. A helyi süllyedés legnagyobb mértékben Jászberény és Jákóhalma között mutatkozik.

5. A vízrajzi viszonyokban kimutatható változások tökéletesen megfelelnek ennek a süllyedési folyamatnak.

6. A helyi süllyedési folyamat bizonyítékai nemcsak a szintezési alappontok magasságában megfigyelt változásokkal, hanem rengési adatokkal, törésvonalak helyzetével, mélyfúrási adatokkal is alátámaszthatók.

7. Ennek a vízgyűjtőnek a lecsapolások előtti nagy mocsárvilága egy mindinkább előrehaladó süllyedési folyamat eredménye volt.

A házinyúl szőrzetének örökléstani tényezői.

Éhik Gyula rendes tag 1934 november hó 30-án tartott székfoglaló értekezésének kivonata.

A házinyúl fajtáit elsősorban a színezet, tarkázottság és a szőrzet minősége jellemzi; mind olyan tulajdonságok, amelyeknek öröklési viszonyait kitűnően ismerjük. Amennyiben tehát az új fajta előállításához a szőrzet fentnevezett tulajdonságai elegendők, az új házinyúlfajta előállítása nem okoz különösebb nehézséget.

A házinyúl ősenek, az üreginyúlnak ivarsejtjeiben három pigmentfaktor van, amelyeket *B*, *C*, *D* betűkkel jelölünk. Ezek a pigmentfaktorok csak az esetben érvényesíthetik hatásukat, ha az ivarsejtben a színelőhivófaktor, amelyet *A* betűvel jelölünk, is jelen van. Az olyan ivarsejtből tehát, amelyikből az *A* faktor hiányzik, tiszta fehérszínű állat lesz. Az üreginyúlnban még egy nevezetes alapfaktor van, a *G*, amelyet pigmentelosztó faktornak, másként a vadszineződés faktorának nevezünk. A *G* faktor jelenlétében a festékanyag gyűrűsen rakódik le az egyes szőrszálakban. A pigmentnek ez az öves, zónás elrendeződése adja azt a pontosan le sem írható vadszürke színt, amely olyan nagyszerűen simul a természetes környezethez. A *G* faktorhoz tartozik az a sajátság is, hogy jelenlétében az állat hasa tiszta fehérszínű. Ezek szerint az üreginyúl ivarsejtje az *ABCDG* faktorokat (öröklési tényezőket) tartalmazza.

Az egyes tényezők megváltozása nagymértékben befolyásolja az állat külső megjelenését, a phenotípust. Igy az *aBCDG* genotípussal bíró állat tiszta fehér (albino); az *AbCDG* genotípusos állat sárga vadszínű; az *ABcDG* genotípusos állat barna vadszínű; az *ABCdG* genotípusos állat kék vadszínű s végül az *ABCDG* genotípusos állat fekete vadszínű, vagyis szürke. Minthogy a házinyúlnál legelőször ezek a változatok keletkeztek, *Nachtsheim* elsődleges változatoknak, primer mutációs típusoknak nevezi.

Vadszínű genotípussal (*ABCDG*) tenyésztett házinyúlfajta a belga-óriás. Primer mutációs típussal tenyésztett fajták: a fekete színű alaszka (*ABCDg*), a kék vadszínű mokusprémű-óriás (*ABCdG*) és a sárga ezüstnyúl, amely alapjában véve sárga vadszínű, amelyben azonban még az ezüstözés módosítófaktora (*P*) is jelen van (*AbCDG+P*).

A primer mutációs típusokat kombinálva egész sorát állíthatjuk elő az új fajtáknak. Az A faktor hiánya, akárhogyan is kombináljuk a többi faktorokat, csak fehér színt eredményezhet. Ellenben az A faktor jelenléte mellett a $BCDg$ faktorok 16-féleképpen kombinálhatók egymással, ami 16-féle külsőnek felel meg. A 16-féle kombinációs lehetőségéből, mint önálló fajtákat tenyésztik a bécsikéket ($ABCdg$), a havannát ($ABcDg$), a türingiait ($AbCDg$), a mókusprémüt ($ABcdg$) és a svájci mókusprémüt ($ABcdG$).

Az $ABCDG$ domináns faktorokat nemcsak az $abcdg$ recessiv faktorok helyettesíthetik, hanem az egyes faktoroktól recessiv párjáig több mutációs fokozat lehetséges. Az A faktor a szineződés alapfaktora; ha helyébe az a faktor lép, akkor pigment nem képződik, a bőr szintelen, a szőrzet fehér, a szem vörös. A kétféle véglet között négyféle átmeneti faktort ismerünk, nevezetesen $A_{chi} - a_a - a_m - a_n - a$. A sorban az előző faktor dominál az utána következő felett.

A sötét csincsilla nyúl genotípusa $a_{chi}BCDG$. A világos csincsilla színét az a_a -nak köszöni, genotípusa a_aBCDG . Ebbe a sorozatba tartozik a nemrégén ismert a_mBCDg genotípusú nyestprémű nyúl, amely barnaszínű sötétebb végpont szineződéssel és vörösen irrizáló szemmel. Még fokozottabb mértékben redukálja a pigmentet az a_n faktor, amely az orosznyúl (a_nBCDg) jellemző sajátja. Az albino-faktorsorozat tagjai a további kombinációs lehetőségeket lényegesen bővítették. Ilyen kombinációs típus a «kékmókusnak» nevezett kék vadszínű csincsilla ($a_{chi}BCdG$).

A B faktornak is több allelomorphja ismeretes. Csakhogy míg az A faktorsorozat tagjai a sárga pigment mennyiségét szabályozzák, a B faktorsorozat tagjai a sötét pigment mennyiségét csökkentik, csakhogy nem egyenletesen, hanem bizonyos helyeken. A B_e faktor dominál a B felett. Az $ABCDg$ és az AB_eCDG genotípusú állatok egyformán feketék; ha azonban a G faktort visszük az állatokba, a BG szürke lesz, míg a B_eG fekete marad. B_eB faktorokat tartalmazó heterozygota a vasderes belga-óriás. A B_e faktort a «Black siberian hare» nevű kanadai nyúlajtában értékesítették. A B faktorsorozat harmadik tagja a b_j , a japánnyulat jellemzi s ezért japánnyúl-színfaktornak is nevezik. A japánnyúl genotípusa Ab_jCDG .

A G és g faktor között is van egy átmeneti faktor, ez a g_0 ; jelenléte esetén a pigment egyenletesen (nem zónásan) elosztott, az állat alsaja azonban fehér vagy világosabb színű. A g_0 faktor a fekete-rőt nyúlban fordul elő, amelyben y_1 , y_2 polymer faktorok is vannak, vagyis olyanok, amelyek egyirányban fejtik ki hatásukat; minél több van belőlük, annál élénkebb sárgászöld színűt idéznek elő. A fekete-rőt

nyúl genotípusa $ABCDg_0y_1y_2y_3 \dots$. Az y faktor, tehát az, amelyik a sárgát rőt-vörössé változtatja, a belga vitásnyúl ($ABCDGy_1y_2y_3 \dots$) jellemző sajátja. A g_0 és y faktorok más kombinációban is előfordulhatnak.

Az ezüstözést a P polymer faktor idézi elő; legtöbb ezüst faktort a francia ezüstnyúlban ($ABCDgP_1P_2 \dots$) találunk.

A házinyúl lehet holland tarka vagy angol tarka. A holland tarkázottságot $s_1s_2s_3 \dots$ faktorokra vezetik vissza. A hollandinyúl genotípusa $ABCDgs_1s_2 \dots$. Az angol tarkázottságot a K faktor idézi elő. A házinyúl hosszúszőrűsége recessiv sajátja, amelyet a v faktor hív elő. A Rex nyulak szőrzetére jellemző sajátja, hogy az összes szőrféleségük csenevész és rövid, a *rex* recessiv faktor okozza. A *rex* faktor homozygota állapotban gazdájának életerejét csökkenti.

A házinyúl domesztikációs folyamata alatt 20-féle olyan faktor keletkezett, amely a szinezetet, a tarkázottságot és a szőr minőségét befolyásolja. A 20-féle faktor kombinációjából állott elő a ma ismert házinyúlfajták tarka összevisszasága. Az örökléstan tényezők ismeretének birtokában a képzett tenyésztő tétovázás nélkül haladhat kijelölt célja felé.

A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA TAGJAI.¹

Elnök: Serédi Jusztinián.

Másodelnök: Hutýra Ferenc.

Főtitkár: Reiner János.

Igazgatótanács.

A Szent István-Társulat részéről : A Szent István Akadémia részéről :

Gr. Zichy Aladár

Mihályfi Ákos

Túri Béla

Erdősi Károly

Simon Ignác

Gr. Zichy János

Elnök

Másodelnök

Főtitkár

Hutýra Ferenc

Szinnyei József

Wolkenberg Alajos.

A támogatók közül választott tagok :

Herceg Eszterházy Pál

Szilvek Lajos

Gr. Wenckheim Sándor

Sipőcz Jenő

Tiszteleti, külső és rendes tagok.

I. Hittudományi és bölcséleti osztály.

Osztályelnök : Wolkenberg Alajos

majd : Pataky Arnold².

Osztálytitkár : Takáts Ernő.

Tiszteleti tagok:

Szerédi Jusztinián

Mihályfi Ákos.

Rendes tagok:

Nemes Imre

Tokody Ödön

Margalits Ede

Piszter Imre

Szilvek Lajos

Huber Lipót

Csárszky István

Strommer Viktorin

¹ Az 1934. évi február 23-iki választás utáni állapotot tünteti fel.

² Wolkenberg Alajos lemondása után október 26-tól.

Schütz Antal	Várkonyi D. Hildebrand
Schermann Egyed	Aistleitner József
Hanauer A. István	Mester János
Bangha Béla	Tóth Kálmán
Wolkenberg Alajos	Br. Brandenstein Béla
Bitter Illés	Kecskés Pál
Madarász István	Radó Polikárp
Trikál József	Erdey Ferenc
Pataky Arnold	Török Mihály
Scheffler János	Takáts Ernő
Martin Aurél	Frank Antal
Horváth Sándor	Somogyi József
Szentiványi Róbert	Petro József
Hajós József	Felber Gyula
Magdics Ignác	Szabó Vendel
Tóth Tihamér	Balassa Brunó
Tower Vilmos	Iványi János
Marczell Mihály	Schmidt Ferenc
Czapik Gyula	Noszlopi László
Kühár Flóris Ferenc	Lippay Lajos

II. Történelem-, jog- és társadalomtudományok osztálya.

Osztályelnök : Döry Ferenc.

Osztálytitkár : Balanyi György.

Tiszteleti tagok.

Külső tagok:

Heinrich Finke	Giuseppe Wilpert
Giovanni Pietro Kirsch	Enrico Josi
Giovanni Mercati	

Rendes tagok:¹

Novák Lajos	Matunák Mihály
Reiner János	Erdélyi Aladár
Zelliger Alajos	Hanuy Ferenc
Notter Antal	Túri Béla
Ujházy László	Ernszt Sándor
Horn Emil	Lukcsics József
Gr. Mailáth József	Angyal Pál
Mohl Adolf	Német Ambrus

¹ Tuka Béla megválasztott tag megszállott területen tartózkodik, ezért megválasztásának elfogadása tekintetében nem nyilatkozhatott.

Iványi Béla
 Dőry Ferenc
 Kiss Albin
 Hóman Bálint
 Balanyi György
 Balás Károly
 Sipos István
 Holub József
 Heller Farkas
 Erdélyi Aladár
 Kenéz Béla
 Lukinich Imre
 Bajza József
 Patek Ferenc
 Pethő Sándor
 Biró Vencel
 Bártfai Szabó László

Miskolczy István
 Molnár Kálmán
 Pezenhoffer Antal
 Divéky Adorján
 Szandtner Pál
 Meszlényi Zoltán
 Mihályi Ernő
 Bozóky Géza
 Szekfű Gyula
 Irk Albert
 Friedreich Endre
 Czettler Jenő
 Meszlényi Antal
 Láng Nándor
 Gerevich Tibor
 Szőnyi Ottó

III. Nyelvtudományi és szépirodalmi osztály.

Osztályelnök : Viszota Gyula.

Osztálytitkár : Váradi Béla.

Tiszteleti tagok:

Berzeviczy Albert

Badics Ferenc

Rendes tagok:

Zoltvány Irén
 Csicsáky Imre
 Szmida Viktor
 Huszka József
 Kőrösi Albin
 Lévai Mihály
 Bartha József
 Bán Aladár
 Kincs István
 Sziklay János
 Demény Dezső
 Erdősi Károly
 Auer István
 Szinnyei József
 Vargha Damján
 Gr. Vay Péter
 Viszota Gyula

Szántay-Széman István
 Gulyás Pál
 Pintér Jenő
 Perényi József
 Horger Antal
 Várdai Béla
 Sik Sándor
 Szinnyey Ferenc
 Zlinszky Aladár
 Harsányi Lajos
 Alszeghy Zsolt
 Klemm Antal
 Voinovich Géza
 Brisits Frigyes
 György Lajos
 Gyulai Ágost
 Pitroff Pál Ödön

Birkás Géza
Schwartz Elemér
Radványi Kálmán
Tordai Anyos
Mécs László
Kocsis László
Finta Sándor
Eckhardt Sándor

Gáspár Jenő
Jakubovich Emil
Koszó János
Pakocs Károly
Kastner Jenő
Timár Kálmán
Farkas Gyula
Pais Dezső

IV. Mennyiségtan- és természettudományi osztály.

Osztályelnök : Suták József.

Osztálytitkár : Papp Károly.

Tiszteleti tagok:

Suták József

Hutýra Ferenc

Preisz Hugó.

Rendes tagok:

Székely Károly
Szarvasy Imre
Plósz Béla
Sárközy Pál
Vörös Cyrill
Szabó Zoltán
Grosschmid Lajos
Rybár István
Tangl Károly
Gróh Gyula
Szőkefalvi Nagy Gyula
Papp Károly
Wodetzky József
Marek József
Farkas Géza
Anderko Aurél
Horusitzky Henrik
László Gábor
Bognár Cecil
'Sigmond Elek
Poór Ferenc
Entz Géza
Marosi Arnold
Hüllt Dezső
Oltay Károly

Rejtő Sándor
Schilberszky Károly
Gimesy Nándor
Nékám Lajos
Tass Antal
Herzog Ferenc
Vendl Aladár
Szabó József
Kadič Ottokár
Skrop Ferenc
Weszelszky Gyula
Dudich Endre
Kenyeres Balázs
Római Szentbirodalmi gr.
széki Teleki Pál
Treitz Péter
Ábrahám A. Ambrus
Éhik Gyula
Br. Kétly László
Haltenberger Mihály
Angehrn Tivadar
Vendl Miklós
Mödlinger Gusztáv
Fodor Ferenc

A SZENT ISTVÁN AKADÉMIA ÜLÉSEI.

Az I. osztálynak első felolvasó-ülése.

1934. évi január hó 26-án.

Somogyi József rendes tag felolvasása : Eugenika és etika.

A II. osztálynak első felolvasó-ülése.

1934. évi február hó 9-én.

1. Meszlényi Antal r. tag székfoglaló értekezése : Rudnay Sándor herceg-prímás bíborosi kinevezése. (1828.)
2. Dóry Ferenc osztályelnök meleg szavakkal üdvözli s az osztály teljes-jogú tagjának jelenti ki s mint ilyet köszönti.
3. P. Takács Ince szent Ferenc-rendi lector, vendég felolvasása : Pordenonei Bold. Odorik napkeleti utazása a XIV. században.

A III. osztálynak első felolvasó-ülése.

1934. évi február hó 16-án.

1. Bartha József r. tag előadása : Fajiság az irodalomban.
2. Finta Sándor r. tag felolvasása : Ibolyák országa. (Elbeszélés.)

Első együttes-ülés.

1934. évi február hó 23-án.

Elnök : Wolkenberg Alajos osztályelnök, mint elnökhelyettes.

1. Főtitkár az osztályok jelentése alapján jelenti, hogy az I. osztály rendes tagnak jelölte : Lippay Lajost és Noszlopi Lásziót.

A III. osztály rendes tagnak jelölte : Farkas Gyulát, Kastner Jenőt, Pais Dezsőt és Timár Kálmánt.

A IV. osztály Fodor Ferencet ; Módlinger Gusztávot ; Vendl Miklóst.

2. Ezen bejelentés alapján az elnök elrendeli a szavazást, amelyre beadott 54 szavazat, amelynek kétharmada 36.

Az elnök a szavazás eredményeként kijelenti, hogy az Akadémia az I. osztályba rendes tagnak választotta :

Noszlopi Lászlót 54 szavazattal egyhangúlag ;

Lippay Lajost 44 szavazattal 10 ellen.

A III. osztályba rendes tagnak választotta :

Kastner Jenőt 53 szavazattal 1 ellen ;

Timár Kálmánt 52 szavazattal 2 ellen ;

Farkas Gyulát 50 szavazattal 4 ellen ;

Pais Dezsőt 48 szavazattal 6 ellen.

A IV. osztályba rendes tagnak választotta :

Vendl Miklóst 54 szavazattal egyhangúlag ;

Módlinger Gusztávot 53 szavazattal 1 ellen ;

Fodor Ferencet 49 szavazattal 5 ellen.

3. Az elnök a felsoroltakat az Akadémia rendes tagjainak jelenti ki.

A IV. osztálynak első felolvasó-ülése.*1934. évi március hó 2-án.*

1. Szabó Zoltán r. tag előadása: Mendel Gergely emlékezete. (Halálának 50. évfordulóján.)
2. 'Sigmund Elek r. tag felolvasása: a) Általános Talajtan című munkájának bemutatása.
b) A talaj szerepe a természetben.

Az I. osztálynak második felolvasó-ülése.*1934. évi március hó 9-én.*

1. Schmidt Ferenc r. tag székfoglaló előadása: A psychoanalysis és a pedagógia.
2. Elnök a székét elfoglaló tagot, az előadásának tárgykerét és a székfoglaló előadást is behatóan méltató meleg szavakkal köszönti és az előadót az Akadémia teljesjogú tagjának jelenti ki.

A II. osztálynak második felolvasó-ülése.*1934. évi március hó 23-án.*

1. B. Szabó László r. tag: Az ó-budai klarisszák története.
2. Dr. Thewrewk-Pallaghy Attila vendég: Porosz-magyar kapcsolatok a XVIII. század végén.

A III. osztálynak második felolvasó-ülése.*1934. évi április hó 13-án.*

Sziklay János r. tag felolvassa: Részletek a «Magyar végzet» című drámai költeményből.

A IV. osztálynak második felolvasó-ülése.*1934. évi április hó 20-án.*

1. Fodor Ferenc r. tag: A Zagyva alföldi medencéjének régi vízrajza. Székfoglaló értekezés.

2. Elnök a következő szavakkal üdvözli a székét foglaló tagot:
«Fodor Ferenc közgazdasági egyetemi nyilvános rendkívüli tanár urat, a geografia jeles művelőjét Akadémiánk csak az idei év folyamán választotta tagjaink sorába és legfiatalabb tagtársunk máris megtartotta székfoglalóját.

Életének és tudományos munkálkodásának legfontosabb eseményeit a következőkben ismertetem:

Fodor Ferenc 1887 március 5-én született a biharmegyei Tenkén és középiskoláit a ma már elcsatolt szatmári kir. katolikus főgimnáziumban végezte. Egyetemi tanulmányait a budapesti Pázmány Péter-egyetem bölcsészettudományi karán elvégezve, 1910-ben bölcsészettudományi és 1911-ben középiskolai tanári oklevelet szerzett. A világháború végéig a karánsebesi állami főgimnázium tanára volt, majd az oláh uralom elől menekülvén, kezdetben a szegedi kormány mellett dolgozott, majd 1921-ben az akkor szervezett közgazdaságtudományi egyetem adjunktusa lett, ahol *Teleki Pál gróf* tanár oldalán fokról-fokra emelkedve, jelenleg a gazdasági földrajz nyilvános rendkívüli tanára.

Tudományos kutatásait már a világháború előtt megkezdette és a Szörénység tájrajza című monografiájával nagy sikert aratott.

Irodalmi munkássága nagyarányú. Önálló földrajzi műveinek száma 20-at tesz ki s ezek közül Gazdasági Földrajza 234 oldalon a múlt évben jelent meg

a Szent István-Társulat kiadásában. Tankönyveket írt a felsőkereskedelmi iskolák és tanítóképző intézetek számára, térképeket szerkesztett és ezenkívül több mint 200 értekezést írt a különböző hazai és külföldi szakfolyóiratokba.

Ma bemutatott tudományos értekezése is méltán sorakozik eddigi geográfiai munkáihoz, amelyek elismerést arattak a fiatal tudósunk úgy honn, mint a külföldi irodalomban.

Mint hogy legfiatalabb tagtársunk Ügyrendünk kívánalmainak mai székfoglalójával eleget tett, azért Őt a 63. § alapján teljes jogú tagunknak jelentem ki és Isten áldását kérem további munkálkodására.

3. Wodetzky József r. tag: Ballisztikus trajektoriak a három-test problémában.

Második együttes-ülés.

1934. évi április hó 27-én.

1. Elnök: Woikenberg Alajos osztályelnök, mint elnökhelyettes.

2. Reiner János főtitkár bejelenti, hogy Huszka József rendes tag Budapesten folyó 1934. évi március hó 31-én meghalt. Huszka József már a Szent István-Társulat Tudományos és Irodalmi Osztályának is tagja volt s a Szent István Akadémiában előadást is tartott s mindaddig, míg egészségi állapota megengedte, az Akadémia munkásságában résztvett. Temetése alkalmával Balanyi György osztálytitkár mondott búcsúbeszédet és tette le az Akadémia koszorúját ravatalára. Lásd a Beszédek és Méltatások rovatát. — Az együttes-ülés Huszka József rendes tag emlékezetét jelen ülés jegyzőkönyvében megörökíti és felhívja a III. osztályt, hogy emlékbeszéd tartásáról gondoskodjék.

3. Primási leirat a megválasztott tagoknak megerősítéséről. — Tudomásul szolgál.

4. Az új tagok nyilatkozata megválasztásuk elfogadásáról. — Tudomásul szolgál.

5. A Dugonits-Társaság gyászjelentése dr. Móra Ferencnek haláláról. — Az Akadémia fájdalmas részvétének ad kifejezést a kiváló érdemes írónak elhunyna alkalmából.

6. Az Országos Gárdonyi-Társaság elnöke levelet intézett Viszota Gyula osztályelnökhöz, amelyben felkéri, hogy az Akadémia képviseltesse magát azon az értekezleten, amely a budapesti és vidéki irodalmi társulatoknak közös szövetségbe való tömörülését kívánja megbeszélni a magyar nemzeti eszme és a nemzeti irodalom fejlesztése érdekében. A főtitkár, Viszota osztályelnökkel egyetértésben, értesítette a Gárdonyi-Társaságot, hogy Akadémiánk nem irodalmi társaság, hanem tudományos intézet, melyre nézve lehetetlen, hogy bármely irodalmi társaságokkal szövetkezzenek; eltekintve attól, hogy ez katolikus tudósok és írók akadémija. Az együttes-ülés a bejelentést helyesléssel veszi tudomásul.

Az I. osztálynak harmadik felolvasó-ülése.

1934. évi május hó 4-én.

1. Balassa Brunó r. tag székfoglaló előadása: A pedagógus lélek a keresztény századok tükrében.

2. Elnök a felolvasót, a neveléstudomány fejlődésének méltatásával és előadó értékes munkásságának hangsúlyozásával köszönti a székét elfoglaló társunkat, s őt az Akadémia teljesjogú tagjának jelenti ki.

A II. osztálynak harmadik felolvasó-ülése.

1934. évi május hó 11-én.

Miskolczi István r. tag felolvasása: II. József reformtervei egy kortárs szemében.

Rendkívüli együttes-ülés.

1934. évi szeptember hó 14-én.

Főtitkár bejelenti, hogy a rendkívüli együttes-ülés összehívásának szüksége azért merült fel, hogy az Akadémia nyilatkozhassék a Katholikus Nagygyűlés alkalmából tartandó ünnepi-ülésnek az Akadémia elnöke által megállapított tárgysorozata kérdésében.

Az ünnepi-ülést az Akadémia szeptember hó 22-én d. e. 11 órai kezdettel tartanák a tárgysorozata a következő lenne:

1. Elnöki megnyitóbeszéd. Serédi Jusztinián bíbornok-hercegprímás elnöktől.
2. A szentírás és a művelődés. Berzeviczy Albert tiszteleti tagtól.
3. A szentírás új magyar fordításának munkája és története. Pataky Arnold rendes tagtól.

Az együttes-ülés az előterjesztést helyesléssel tudomásul veszi.

A III. osztálynak harmadik felolvasó-ülése.

1934. évi október hó 5-én.

1. Kastner Jenő székfoglalója: Pázmány Péter gráci évei.
2. Elnök a székét elfoglaló tagot a következő szavakkal üdvözlí: Kedves Társunk, előzetes gazdag irodalmi munkásságod, amely legnagyobb-részt a magyar-olasz irodalmi kapcsolatok kimutatását célozta, joggal hívta fel a Szent István Akadémia III. osztályának figyelmét, mert a választott irodalmi tételt és anyagot biztos adatokkal, kritikai felfogással és helyes műfízléssel taglalva, előbbre vitted irodalmi tudásunkat és egyaránt szolgálatot tettél a magyar és az olasz irodalomnak is. Székfoglaló értekezéseddel is ugyanezt bizonyítottad be. Jogos a reményünk azért, hogy kutatásaiddal e téren még teljesebbé teszed ismereteinket. Székfoglaló értekezéseddel eleget tettél Akadémiánk követelményeinek, akadémiai jogaidba beiktattak. Szeretettel üdvözöllek mindannyiunk nevében és munkásságodra Isten áldását kérem.

A IV. osztálynak harmadik felolvasó-ülése.

1934. évi október hó 12-én.

1. Haltenberger Mihály r. tag: Czirbusz Géza és a magyar geografia. Székfoglaló értekezése.

2. Elnök a székét elfoglaló tagot a következő szavakkal üdvözlí:

*Haltenberger Mihály egyetemi címzetes rendkívüli tanár és székesfővárosi leánylíceumi igazgató urat Akadémiánk 1931-ben választotta rendes tagjai sorába, Papp Károly, László Gábor, Kadió Ottokár és Horusitzky Henrik tagjaink ajánlatára, geográfiai kutató munkásságának s külföldön is elismert írói tevékenységének jutalmazása gyanánt. Ma megtartott székfoglalója bizonyítja, hogy Haltenberger Mihály tagtársunk valóban méltó volt arra, hogy Akadémiánk rendes tagjai között foglaljon helyet.

Életének és működésének rövid vázlatát a következőkben tárom a tekintetes Szent István Akadémia elé:

Haltenberger Mihály 1888 szeptember 2-án Kassán született s ugyanitt kezdte elemi és középiskolai tanulmányait, míg főiskolai tanulmányait a budapesti és a greifswaldi tudományegyetemen végezte. Bölcsészettudományi oklevelét 1911-ben Budapesten nyerte.

Nagyobb külföldi utakat tett Európának északi államaiban, majd az 1912—13. évben Északamerika geográfiai viszonyait tanulmányozta.

Mint középiskolai tanár Miskolcon és Lőcsén működött, 1916 óta azonban a főváros szolgálatában áll s jelenleg mint a Szemere-utcai fővárosi leánylíceum igazgatója fejt ki eredményes munkásságot. A Pázmány-egyetem bölcsészeti karán

1918 óta mint magántanár, 1930 óta mint címzetes nyilvános rendkívüli tanár működik. Az 1924—1926. években a tartui (dorpáti) egyetemen mint nyilvános rendes tanár német nyelven előadta a geografiát s itt kifejlesztett tudományos munkásságának elismerésül az Észk Köztársaság elnöke az Észk Sas-rend parancsnoki keresztjével tüntette ki.

Ez év őszén a varsói Geografiai Kongresszuson német nyelven nagyobb előadása került bemutatásra.

Tudományos munkássága igen széleskörű területen mozog; a geológia és geografia határos mezején több mint 50 értekezéssel szerepel, amelyek a hazai és külföldi szakfolyóiratokban jelentek meg. 1930-ban megindította *Geographia Hungarica* című tudományos folyóiratát, amely német nyelven jelenik meg és főképp a külföld számára ismerteti a magyarul megjelent munkákat.

Legutóbb az Olasz Földrajzi Társaság folyóiratába írt az olasz külügy-miniszter engedélyével egy nagyon értékes cikket «a csehszlovák határ geográfiai analízisé»-ről.

Mindeme munkáihoz méltán csatlakozik mai székfoglalója, amelyben kegyeletes módon fejtegette néhai *Czirbusz Géza* érdemeit a magyar geografiában.

Mínhogy *Haltenberger Mihály* tanár úr mai székfoglalójával eleget tett Ügyrendünk kívánalmainak, azért őt a 63. pont alapján teljesjogú tagnak jelentem ki. Osztályunk nevében köszöntöm és munkásságára a jó Isten áldását kérem!

Az I. osztály zártülése.

1934. évi október hó 26-án.

1. Elnök az osztályelnök távollétében Mihályfi Ákos tiszteleti tag, mint korelnök.

2. Elnök bejelenti, hogy Wolkenberg Alajos osztályelnöki tisztjéről betegsége miatt lemondott. Javaslatára az osztály egyhangúlag meleg köszönetet mond Wolkenberg Alajosnak a Szent István Akadémia érdekében elnöki minőségében kifejtett odaadó működéséért.

3. Az elnök a megüresedett elnöki tiszt betöltésére elrendeli a szavazást s a beadott szavazatok alapján kijelenti, hogy az osztály egyhangúlag Pataky Arnold rendes tagot választotta meg az osztály elnökévé.

4. Az elnök melegen üdvözi az újonnan megválasztott osztályelnököt, aki a választást lelkes szavak kíséretében elfogadja.

Ezt követi a

Harmadik együttes-ülés.

1. Elnök akadályoztatása miatt helyettes-elnök, Vízota Gyula osztályelnök bejelenti, hogy a főtitkárty gyöngélgedése miatt Papp Károly osztálytitkár helyettesíti.

2. A főtitkár helyettese jelenti, hogy az I. osztály mai napon tartott ülésén tárgyalta Wolkenberg Alajosnak, az I. osztály elnökének, az elnöki tisztségről betegsége miatt történt lemondását. Az osztály a lemondást sajnálattal elfogadta s a lemondott elnök érdemeit jegyzőkönyvben örökítette meg. Osztályelnökké egyhangúlag Pataky Arnold rendes tagot választotta meg.

Az együttes-ülés az elnök javaslatára Wolkenberg Alajos érdemeit jegyzőkönyvben örökíti meg és Pataky Arnold újonnan megválasztott osztályelnököt melegen üdvözi.

3. A főtitkárhelyettes bejelenti, hogy Farkas Géza rendes tag ez évi szeptember hó 13-án Balatonfüreden meghalt. Farkas Gézát még mint az állatorvosi főiskola tanárát az 1919. évben ajánlották tagjaink sorába Hutyra Ferenc és Marek József rendes tagtársaink. Tudományos kutatásainak súlypontja a biokémia körébe esett, azonban élettani és szövettani dolgozatai is kiváló tudományos készültségéről és éles elméjéről tanuskodnak. Az élettan kiváló munkását veszítet-

tük el benne, akinek különösen az utóbbi években úgynevezett munkafiziológiai vizsgálatai a magyar mezőgazdasági munkások életviszonyaira derítették fényt. Sokoldalú elfoglaltsága miatt Akadémiánkban nem fejthetett ki olyan működést, mint amilyent óhajtott. Ez évben készült székfoglalóját megtartani, amiben azonban megakadályozta a halál. Az elnök javaslatára az együttes-ülés Farkas Géza rendes tag emlékét jegyzőkönyvben megörökíti és felkéri a IV. osztályt, hogy emlékezésed tartásáról gondoskodjék.

4. Gyászjelentés érkezett Akadémiánkhoz Radnai Rezső vallás- és közoktatásügyi minisztériumi ny. h. államtitkár, gávai Gaal Jenő műegyetemi ny. ny. r. tanárnak, a M. Tud. Akadémia rendes tagjának, valamint Möller István ny. műegyetemi ny. r. tanárnak haláláról. Radnai Rezső az eiső volt, aki hivatalos állásában Akadémiánk részére állami segély kiutalásában közreműködött; Gaal Jenő hosszú évtizedeken át nagy tudományos és gyakorlati szempontból értékes működést fejtett ki a Akadémiánk működése iránt állandó figyelmet tanusított; Möller István, mint a műegyetem tanára, a M. Tud. Akadémia tagja, érdemes tudományos működést fejtett ki. Akadémiánk nevezettek halála alkalmából mély részvétének ad kifejezést.

5. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Akadémiánk — elnökünk őfömléltóságának utánjárására — ez évben 5000 pengő segélyt utalt ki a Vallásalaphól. Néhány év előtt Akadémiánk 10.000 pengő évi segélyben részesült, amely azonban három év óta elmaradt. Az elnök javaslatára az együttes-ülés hálás köszönetet mond a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr dexcellenciájának, Serédi Jusztinián bíboros-hercegrímásnak, Akadémiánk elnökének és Madarász István miniszteri tanácsos úrnak az állami segély juttatása és kieszközlése körüli fáradozásaiért. Erről nevezetteket értesíti.

6. A Tudományos Társulatok és Intézmények Országos Szövetsége Akadémiánk 1000 pengő segélyt utalt ki. Az elnök javaslatára az együttes-ülés köszönetet mond a Szövetség vezetőségének, Magyary Zoltán és vitéz Nagy Iván uraknak s erről őket értesíti.

7. Boldogult Kollányi Ferenc, Akadémiánk nagyérdemű osztályelnöke, Akadémiánk 1000 pengő értékű értékeket hagyományozta:

25.000 korona névértékű 6%-os február-augusztusi magyar hadikölcsönkötvényt;

10.000 korona névértékű 5-5%-os VIII. magyar hadikölcsönkötvényt;

28.000 korona névértékű 6%-os május-novemberi magyar hadikölcsönkötvényt;

3000 korona névértékű 6%-os 1915. évi zárolt magyar hadikölcsönkötvényt;

10 darab Hazai Bank részvényt 1934. évre szóló szelvényeivel;

22 darab Pesti Hazai Első Takarékpénztár részvényt 1934. és következő évi szelvényeivel;

5 darab Magyar Általános Ingatlanbank részvényt 1933. és következő évi szelvényeivel;

7 darab Transdanubia Egyesült Gőzmalom részvényt 1926/27. és a következő évi szelvényeivel;

10 darab Ofa Zürich részvényt 9. és következő szelvényeivel;

25 darab Salgótarjáni Kőszénbánya részvényt 1934. és következő évi szelvényeivel;

8 darab Magyar Kender-, Len- és Jutaipar részvényt 1929. és következő évi szelvényeivel;

20 darab Magyar Általános Hitelbank részvényt 1931. és következő évi szelvényeivel;

19 darab Jugoszlavische Unionbank részvényt 1931. és következő évi szelvényeivel;

10 darab Pesti Magyar Kereskedelmi Bank részvényt 1934. és következő évi szelvényeivel.

Ezen értékekből befolyt időközben 147 pengő. — Az együttes-ülés hálás köszönettel emlékezik meg ezen hagyomány átvétele alkalmából kiváló osztályelnökökről, aki oly sok irányban fáradozott az Akadémia érdekében.

8. Az Akadémia köszönetet mond a magyarországi ciszterci-rend főnökének, Werner Adolf apát úrnak azért az áldozatkészségéért, amellyel Bártfai Szabó Lászlónak Békefi Remig volt rendes tag, a kiváló tudós felett Akadémiánkban mondott emlékbeszéde kiadási költségeit fedezte és ezzel annak megjelenését lehetővé tette.

9. A Jászó-Premontrei Kanonok Rend megküldi a kiadott «Emlékkönyv Szent Norbert halálának 800 éves jubileumára» című munkát. — Hálás köszönettel vétetik.

10. Az Actio Catholica megkeresi Akadémiánkat, hogy közölje a vezetőség azon tagjának nevét, aki az Akadémiát az Országos Tanácsban képviselje. Az együttes-ülés az Ügyrendnek a helyettesítésre vonatkozó rendelkezése alapján Viszota Gyula osztályelnököt kéri fel az Akadémia képviselőtére.

11. Sziklay János rendes tag javaslatot tesz, hogy a jövő évben Veszprémben rendezendő egyházi és irodalmi nagy ünnepségben a Szent István Akadémia is résztvegyen. Az együttes-ülés felkéri javaslattevőt, hogy részletes tervet mutasson be, amelynek alapján az Akadémia az osztályok meghallgatása után fog határozni a javaslat tárgyában.

12. Prohászka-emlék leleplezése alkalmából Akadémiánk koszorút helyezett az emlékműre.

Az I. osztálynak negyedik felolvasó-ülése.

1934. évi november hó 9-én.

Szunyogh X. Ferenc vendég előadása: Igazságosság vagy szeretet.

A II. osztálynak negyedik felolvasó-ülése.

1934. évi november hó 16-án.

1. Friedreich Endre rendes tag székfoglaló értekezése: Egy XVII. századi piarista krónikás címmel.

2. Dóry Ferenc osztályelnök melegen köszönti az előadót értékes tanulmányának előadása alkalmából és őt az Akadémiai rendes tagok jogaiba iktatja.

A IV. osztálynak negyedik felolvasó-ülése.

1934. évi november hó 30-án.

1. Éhik Gyula r. tag: A házinyúl szörzetének örökléstani tényezői. (Székfoglaló értekezés.)

2. Elnök a következő szavakkal üdvözlí a székét elfoglaló tagot:

«Dr. Éhik Gyula közgazdasági egyetemi magántanár urat, a Magyar Nemzeti Múzeum állattárának jeles tudósát az 1930. évben Entz Géza, Kadics Ottokár és Szabó Zoltán tagtársaink ajánlatára választotta meg Akadémiánk rendes tagjai sorába azzal a reménységgel, hogy tudományos munkássága a jövőben is értékes gyümölcsöket fog teremni.

Éhik Gyula tagtársunk valóban megfelelt a beléje helyezett bizalomnak, amiként ezt most megtartott székfoglalójával be is bizonyította.

Éhik Gyula tanár úrnak életrajzát és tudományos munkálkodását a következőkben vázolom:

Született Kincses Kolozsvárott 1891 február 4-én. Középiskolai tanulmányait a brassói állami főreáliskolában végezve 1909—1913 között a budapesti tudományegyetem bölcsészettudományi karán természetrajz és vegytani szakokat hallgatott, amely szakokból 1915-ben középiskolai tanári oklevelet szerzett. Kezdetben a győri, majd a lőcsei állami főreáliskolákban tanított.

A világháborúban a brassói 2. közös gyalogezredhez vonult be, majd Prágából a galíciai harcterre került s végül mint hadi geológus Albániában fejezte be katonáskodását. A világháború után a Magyar Nemzeti Múzeum állattárában kapott beosztást, ahol azóta az emlős gyűjteményt kezeli. Az 1927. évben az «Apró házi és szőrmés emlőssállatok tenyésztése» című tárgykörből a közgazdaságtudományi kar egyetemi magántanárrá képesítette s 1928 óta ugyanott a gazdasági állattant is előadja.

Tudományos működése egyaránt felöleli az élő és kihalt emlősök tanulmányozását. Az őslénytan köréből a brassói preglaciális faunáról, a borsodmegyei barlangok őssálatvilágáról, a kapafogu őselefántról írt alapvető tanulmányokat. Az őslénytan köréből 15, az emlőstan köréből 22 munkával gazdagította a szakirodalmat. A tenyésztéstan mezején 14 értekezést írt, azonkívül több mint 20 ismeretést közölt a hazai és külföldi szakfolyóiratokban. Nagy érdeme, hogy az állattani és paleontológiai tudományokban nemcsak mint kutató szakférfi, hanem mint népszerűsítő író is eredményes munkásságot fejt ki.

Mai előadása a *háziyúl szőrzetének örökléstanai tényezőiről* méltán csatlakozik eddigi működéséhez.

Mínthogy *Éhik Gyula dr.* tanár úr mai előadásával Akadémiánkon székét elfoglalta, azért őt Ügyrendünk 63. §-a alapján teljesjogú tagnak jelentem ki, szívből köszöntöm s jövő munkálkodására Isten áldását kérem».

A III. osztálynak negyedik felolvasó-ülése.

1934. évi december hó 7-én.

1. Viszota Gyula osztályelnök az ülést megnyitva megemlékezik Ányos Pál halálának 150. évfordulójáról. Ezt a megemlékezést a Beszédek és Méltatások rovatában közöljük.

2. Koszó János r. tag székfoglalója: Térhiányprobléma és romantikus nyugtalanlás az újabb német irodalomban.

3. Elnök a székét elfoglaló tagot a következő szavakkal üdvözi:

«Kedves Társunk! Egyetemi tanulmányaid befejezése után azt a célt tűzted ki magad elé, hogy egyrészt a hazai német írók és szellemi mozgalmak valódi értékére hívd fel a magyar irodalomtörténet írók figyelmét, másrészt pedig arra is fel akartad hívni a figyelmet, hogy a német irodalmi és szellemi irányzatok milyen hatással voltak és lehetnek magyar irodalmunkra is. Sok ez irányt követő kisebb ismertetésed és cikkeden kívül egy nagyobb műved, Feszler Ignác Aurélról írt élet- és korrajzod legvilágosabban mutatja törekvéseidet és módszereidet; azt a szorgalommal gyűjtött anyagot szigorú kritikával kell és szabad felhasználni. Ezt a tiszteltreméltó törekvéseidet a kellő figyelemmel és méltánnyal fogadták. Ennek köszönheted többek közt azt is, hogy a III. osztály több tagjának ajánlatára a Szent István Akadémia 1933-ban tagjai közé választott. Most székfoglaló értekezésedből is azt látjuk, hogy hű maradtál a magad elé tűzött tárgykörhöz, célhoz és módszereidhez. Jelen székfoglaló értekezéseddal eleget tettél az Akadémia által kívánt követelményeknek, ezért mindannyiunk nevében üdvözöllek s további munkásságodhoz Isten áldását kérve, jó egészséget és sok sikert kívánok.

BESZÉDEK ÉS MÉLTATÁSOK.

Viszota Gyula osztályelnök megemlékezése Ányos Pál elhalálozásának 150. évfordulójára alkalmából 1934. évi december 7-én.

Néhány szóval, de benső kegyelettől eltelve meg kell emlékeznünk arról, hogy szeptember 5-én volt Ányos Pál költőnk elhalálozásának 150. évfordulója. Ányos Pált korán, élete 28. évében ragadta el a kérlelhetetlen halál. Pálosrendi szerzetes-tanár volt. Rövid élete a csalódások, tört remények láncolata volt minden

téren. Ábrándos, ifjú lelkében állandóan ott settenkedett a pusztító kór. Pályaválasztásával ifjú szívét döntötte bánatba, a magyar hazafi érzését meg a kor idegen szelleme hervasztotta. Így érthetjük meg a korában jelentékeny író lírai és hazafias költészetének irányát. A gyilkos kórtól emésztődve a helyzetével elégedetlen lélek érzékennyé vált, ezt az érzékenységet pedig a kor szentimentális iránya kifejelesztette, úgyhogy lírai költészete mély elégiai hangulattal van telítve egészen a világfájdalmasságig. Hazafias költészete, amelynek legismeretesebb terméke a «Kalapos király»-a, ilyen csüggedően szentimentális. Ányos nem lát II. József törekvéseiben mást, mint a magyarok iránt hálátlan uralkodót, aki a katolikus vallást meg a magyar haza alkotmányát tönkre akarja tenni. Áldozunk kegyelettel Ányos Pál emlékének, mert katolikus hitének és a magyar nemzeti érzésnek tánrithatatlan híve volt.

Balanyi György osztálytitkár beszéde Huszka József rendes tag ravatalánál 1934 április 4-én.

A budapesti piarista gimnázium és a Szent István Akadémia nevében búcsú-zunk Huszka Józseftől. Búcsúzunk mindenekelőtt a lelkes, tárgyáért élő-haló tanártól, aki közel félszázados tanári működése alatt a nemzedékek hosszú sorát tanította rá a művészi szép felfedezésére, helyes látására és élvezésére s aki nem egy, azóta immár országos hírre jutott művésznök lelkében lobbantotta lánggra a tehetség szunnyadó szikráját. Mert Huszka neve a századfordulót megelőző és követő két évtizedben valósággal fogalom volt a magyar középfokú rajztanítás és művészi oktatás terén; azzá avatták egyrészt nagymértékben elterjedt tankönyvei, másrészt szuggesztív egyéniségének gazdagon áradó ösztönző hatásai. Azután búcsú-zunk tanárkarunk szeretve tisztelt nesztorától, aki huszonnyolc éven át, épen alkotó férfikorának legszebb és legtermékenyebb éveiben egészen a mienk, a mi intézetünké és a mi ifjúságunké volt s aki később, élete ószre fordult alkonyán is hozzánk tartozónak érezte magát; a sűrűn ismétlődő találkozások során újra meg újra megjelent a piarista *alma mater* falai közt és szívesen elmerengett a visszavonhatatlanul tovatűnt szép időkön. És most örökre eltávozott körünkől; rálépett nagyrabecsült igazgatóinak, Janky Károlynak, Kovács Antalnak és Bartos Józsefnek is anyni kiváló tanártársának közös útjára. Azután búcsú-zunk az országos nevű tudóstól, a magyar ornamentika rendszerezőjétől és a magyar műtörténet fáradhatatlan kutatójától, aki fiatalabb éveiben hétszámra, hónapszámra járta a vadregényes Székelyország zezugait, hogy egy-egy eldugott falusi templom falairól elővarázsolja a régóta feledésbe merült freskókat vagy anyagot gyűjtjön a székely házról tervezett nagy monografiájához s aki hajlott korában is fiatalos lelkesedéssel tudott beletemetkezni a magyar díszítő stílus történeti előzményeinek kutatásába. Lehet, hogy ebbeli igyekezetében heve egyben és másban olyan állításokra ragadta, melyek tárgyi és módszertani szempontból egyaránt vitathatók voltak, de bizonyos, hogy tudás, lelkesedés és izzó fajszeretet dolgában élén járt mindazoknak, akik ezzel a témakörrel nálunk foglalkoztak. Végül búcsú-zunk az embertől, a megértés és szeretet kollégától, aki mindenkihez jóakarattal és előzékenységgel közeledett s aki kartársaiban csak a jóbarátot és odaadással végzett munkájában osztályos társát, diákjaiban pedig a tudásra szomjas feltörekvő új nemzedék megszemélyesítőit látta. Búcsú-zunk a kedves jó embertől és tanártól, aki egy emberöltőn át végzett munkájával szomorított módon hozzájárult a budapesti piarista gimnázium nemespatinájú hagyományainak kialakításához és továbbhagyományozásához.

De mi nemcsak búcsúzni és elmerengeni jöttünk Huszka József ravatalához. Hiszen mi keresztények, katolikusok vagyunk; a mi szemünkben a sírűreg, mely szeretneink hamvait magába fogadja, nem a sötét reménytelenség szimbóluma, hanem új életkezdés kiindulása. Mi tudjuk, hogy ami az emberben igazi érték, az túléli romlandó testének porráválását. Épen ezért a halál felett érzett fájdalom

munk nem a végleges elválás tompa, vigasztalan fájdalma, hanem csupán a hosszabb-rövidebb időre szóló búcsúvétel keserű érzése. Végső szavunk tehát csak ez lehet: Huszka József, szeretett bajtársunk, Isten veled! Viszontlátásra ott fenn a másvilágon!

HALÁLOZÁSOK.

Huszka József rendes tag, meghalt Budapesten 1934. évi márc. hó 31-én.
Farkas Géza rendes tag, meghalt Balatonfüreden 1934. évi szept. hó 13-án.
Hutýra Ferenc osztályelnök, tiszteleti tag, meghalt Budapesten 1934. évi dec. hó 21-én.

Járossy Dezső rendes tag, meghalt Egerben 1932. évi szept. hó 13-án.¹

¹ Csak hosszabb utánjárás után sikerült megállapítani halálának idejét.

FÜGGELÉK.

The History of the New Hungarian Version of the Holy Bible.

By *Arnold Pataky* orderly member.

As far back as 30 years ago the question of the new Hungarian version of the Holy Bible became topical. In 1904 Alexander Giesswein, the vice-president of the Society of Saint Stephen, convoked a meeting of the scholars of biblical studies, and at that very meeting some of them immediately declared themselves ready to translate and explain certain books of the Holy Bible. But this undertaking had no success. Another meeting held in February 1912, where also for the greater part professors of biblical study were present, Alexander Kováts, parson of Csanádapátfalva, who was before professor of biblical studies in the Seminary of Temesvár, received the commission to make the new Hungarian translation of the Holy Bible. Kováts got as far as the Books of the Kings, but the great war and the troubled times after the war, the illness of Kováts and his death in 1920, impeded the continuation and termination of the work. It became also clear that translating and explaining the whole Bible, i. e. both the Old and the New Testament, far exceeded the forces of a single man. Therefore Achatius Mihályfi, professor of the University, who (together with Adalbert Túri) in 1921 became the successor of Giesswein as vice-president of the Society of St. Stephen, on the 12th May 1921, convoked for a meeting Stephen Székely, Michael Kmoskó, Arnold Pataky, the professors of biblical studies in the University of Budapest, Ladislav Babura, the spiritual of the central seminary, Aurel Martin, the director of St. Emery-College at Buda, both former professors of biblical studies at Theological Faculties, and Father Isidor Szinek. The convoked scholars formed a commission for translating the Holy Bible; they asked Mihályfi to be the president of this commission, and they distributed the work between themselves. They fixed also the principles of the work: the fundament of the version should be the official text of the Church, the Vulgate, but the translators were to have continual regard to the original Hebrew, Aramean, or Greek text as well as to the most important Greek, Syrian, and Aramean versions; the version would be new and in modern Hungarian language, only in the version of the Gospels the translators would follow the usual text; rather closely, the notes would be adapted to the cultivated great public, but they always would elucidate all the more important historical, archaeological, and linguistic difficulties, and they were also to point out the more important differences between the texts. So the work began in May 1921. — In the commission changes soon occurred: Kmoskó left the commission in 1923, Szinek died, still before they could even begin the work; in 1925 two new members entered the commission: Joseph Aistleitner, professor of the University and Ernest Takáts, the professor of biblical studies in the Ward-College. — In 1925 the pen fell out of the hand of Stephen Székely, the greatest Hungarian professor of biblical studies; his grave illness and subsequent death (27th February 1927) did not allow him to continue his work. But he had been able to terminate the translation and the commentary of the Gospels. Martin also ended the version and the commentary of the Acts of the Apostles, so that in February 1926

the commission was able to begin the meritorious discussion of the first volume of the New Testament, in meetings held twice weekly.

The scientific censure of both version and commentary of the Gospels was made by Babura, that of the Acts, by Takáts; the ecclesiastical censor of the whole volume was Babura. To the great joy of us all, on the 24th May 1927, the first volume of the New Testament appeared. — The work of the second volume of the New Testament was divided as follows: Rom., Eph., Philipp., Col. and I. II. Thess.: Aurel Martin; censor: Takáts. — I. II. Cor., Gal., Hebr. and Apocalypse: Arnold Pataky; censors: Takáts and Aistleitner. — I. II. Tim., Tit. and Philem.: Ernest Takáts; censor Martin. — Catholic Epistles: Ladislav Babura; censor: Pataky. — The ecclesiastical censor was again Babura, only for the Catholic Epistles the censor was Takáts. — On the 19th May 1928 the second volume of the New Testament was published, and in the autumn of the same year, also the small edition of the whole New Testament, with the same text, but with shorter commentary. (The short commentary on the Gospels was the work of Martin.) — In 1928 the commission got a new force in the person of John Iványi, professor of the University; on the other side, Aurel Martin left the commission, and Ladislav Babura died to our deep regret, on Maundy-Thursaday 1929. — In the beginning of 1929 the commission was able to begin the revision of the first volume of the Old Testament. The whole volume is the work of Ernest Takáts; the censor was Arnold Pataky. After about sixty meetings of the commission the first volume of the Old Testament left the press on the 21st May 1930. — The work of the second volume was divided as follows: I. II. Chron.: Ernest Takáts; censors: Pataky and Iványi. — Esr., Neh., Tob., Jud., Esther: John Iványi; censors: Aistleitner and Takáts. — Book of the Psalms: Arnold Pataky; censors: Takáts and Aistleitner. — Hiob, Prov., Eccl., Cant., Wisdom, Eccli.: Joseph Aistleitner; censors: Iványi and Takáts. — The ecclesiastical censor was Iványi, the censor of his work was Pataky. After sixty-three meetings the second volume of the Old Testament was ready on the 15th December 1932. Now we could hope that the great work would be happily brought to an end. — In the third volume, the Books of the Prophets had been translated and commented by Arnold Pataky, the two Books of the Maccabees by John Iványi. Censors were respectively: Book of Isaiah: Aistleitner and Takáts, — Book of Jeremiah: Iványi and Aistleitner, — Lamentations of Jeremiah and Book of Baruch: Iványi and Takáts, — Book of Ezekiel: Aistleitner and Iványi, — Book of Daniel: Takáts and Iványi, — Dodekapropheton: Takáts and Aistleitner, — Books of the Maccabees: Aistleitner and Pataky. — Ecclesiastical censors: Iványi and Pataky. — The material of the third volume had been discussed by the commission in sixty-five meetings. On the 21st June 1934 the commission could offer the third volume of the Old Testament as a present for his name's day to its president, Achatius Mihályfi who, during thirteen years was the soul and leader of the whole great work.